

Pleegzorg op maat

ONDERZOEK NAAR WERVING EN BINDING VAN PLEEGOUDERS MET EEN
ISLAMITISCHE ACHTERGROND IN NEDERLAND

Mehmet Day

Marjolijn Distelbrink

Hans Bellaart

Afaf Sahraoui

Pleegzorg op maat

ONDERZOEK NAAR WERVING EN BINDING VAN PLEEGOUDERS MET EEN
ISLAMITISCHE ACHTERGROND IN NEDERLAND

ONDERZOEKSRAPPORT EN HANDREIKING

Mehmet Day

Marjolijn Distelbrink

Hans Bellaart

Afaf Sahraoui

Utrecht, augustus 2018

Inhoud

Samenvatting	3		
1 Inleiding	4		
Leeswijzer	5		
2 Onderzoeksaanpak	6		
Onderzoeksopzet	6		
Representativiteit	7		
3 Wat weten we?	8		
3.1 Studies naar werving	8		
3.2 Studies naar matching	12		
3.3 De Nederlandse context	14		
3.4 Continuïteit	14		
3.5 Conclusie	15		
4 Interviews met pleegzorgaanbieders	17		
4.1 Tekort aan moslimpleegouders?	17		
4.2 Werving	17		
4.3 Voorbereiding en screening	19		
4.4 Matching en plaatsing	20		
4.5 Begeleiding	21		
5 Intermediairs	22		
5.1 Werving	22		
5.2 Matching	23		
5.3 Samenwerking met de pleegzorgaanbieders	24		
6 Interviews met pleegouders	26		
6.1 Motivaties voor het pleegouderschap	26		
6.2 Ervaringen met werving	29		
6.3 Drempels ten opzichte van het pleegouderschap	31		
6.4 Voorbereiding en screening	33		
6.5 Matching en plaatsing	36		
6.6 Begeleiding	37		
6.7 Netwerkleegzorg	39		
7 Samenvatting en conclusies	40		
7.1 Literatuurstudie	40		
7.2 Het perspectief van de pleegzorginstellingen	41		
7.3 Het perspectief van de intermediairs	42		
7.4 Het perspectief van de pleegouders	43		
7.5 Slotconclusie en eindbeschouwing	45		
8 Handreiking	48		
Werving	48		
Screening, voorbereiding en training	49		
Matching	49		
Begeleiding	49		
Samenwerking met sleutelpersonen en intermediairs	49		
Profielschets	50		
Documentatie en filmpjes	51		
Literatuur	53		
Woord van dank	56		
Bijlagen			
A Leden van de Begeleidingscommissie	57		
B Topiclijsten	58		
C Respondentenlijst pleegouders	62		

Samenvatting

Achtergrond en doelstelling

Het Verwey-Jonker Instituut onderzoekt op welke manier Nederlandse pleegzorginstellingen effectiever islamitische pleegouders kunnen werven en begeleiden. De vraag naar pleegzorg is de laatste jaren fors gestegen. Tegelijkertijd kampt de Nederlandse pleegzorg met een tekort aan pleegouders, ook aan pleegouders met een migratieachtergrond. Nieuwe en bestaande pleegouders zijn hard nodig om de nodige ondersteuning te kunnen bieden aan pleegkinderen die voor een lange of korte tijd moeten worden opgevangen. De specifieke wens van verschillende pleegzorginstellingen is om meer islamitische pleegouders aan te trekken. Ook willen ze bestaande islamitische pleegouders beter van begeleiding voorzien, zodat deze zich duurzaam committeren. Stichting Kinderpostzegels Nederland vroeg het Verwey-Jonker Instituut onderzoek te doen naar succes- en faalfactoren bij de werving en begeleiding van deze specifieke groep (pleeg)ouders.

Onderzoeksaanpak

In dit onderzoek is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode. Het onderzoekstraject bestond uit vijf fasen: 1) een beknopte literatuurstudie in combinatie met deskresearch, 2) kwalitatieve interviews met pleegzorginstellingen en intermediairs, 3) kwalitatieve interviews met (aspirant-)pleegouders, 4) een werkbijeenkomst met verschillende partijen over de bevindingen en tot slot 5) analyse en rapportage.

Bevindingen

Pleegzorginstellingen ervaren een algemeen tekort aan pleegouders. Het tekort aan moslimpleegouders gaat hand in hand met gebrek aan kennis en deskundigheid bij pleegzorgprofessionals ten opzichte van bereik en bediening van deze groepen. Het is

nodig om bij de matching van pleegouders brede keuze te hebben, om zo een juiste match te kunnen maken. Daarom is het belangrijk dat er meer moslimpleegouders komen. De pleegzorgbestanden zijn nog tamelijk wit en vormen nauwelijks een afspiegeling van de regionale multi-etnische samenleving. We constateren in het onderzoek dat algemene wervingsmethoden vaak ontoereikend zijn voor veel islamitische ouders. De kanalen die door de pleegzorgaanbieders worden benut sluiten niet of nauwelijks aan bij de leefwereld van deze groep. Dit geldt met name voor de migrantenouders van de eerste generatie. Specifieke werving lijkt in veel gevallen noodzakelijk om deze doelgroep beter te bereiken.

Pleegzorg is bekender dan vroeger, maar het beeld dat veel mensen van pleegzorg hebben is nog tamelijk negatief. De instellingen hebben te maken met angst, achterdocht en wantrouwen. Het negatieve beeld wordt in stand gehouden of zelfs versterkt door de dominante witte personeelssamenstelling. Door specifiek te werven, netwerken binnen gemeenschappen te onderhouden en door de kracht van verhalen van bestaande pleegouders te benutten, kunnen pleegzorginstellingen de werving efficiënter vormgeven. Voor continuïteit en behoud van bestaande pleegouders is duurzame inbedding van cultuursensitiviteit en diversiteitgevoelig werken van cruciaal belang. Zie voor een uitvoerige samenvatting van de bevindingen van het onderzoek, de eindconclusies en aanbevelingen hoofdstuk 7 en 8 van het huidige rapport.

1 Inleiding

Kinderen die (tijdelijk) niet bij hun biologische ouders kunnen wonen, kunnen door middel van pleegzorg opgevangen worden in een ander gezin. Soms lukt dit in een gezin dat al bekend is voor het kind (netwerkplaatsing). In andere gevallen is het gezin voor het kind nieuw en vaak onbekend (bestandplaatsing). De Nederlandse kinderen die pleegzorg nodig hebben, behoren niet zelden tot een minderheidsgroep. In 2013 had van de ruim 21.000 jeugdigen in pleegzorg 28% een niet-westerse achtergrond, zo blijkt uit de CBS-cijfers.

Het Internationale Kinderrechtenverdrag (IVRK) bepaalt dat een kind voor de volledige en harmonische ontplooiing van zijn of haar persoonlijkheid dient op te groeien in een gezinsomgeving, in een sfeer van geluk, liefde en begrip (preamble) en dat gezinsopvang de meest aangewezen optie is als kinderen niet thuis kunnen wonen (art. 20). Onderzoek heeft door de jaren heen bevestigd dat het voor de gezonde ontwikkeling van kinderen van cruciaal belang is dat zij in een veilige en stimulerende gezinsomgeving kunnen opgroeien (Van den Dries, Juffer, Van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 2009). Plaatsing in een vervangend gezin heeft dan ook de voorkeur boven plaatsing in een instelling. Dit uitgangspunt spreekt uit het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind, de Nederlandse Jeugdwet en de Richtlijn Uithuisplaatsing voor jeugdhulp en jeugdbescherming (De Baat, van den Bergh & de Lange, 2015). Ook gezinshuizen bieden een gezinssetting. Voorts stelt het Kinderrechtenverdrag dat de culturele, linguïstische en religieuze achtergrond van het kind één van de aspecten is waarmee rekening gehouden moet worden bij het bieden van een passende vorm van pleegzorg (art. 30).

De discussie over diversiteit binnen de pleegzorg lijkt een explosief maatschappelijk vraagstuk dat de gemoederen regelmatig bezighoudt. De discussie laait zo nu en dan op, vaak naar aanleiding van een incident dat de media weet te halen, gevolgd door een debat dat op het scherpst van de snede wordt gevoerd. Zoals in 2013 het geval was

bij een Haags kind met een Turkse achtergrond. Het kind werd op vroege leeftijd uit huis geplaatst en via pleegzorg ondergebracht bij lesbische pleegouders met een Nederlandse achtergrond. Voor de ouders en een deel van de islamitische gemeenschap was dit ontoelaatbaar. Het opgroeien in een gezin met lesbische ouders zou indruisen tegen de islamitische normen en waarden die de biologische ouders nastreven het kind mee te geven en tevens het recht van het kind ondermijnen om een eigen identiteit te ontwikkelen. Jeugdzorg reageerde dat de keuze destijds vooral praktisch van aard zou zijn geweest: er was geen ander gezin voorhanden vanwege een tekort aan pleegouders. Vooral gezinnen met een islamitische achtergrond bleken ondervertegenwoordigd in het pleegouderbestand.

Hoewel in 2017 mede door een landelijke campagne¹ de interesse voor het pleegouderschap is toegenomen (Factsheet Pleegzorg 2017, 2018), kampt de Nederlandse pleegzorg al jaren met een tekort aan pleeggezinnen. Een aanzienlijk deel van de pleegzorgaanbieders ervaart bovendien een specifiek tekort aan pleegouders met een migratieachtergrond, en dan met name een tekort aan ouders met een islamitische achtergrond (Day & Bellaart, 2015). In de praktijk blijkt dat er meer kinderen opvang nodig hebben dan er pleeggezinnen met een migratieachtergrond beschikbaar zijn. Hierdoor zouden de instellingen niet kunnen voldoen aan de hierboven genoemde richtlijn uit het IVRK, namelijk dat er bij plaatsing in een pleeggezin rekening gehouden moet worden met de culturele achtergrond van de kinderen. Sinds de inwerkingtreding van de Jeugdwet in 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor een toereikend en passend aanbod van pleegzorg en dienen ze een bijdrage te leveren aan de werving van nieuwe pleeggezinnen. Dit lijkt echter nog een belangrijke uitdaging. Uit een studie van het Kennisplatform Integratie & Samenleving blijkt dat juist op het vlak van effectieve

1 <https://www.supergewonemensengezocht.nl/>

werving en behoud van pleeggezinnen met een migratieachtergrond de nodige kennis ontbreekt (Day & Bellaart, 2015). Zeijlmans (2015) geeft aan dat er nog weinig energie wordt gestoken in het ontwikkelen van wervingsstrategieën gericht op gezinnen met verschillende culturele achtergronden, terwijl de gangbare wervingsmethoden bij deze groepen een minder gunstig effect kunnen hebben. Onderzoek naar werving van deze 'onbenutte groepen' is nodig om het tekort aan pleegouders te verminderen.

Stichting Kinderpostzegels Nederland heeft het Verwey-Jonker Instituut gevraagd onderzoek te doen naar succes- en faalfactoren bij de werving en begeleiding van pleegouders met een migratieachtergrond, specifiek met een islamitische achtergrond. De wens van verschillende pleegzorginstellingen is om meer islamitische pleegouders aan te trekken in het pleegouderbestand en de bestaande pleegouders beter van begeleiding te voorzien, zodat ze zich duurzaam committeren. Het onderzoek richtte zich zowel op *good practices* als op belemmeringen die zich specifiek voordoen bij het vinden en binden van (islamitische) aspirant-pleegouders. De centrale onderzoeksvraag van het onderzoek luidde:

Op welke manier kunnen pleegzorginstellingen die een tekort ervaren aan islamitische pleegouders specifiek deze groep pleegouders effectiever werven en begeleiden in het hele traject van werving tot en met plaatsing (vinden en binden)?

Deze onderzoeksvraag beantwoorden we aan de hand van de volgende deelvragen:

1. Welke ervaringen hebben pleegzorginstellingen met het vinden en binden van pleegouders met een islamitische achtergrond, nu of in het recente verleden? Zijn er specifieke inspanningen gepleegd en welke resultaten zijn hiermee behaald? Welke *good practices* kunnen worden geïdentificeerd en welke leerpunten of belemmeringen zijn er?
2. Welke ervaringen hebben intermediaire organisaties of personen die nu of in het recente verleden zijn betrokken om pleegouders met een islamitische achtergrond te werven en toe te leiden naar pleegzorgorganisaties? Welke resultaten hebben zij behaald? Welke *good practices* zijn te identificeren en welke leerpunten of belemmeringen zijn er?

3. Welke belemmerende en bevorderende factoren ervaren (aspirant-)pleegouders met een migrantenachtergrond in het traject van informatie aanvragen tot aan eventuele plaatsing van kinderen? Welke factoren zijn specifiek te relateren aan de religieuze en/of etnisch-culturele achtergrond van de (aspirant-)pleegouders?

Deze rapportage geeft de resultaten van het onderzoek weer. Op basis van de antwoorden op de deelvragen 1 t/m 3 formuleren we aan het eind van deze rapportage lessen en aanbevelingen voor pleegzorginstellingen en intermediairs in de vorm van een handreiking.

Leeswijzer

Deze rapportage begint met een beschrijving van de onderzoeksaanpak (Hoofdstuk 2). Vervolgens kijken we naar de onderzoeksliteratuur (Hoofdstuk 3). Daarna besteden we achtereenvolgens aandacht aan het perspectief van pleegzorginstellingen (Hoofdstuk 4), intermediairs (Hoofdstuk 5) en (aspirant-)pleegouders (Hoofdstuk 6). Tot slot geven we de samenvattende conclusies weer met een slotbeschouwing (Hoofdstuk 7) en ronden we het rapport af met aanbevelingen in de vorm van een handreiking (Hoofdstuk 8). Ter illustratie van de bevindingen gebruiken we in hoofdstuk 6 quotes van onze respondenten. Bij de overige hoofdstukken geven we enkel een analyse van de resultaten weer.

2 Onderzoeksaanpak

In de periode van 2016 tot en met 2018 is het onderzoek Pleegzorg op maat uitgevoerd. In dit hoofdstuk kunt u lezen over de onderzoeksopzet, hoe het onderzoek is uitgevoerd en welke keuzes er zijn gemaakt in het onderzoeksproces. Voor dit onderzoek is een Begeleidingscommissie ingesteld met als doel de wetenschappelijke kwaliteit van het onderzoek en de maatschappelijke implementatie van de onderzoeksresultaten te optimaliseren. De rol van de Begeleidingscommissie was adviserend en ondersteunend.

Onderzoeksopzet

Om een gedetailleerd beeld te kunnen krijgen van het thema werving en binding van islamitische pleegouders is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar a) de motivatie voor aanmelding en ervaringen met pleegzorginstellingen van islamitische (aspirant-) pleegouders en b) ervaringen, good practices en leerpunten bij de werving en het traject tot aan plaatsing van pleegouders met een islamitische achtergrond bij pleegzorginstellingen en intermediairs. Het onderzoek bestond uit de volgende vijf fasen:

a. Een beknopte literatuurstudie.

In het begin van het onderzoek is een beknopte literatuurstudie naar het onderwerp uitgevoerd. Er is geen sprake van een uitputtende systematische literatuurstudie. De studie van onderzoeksliteratuur is aangevuld met een studie van de beschikbare documentatie over gekozen aanpakken nu of in het (recente) verleden, zoals werkbeschrijvingen van pilots, vergaderverslagen en interne evaluaties. Zowel nationale als internationale bronnen zijn bestudeerd om de al bestaande informatie te achterhalen over de volgende punten:

- Werving van etnische minderheden als pleegouder, in het bijzonder islamitische groepen.
- Matching op etnisch/cultureel of religieuze achtergrond.
- Factoren van invloed op breakdowns.

De literatuur- en documentenstudie diende om bestaande kennis over het onderzoeksthema in kaart te brengen, deze kennis via dit onderzoek aan te vullen, te bediscussieren en waar nodig te corrigeren. Tevens zijn op basis van de literatuurstudie en de documentenstudie topiclijsten opgesteld voor de gesprekken die we hebben gevoerd met verschillende respondenten, zoals uitgelegd in het vervolg. Deze topiclijsten zijn opgenomen in de bijlage.

b. Deelonderzoek onder pleegzorginstellingen en intermediairs.

In de tweede fase hebben we tien kwalitatieve interviews gehouden met vertegenwoordigers van pleegzorginstellingen en zes kwalitatieve interviews met representanten van intermediaire organisaties (of individuen die toeleiden) die ervaring hebben met de werving van islamitische pleegouders (in samenwerking met pleegzorginstellingen) en de toeleiding van pleegouders naar pleegzorginstellingen, verspreid over het hele land.

De pleegzorginstellingen waar we interviews hielden betroffen negen regionale pleegzorgaanbieders en één landelijke organisatie die de taak heeft alleenstaande minderjarigen op te vangen. De betrokken organisaties zijn: *Jeugdformaat* (Den Haag), *Enver* (Rotterdam), *Youké* (Utrecht), *Rubicon* (Roermond), *Xonar* (Maastricht), *de Rading* (Utrecht), *Spirit* (Amsterdam), *Nidos* (Landelijk- gericht op ama's), *Sterk huis* (Tilburg) en *Entréa* (Nijmegen). Veelal ging het om gesprekken met teammanagers of pleegzorgwerkers verantwoordelijk voor de matching, selectie en begeleiding.

De zes intermediaire organisaties die we voor dit onderzoek hebben gesproken zijn: Stichting MeSam (Rotterdam), Sensa Zorg (Amsterdam), Spior (Rotterdam), SMKK (Limburg), Stichting Moslimpleegkind (Landelijk) en Stichting Imran (Arnhem). Onze gesprekpartners waren bestuurders of medewerkers van de betreffende organisatie.

c. Deelonderzoek onder (aspirant-)pleegouders.

Als derde fase in het onderzoek zijn 30 semigestructureerde interviews met (aspirant-)pleegouders gehouden, allen met een islamitische achtergrond, verspreid over het hele land en variërend in herkomst, doch voor een groot deel met een Turkse en Marokkaanse achtergrond (zie bijlage geanonimiseerde respondentenlijst met achtergrondkenmerken). Daar waar het kon hebben we beide partners gesproken, het merendeel van de gesprekken voerden we met één (pleeg)ouder in verband met praktische redenen voor een afspraak. We hebben aan de hand van deze interviews inzicht gekregen in motieven voor deelname, verwachtingen, ervaringen en de mate waarin deze samenhangen met etnisch-culturele of religieuze aspecten. Voor een groot deel bevroegen we respondenten die uiteindelijk pleegouder zijn geworden, deels ouders die in de loop van het proces zijn afgehaakt. Werving vond plaats via de pleegzorginstellingen, intermediairs en het eigen netwerk van de onderzoekers. De exacte verhouding tussen verschillende typen respondenten was als volgt:

- 24 bestandpleegouders (groot deel langdurige pleegzorg, een aantal gezinnen vakantie- en weekendpleegzorg), van wie er 21 reeds kinderen opvangen/hebben opgevangen. 3 ouders zijn al kortere of langere tijd in de kaartenbak, maar hadden nog geen toewijzing.
- 3 ouders die nog voor het traject is begonnen zijn afgehaakt of geweigerd.
- 3 netwerkpleegouders.

De ouders is gevraagd naar hun motivatie en verwachtingen ten opzichte van pleegzorg en het pleegouderschap, hun opvattingen over matching naar etniciteit en/of religie, hun ervaringen over de begeleiding die ze (hebben) ontvangen, de beeldvorming binnen hun culturele/religieuze gemeenschap ten aanzien van pleegzorg, hoe zij de werving hebben ervaren, wat belemmeringen zijn en hoe het vinden en binden van pleegouders beter kan worden vormgegeven.

d. Werkbijeenkomst met professionals, intermediairs en pleegouders.

In de vierde fase van het onderzoek hebben we middels een werkbijeenkomst de bevindingen uit de literatuurstudie, de kwalitatieve interviews en de analyse van schriftelijk

materiaal voorgelegd aan pleegzorgprofessionals, intermediairs en pleegouders, met als doel aanscherping en toetsing van de bevindingen. Deelnemers waren eerder geïnterviewden of vertegenwoordigers van dezelfde organisaties. De werkbijeenkomst diende behalve voor aanscherping ook voor uitwisseling met elkaar. Uit onderzoek is bekend dat er weinig wordt uitgewisseld tussen organisaties in het veld over goede praktijken (Day & Bellaart, 2015). Het verslag van de bijeenkomst is meegenomen in de analyse en formulering van aanbevelingen.

e. Analyse en rapportage.

In de laatste fase van het onderzoek zijn de opgedane inzichten en opbrengsten van de literatuurstudie, de kwalitatieve interviews met de drie groepen respondenten en inzichten uit de werkbijeenkomst (verder) geanalyseerd. We hebben antwoorden geformuleerd op de deelvragen en daarmee uiteindelijk ook de hoofdvraag beantwoord. Op basis hiervan hebben we conclusies getrokken en aanbevelingen geformuleerd. De aanbevelingen zijn vertaald in een handzame handreiking. De resultaten zijn tevens in 2017 tijdens het symposium Pleegzorg en Gezinshuizen in Ede gepresenteerd.

Representativiteit

Het doel van deze studie is om een breed en gevarieerd beeld te geven van de motivaties, ervaringen en verwachtingen van pleegouders, pleegzorgaanbieders en intermediairs om met deze kennis werving en behoud van islamitische pleegouders in de toekomst beter vorm te geven. Hoewel dit onderzoek een breed beeld geeft van diverse perspectieven binnen deze groepen, is het belangrijk op te merken dat dit onderzoek niet kan worden gezien als representatief. Daarvoor is de kwalitatieve onderzoeksmethode ontoereikend. In dit onderzoek ging het dan ook niet zozeer om vragen als 'hoeveel' en 'wie', maar veel meer om hoe- en waaromvragen.

3 Wat weten we?

In dit hoofdstuk beschrijven we wat er bekend is uit onderzoeks- en wetenschappelijke literatuur over pleegzorg en diversiteit. Omdat de scope van het onderhavige onderzoek zich beperkt tot de Nederlandse context, richten wij ons in dit hoofdstuk primair op de aanwezige Nederlandstalige literatuur. Bevindingen uit internationale studies dienen enkel als aanvulling. Deze bevindingen uit bestaand onderzoek en documentatie bieden een eerste kader ten behoeve van dit onderzoek. We bespreken in het volgende eerst de studies naar werving, dan de studies naar matching. Vervolgens zoomen we in op de Nederlandse context door te kijken naar specifieke studies en cijfers met betrekking tot het thema, daarna komen studies naar continuïteit aan bod en ronden tot slot het hoofdstuk af met een beknopte conclusie van de literatuurstudie.

3.1 Studies naar werving

3.1.1 De eerste studies

De eerste studies (waarvan een aantal in de vorm van conferenties) naar het onderwerp werving van pleegouders met een islamitische achtergrond stammen uit de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw. Deze studies zijn een verkenning van de vraagstukken die spelen rondom dit thema en constateren twee hoofdproblemen: 1) het tekort aan moslimpleegouders en 2) het gebrek aan kennis en deskundigheid bij hulpverleners en de bestaande (autochtone) pleegouders ten aanzien van islamitische pleegkinderen en hun ouders.

Een belangrijke verklaring voor het tekort aan islamitische pleegouders werd gevonden in de gebrekkige kennis van ouders met een islamitische achtergrond (vaak nog eerste generatie migranten) over het fenomeen pleegzorg. Moslims zouden met name nog te weinig weten over de geïnstitutionaliseerde vorm van pleegzorg in Nederland. Naast de gebrekkige kennis zou de instabiliteit van veel gezinnen op sociaaleconomisch vlak

een rol spelen.² Uit een Britse studie naar werving in een wijk in Londen komt een aanvullende verklaring naar voren: *a lack of role models*. Leden van migrantengroepen geloofden op voorhand dat ze niet zouden voldoen aan de eisen die de overheid stelde voor pleegouderschap, omdat ze geen voorbeelden kenden in hun omgeving (Rhodes, 1992). Het is aangetoond dat mensen die binnen hun eigen netwerk iemand kennen met pleegzorgervaring positiever kijken naar het pleegouderschap en meer gemotiveerd zijn om zelf pleegouder te worden (Tyebjee, 2003; Groza, McMillen & Haines-Simeon, 1993).

In Nederland werd in de laatste decennia van de twintigste eeuw vastgesteld dat een groeiende groep kinderen met een islamitische achtergrond in de pleegzorg terecht kwam. Er was nog geen gestructureerde kwantitatieve informatie voorhanden om het aantal kinderen dat pleegzorg ontving te achterhalen. De aantallen moesten worden afgeleid aan de hand van een grootschalig schriftelijke registratie. Men kwam in de jaren negentig tot een globale schatting van vijftienhonderd kinderen met een migratieachtergrond in de pleegzorg op jaarbasis, waarvan twee derde een islamitische achtergrond zou hebben. Pleeggezinnen met een islamitische achtergrond waren in Nederland op de vingers van één hand te tellen (zie Khayati, 2012). Vaak werden deze kinderen opgevangen door autochtone Nederlandse pleeggezinnen. Als gevolg daarvan ontstond in veel gevallen een grote afstand tussen enerzijds de omgangsvormen, normen en waarden die het kind van huis uit meekreeg, en anderzijds die van het pleeggezin. Dit verschil leverde problemen op voor zowel het pleeggezin als het eigen gezin. Van het kind zelf werd bovendien een groot aanpassingsvermogen aan de uiteenlopende en soms tegenstrijdige verwachtingen van beide opvoedingssituaties geëist, wat uiteindelijk

2 Uit het congres 'Moslimpleegkinderen in Nederland: wie vangt hen op?', 1998. Geciteerd in Khayati, 2012.

lijk kon leiden tot onzekerheid bij het kind en een bedreiging van de ontwikkeling van een stabiele identiteit (Lamhamdi, 2007).

Een aanknopingspunt werd gevonden in een veelvoorkomend culturele traditie van deze groepen. Wederzijdse zorg voor leden van de gemeenschap was voor deze groepen niet vreemd. Voor veel ouders zou het vanzelfsprekend zijn dat je voor de kinderen van naasten zorgt, wanneer die door omstandigheden niet bij hun ouders kunnen blijven wonen. Het pleegzorgsysteem diende in te spelen op deze vanuit de cultuur ingegeven bereidheid.

Meer bekendheid met de specifieke manier waarop de Nederlandse pleegzorg is geregeld zou bovendien de werving ten goede komen. Specifiek worden genoemd het recht op pleegvergoeding en de mogelijkheid om pedagogische hulp te krijgen bij de opvang van het kind. De studies formuleren verder de volgende aanbevelingen: het realiseren van een meer divers personeelsbestand van pleegzorginstellingen door te werven uit de minderheidsgroepen, aanpassing van voorlichtingsmaterialen voor een betere aansluiting bij de leefwereld van migrantengroepen, het bevorderen van netwerkplaatsingen en het organiseren van persoonlijke voorlichtingsbijeenkomsten in plaats van groepsbijeenkomsten (NCB, 1992; Abdus Sattar, 1993; Korz-Noor, 1998; Khayati, 2012; Akrikez, 2013).

3.1.2 Aandacht voor het vraagstuk

Gaandeweg zijn er studies geweest die voornamelijk door studenten zijn uitgevoerd in het kader van hun afstuderen. Dit gebeurde soms in opdracht van een pleegzorgorganisatie, soms vanwege de affiniteit van de student met het onderwerp. Het onderzoek van Layla Lamhamdi uit 2007 is een van de studies die werd opgezet op basis van een praktijkvraag van een pleegzorgaanbieder. Lamhamdi had als doel aan de hand van de praktijkervaringen van twee instanties en moslimpleegouders een adviesrapport op te stellen ten behoeve van de (praktische) organisatie van pleegzorg voor moslims. Ze benoemt in haar studie de optie om binnen de pleegzorginstelling een aparte afdeling/werkgroep in het leven te roepen die zich bezighoudt met moslimpleegzorg. In haar rapport beschrijft zij diverse aandachtspunten. Zo zou de organisatie zich er op

voorhand al bewust van moeten zijn dat we in een multiculturele samenleving leven en dat men open dient te staan voor andere culturen en levenswijzen. Dit bewustzijn zou tegelijkertijd draagvlak creëren om moslimpleegzorg van de grond te krijgen. Daarnaast noemt ze de noodzaak voor interculturalisatie van de pleegzorgorganisatie: het streven naar een divers personeelsbestand en de structurele waarborging van intercultureel communiceren. Bij de selectie van aspirant-moslimpleegouders zou de instelling 'ruimdenkend' moeten opereren. Zo zouden de pedagogische vaardigheden prioriteit moeten krijgen boven beheersing van de Nederlandse taal. Lamhamdi vermeldt dat via een dergelijke werkgroep/afdeling invulling kan worden gegeven aan het bevorderen van bekendheid onder verschillende gemeenschappen, terwijl ook werving doelgericht kan plaatsvinden. Ook vraagt ze aandacht voor de voorbereiding. Bepaalde elementen in de STAP-methode³ zouden aangepast moeten worden om beter bij deze groepen aan te sluiten.

Akrikez (2013) noemt de onbekendheid van de term pleegzorg en de gebrekkige informatievoorzieningen met betrekking tot pleegzorg als de belangrijkste redenen voor het tekort aan islamitische pleegouders. In haar onderzoek noemt zij de vrees van veel mensen tegenover de Nederlandse hulpverlening. Er zou sprake zijn van een angstcultuur: de doelgroep is bang dat wanneer ze een pleeggezin worden, de overheid meer aandacht voor ze krijgt en daardoor hun eigen kinderen van ze afneemt. Dit beeld is in overeenstemming met verschillende andere studies waarin wordt geconstateerd dat migrantengezinnen relatief meer gevoelens van angst en achterdocht tegen de hulpverlening hebben (Pels, De Gruijter & Los, 2013; Van den Berg, Bellaart & Yar, 2015; Gilsing, Pels, Bellaart & Tierolf, 2015). Schut (2015) noemt in haar studie dat het belangrijk is dat informatie over pleegzorg verspreid wordt via kanalen waar moslims bekend mee zijn. Een reclame op tv of in een nationale krant is veel minder zinvol voor deze specifieke doelgroep. Omdat dit een gevoelig en belangrijk onderwerp is, en ook een beslissing is die je niet zomaar neemt, werkt het veel beter als iemand die vertrouwd

3 Een gangbare methodiek ten behoeve van de voorbereiding van ouders voor het pleegouderschap.

is de informatie doorspeelt. Haar aanbeveling is dat informatie het best verspreid kan worden via bijvoorbeeld een moskee, scholen of medische voorzieningen (Schut, 2015). Een belangrijke kanttekening hier is dat dit onderzoek zich richt op de Deense moslim-gemeenschap, niet zozeer op de Nederlandse.

3.1.3 Ervaringen in Brabant

Afgelopen decennia is er binnen de Brabantse organisatie Kompaan en de Bocht (tegenwoordig Sterk huis) veel ervaring opgedaan met de werving en het behoud van de groep moslimouders in het kader van het project moslimpleegzorg. Dit werd jarenlang als een aparte vorm van pleegzorg gepresenteerd.⁴ Er is veel aandacht besteed aan het samenstellen van een adequaat team voor het werven van moslimpleeggezinnen. Dit resulteerde in de werving van tientallen ouders. In de beginjaren was het project zelfs zo succesvol dat uit het hele land kinderen werden aangemeld voor een passend pleeggezin (Van der Aa, 2012; Staarman, 2012). Gaandeweg is er behoefte ontstaan aan meer inzicht in het verloop van de plaatsingen en de factoren die een rol spelen bij moslimpleegzorg. De betrokken hulpverleners stelden vast dat het project niet de gewenste resultaten had opgeleverd. Ze hadden het idee dat er binnen de moslimpleegzorg meer breakdowns (voortijdige beëindiging van een plaatsing) plaatsvonden dan in de reguliere pleegzorg. De organisatie noemde verschillende factoren als verklaring. De betreffende pleeggezinnen waren vaak eerste generatie migranten en begonnen soms met andere motieven aan pleegzorg, zouden vaak minder kennis van kindproblematiek hebben, hanteren een andere opvoedstijl en staan minder open voor hulp van buitenaf. De organisatie vroeg de afdeling Orthopedagogiek van de Universiteit Leiden hier nader onderzoek naar te doen. Deze vraag is uitgewerkt in twee (scriptie)onderzoeken. Het eerste onderzoek betrof een kwantitatief onderzoek naar de vraag welke factoren leiden tot breakdowns in de moslimgezinnen. De data voor dit onderzoek zijn verkregen op basis van een dossieranalyse (Van der Aa, 2012). In het tweede onderzoek lag de focus op de culturele factoren die een rol spelen bij moslimpleegzorg, waarbij de gegevens zijn verza-

meld op basis van kwalitatieve interviews (Staarman, 2012). De resultaten hebben in mindere mate betrekking op de werving van nieuwe pleegouders, maar bieden inzicht en aanknopingspunten voor continuïteit en behoud van pleegouders.

Van der Aa (2012) analyseerde verschillende factoren in haar onderzoek bij 46 moslimpleegkinderen en pleeggezinnen. Dit was destijds de gehele moslimpopulatie in het bestand van Kompaan en de Bocht. Bij iets meer dan de helft van deze kinderen was er sprake van een breakdown. Het onderzoek levert een aantal interessante bevindingen. De etniciteit van een pleegkind lijkt bepalend voor het verloop van een plaatsing. Zo hadden pleegkinderen met een Turkse achtergrond significant vaker te maken met een breakdown. Daarnaast komt naar voren dat zowel het contact met de vader als het verloop van dit contact een rol spelen bij het verloop van een plaatsing. Kinderen die contact hebben met hun vader (al dan niet problematisch) hebben minder vaak te maken met een breakdown. De etniciteit en het geslacht van de pleegzorgwerker hebben ook invloed. Bij mannelijke pleegzorgwerkers komen veel meer breakdowns voor dan bij vrouwelijke pleegzorgwerkers. Opmerkelijk is de bevinding dat pleegzorgwerkers met een migratieachtergrond bij deze gezinnen vaker te maken hebben met breakdowns dan hun collega's met een Nederlandse achtergrond. De auteur van het stuk vermeldt er echter bij dat er rekening gehouden dient te worden met het lage aantal participanten en daardoor ook de beperkingen van de geldigheid van de resultaten (Van der Aa, 2012).

De centrale vraag van de tweede studie was: hoe beleven moslimpleegouders en -kinderen de pleegzorg en welke knelpunten komen ze tegen? Verschillende facetten van het pleegzorgtraject komt in dit onderzoek aan de orde. Volgens Staarman (2012) lijkt werving goed te werken wanneer dit in samenwerking met ervaringsdeskundigen wordt georganiseerd. Een belangrijk aspect is de aanwezigheid van pleegzorgwerkers met een diverse achtergrond. Dat zou de culturele sensitiviteit van het team ten goede komen en daarmee de werving van nieuwe groepen pleegouders. Het kunnen navigeren tussen verschillende (culturele) werelden, participatie in het maatschappelijk leven, zicht op verschillende opvoedstijlen en een goede beheersing van de Nederlandse taal lijken goede indicatoren voor succes van moslimpleegouders. Pleegkinderen lijken een breakdown lang niet altijd als negatief te ervaren. De pleegkinderen hebben er baat bij

4 <http://docplayer.nl/65608349-Welkom-bij-pleegzorg-algemene-informatie-voor-pleegouders-van-kompaan-en-de-bocht.html> .

om op te groeien in een pleeggezin waar ze zich thuis voelen. De prijs van een breakdown lijken ze daar graag voor over te hebben (Staarman, 2012).

3.1.4 Religieuze motieven

De motieven om pleegouder te worden kunnen heel divers zijn (De Baat, 2011; Dando & Minty, 1987), ook voor moslimpleegouders (Staarman, 2012). Khayati (2012) heeft gekeken naar de rol van religie bij facetten als de werving, screening, matching en begeleiding van moslimpleegouders. Dit deed ze in navolging van twee studies die schijnbaar tegenstrijdige resultaten laten zien. Lamhamdi (2007) geeft aan dat moslimpleegouders hoofdzakelijk religieuze motieven aanhalen bij de keuze voor het pleegouderschap, terwijl Staarman (2012) concludeert dat religie niet altijd bepalend is voor die keuze. Khayati concludeert dat de islam in zekere zin bij alle aspecten van pleegzorg een rol speelt, maar dat het niet los kan worden gezien van de andere factoren die van belang zijn bij een dergelijke keuze, zoals de praktische en pedagogische situatie. Het gebruik van religie bij de werving van aspirant-moslimpleegouders wordt als gunstig beschouwd, met name vanuit het idee dat de islam opvang en ondersteuning van kwetsbaren aanmoedigt. Zo zouden verschillende pleegouders zijn geworven via religieuze instellingen. Differentiatie in religieuze beleving stelt de instelling beter in staat om een weloverwogen keuze te maken, die aansluit bij de thuissituatie van het kind (Khayati, 2012).

Naast motivatie biedt religie soms ook een drempel. De religieuze overtuiging rondom mahram is voor sommige ouders een reden om het pleegouderschap af te wijzen. Vrouwen die zich volgens de religieuze regels kleden kunnen praktische bezwaren hebben tegenover de aanwezigheid van een jongen die de puberteit heeft bereikt en die geen bloedverwant is. In het bijzijn van het pleegkind dienen de vrouwen ook thuis de hoofddoek te dragen, wat zij niet altijd als even prettig ervaren. Ook andersom geldt dat het wordt afgeraden dat een man zich in zijn eentje in dezelfde ruimte bevindt als een meisje dat de puberteit heeft bereikt. Sommige ouders vinden het lastig om een onbekend kind met de eigen kinderen op te voeden in het kader van scheiding van de seksen (Akrikez, 2013). Ouders gaan hier volgens het onderzoek verschillend mee om. Sommigen haken hierdoor af, anderen nemen de kwestie voor lief en kiezen ervoor

het pleegouderschap ondanks dat te vervullen. In dat licht adviseert Khayati (2012) dat pleegzorginstellingen de mate van orthodoxie tijdens de screening en voorbereiding beter in kaart moeten brengen voor de realisatie van een betere match.

3.1.5 Recente ontwikkelingen: werving anno nu

Met de inwerkingtreding van de Jeugdwet, die de verantwoordelijkheid voor de pleegzorg naar de gemeenten heeft gebracht, dienen ook gemeenten een bijdrage te leveren aan de werving van nieuwe pleeggezinnen. Een aandachtspunt voor gemeenten dat door Jeugdzorg Nederland wordt genoemd in het opgestelde 'Kwaliteitskader voorbereiding en screening aspirant-pleegouders'⁵, is om in overleg met pleegzorgaanbieders in de regio te bepalen hoe je als gemeente actief kunt bijdragen aan de werving van pleegouders. Hierin zijn landelijke afspraken vastgelegd om duidelijkheid, eenduidigheid en transparantie in het proces van voorbereiding en screening van aspirant pleegouders te bewerkstelligen. In het kwaliteitskader zijn echter geen richtlijnen opgenomen over gewenste vormen (of processen) van werving en welke partijen hier verantwoordelijk voor zijn. De werving wordt zowel door landelijke organisaties als regionale instanties gedaan, en kan door zowel formele pleegzorginstellingen als informele organisaties/stichtingen worden uitgevoerd.

Een recente studie naar de verkenning van de diversiteitsgevoeligheid van de Nederlandse pleegzorgpraktijk is verricht door het Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) in 2015. Aan dit onderzoek heeft de helft van de gecertificeerde Nederlandse pleegzorginstellingen deelgenomen. Een aantal instellingen blijkt op het gebied van de werving van specifieke doelgroepen in het verleden al stappen te hebben ondernomen om het tekort aan pleegouders te verkleinen. Veel instellingen uit dit onderzoek ervaren dat de werving moeizaam verloopt en – afgemeten aan de aantallen nieuwe pleeggezinnen uit de doelgroepen – te weinig resultaat oplevert (Day & Bellaart, 2015). Dit beeld komt overeen met een bevinding uit de eerdergenoemde studie van Khayati. Ook

⁵ <https://www.jeugdzorgnederland.nl/contents/documents/kwaliteitskader-voorbereiding-en-screening-asp-pleegouders-v2.0.pdf>.

zij constateert dat gericht werven nog weinig successen heeft opgeleverd. Veel pleegzorginstellingen vragen zich af waarom het niet lukt om meer (islamitische) pleeggezinnen te werven (Khayati, 2012).

Zo blijkt bij goede samenwerking tussen migrantenorganisaties en pleegzorgorganisaties het mogelijk om potentiële pleegouders te interesseren, maar gedurende het traject van aanmelding tot opname in het bestand (infoavond, huisbezoeken, cursus, screening) ontstaat er veel uitval. Factoren die bijdragen aan uitval van migrantenouders tijdens de voorbereidingsfase zijn onder andere: omvangrijke en ingewikkelde vragenlijsten (te moeilijk voor de pleegouders) die geen rekening houden met de taalvaardigheid of denkwijze van migrantenouders, en huisbezoeken met video-opnamen thuis die als bedreigend worden ervaren. Veel voorkomende wervingsvarianten zijn: het gebruik van sleutelfiguren uit de gemeenschappen, contacten onderhouden met migrantenorganisaties, het gebruik van sociale media voor informatievoorziening, de inzet van de aanwezige pleeggezinnen als ambassadeurs, en voorlichtingen op plaatsen waar de doelgroep vaak over de vloer komt zoals de moskee, buurthuizen of scholen (Day & Bellaart, 2015).

3.2 Studies naar matching

Het zoeken naar een passend pleeggezin voor een kind is altijd maatwerk. Om de plaatsing succesvol te maken is een zorgvuldige matching tussen pleegkind en pleegouders essentieel (Weterings, 1998). Hoe dit gebeurt is afhankelijk van de betrokken pleegzorgorganisatie, aangezien er in Nederland niet één manier van matchen is (De Baat, Spoelstra, Ter Meulen, Stoltenborgh, & Vinke, 2014).

Uit onderzoek is bekend dat primair drie aspecten samenhangen met een succesvolle plaatsing. Allereerst gaat het om aan het pleegkind gerelateerde factoren. Kinderen die welwillend zijn ten aanzien van de pleegzorg en weinig probleemgedrag vertonen doen het beter. Het tweede aspect betreft de kwaliteit van de pleegouders. Plaatsingen waarbij pleegouders aansluiten bij de ontwikkelingsleeftijd van het pleegkind, het pleegkind de mogelijkheid bieden om over zijn verleden te praten, en waarbij pleegouders toezicht houden op het doen en laten van het pleegkind, blijken minder vaak te resulteren in een

voortijdige beëindiging (breakdown). En tot slot is de interactie tussen de pleegouders en het pleegkind een belangrijke indicatie voor het succes van de plaatsing (Sinclair & Wilson, 2003; Strijker & Zandberg, 2001). Al met al is het voor een stabiele plaatsing van belang dat er goede matching plaatsvindt tussen de opvoedings- en ontwikkelingsbehoeften van een individuele jeugdige en de (on)mogelijkheden van de pleegouders en hun gezin (Ter Meulen, Vinke, De Baat & Spoelstra, 2014).

3.2.1 Match op basis van etniciteit, cultuur en religie

De etnische en/of religieuze achtergrond van het kind is een van de factoren waarmee door veel pleegzorginstellingen rekening wordt gehouden. De Nederlandse pleegzorginstellingen lijken, ieder op hun eigen manier, oog te hebben voor deze kenmerken bij het plaatsen van een pleegkind, maar dit hoeft niet te betekenen dat het altijd of vaak de doorslag geeft (Day & Bellaart, 2015). Er zijn diverse aspecten die tezamen worden afgewogen bij matching. De leeftijd van het kind, broertjes en zusjes die in hetzelfde gezin geplaatst moeten worden, de geografische afstand voor het contact met de ouders, de mogelijkheid om op dezelfde school te blijven en de beoogde duur van de plaatsing, zijn bijvoorbeeld factoren die mede een rol kunnen spelen in het matchingsproces (Ibid.).

Hoewel het pleegkind zich waarschijnlijk sneller thuis voelt en plaatsing voor de ouders in veel gevallen makkelijker is te verdragen, biedt religieuze of etnisch-culturele matching niet als vanzelfsprekend een garantie op een succesvolle pleegzorgplaatsing (De Baat, 2014). Ook binnen en tussen groepen islamitische ouders (zeker tussen etnische groepen) doen zich de nodige verschillen voor in opvoedklimaat, religieuze opvoeding, taal en gewoonten (Mesman & Yaman, 2010; Distelbrink et al., 2012), die een goede afstemming met de (biologische) ouders kunnen bemoeilijken. Er is ook geen onderzoek beschikbaar over de ontwikkeling van bijvoorbeeld kinderen met een islamitische achtergrond op de lange termijn in (naar herkomst) verschillende pleeggezinnen (zie Day & Bellaart, 2015). De Richtlijn Uithuisplaatsing meldt om die reden dat er geen empirisch bewijs is dat pleegkinderen zich per definitie beter ontwikkelen in een pleeggezin met dezelfde etnisch-culturele achtergrond (De Baat et al., 2015).

Pleegkinderen hebben door hun complexe geschiedenis vaak al problemen opgelopen. Daar bovenop komt dat zij in het pleeggezin geconfronteerd worden met een nieuw gezin, nieuwe regels, omgangsvormen en waarden en normen. Dat geldt nog sterker wanneer pleegkinderen in een gezin terechtkomen met een andere culturele achtergrond. In de beschikbare internationale publicaties wordt gesteld dat het daarom zeer wenselijk is bij plaatsing rekening te houden met de achtergrond en cultuur van het kind (Brown, George, Sintzel & St. Arnault, 2009). Er wordt gewezen op de voordelen die het matchen op culturele achtergrond met zich meebrengt. In een pleeggezin met een overeenkomstige achtergrond beschikt het pleegkind over gedeelde ervaringen zoals de culturele identiteit en taal, is er sprake van een vergelijkbare levensovertuiging zoals gedeelde waarden, en is het verschil in de dagelijkse praktijk (normen en omgangsvormen) vaak minder groot dan bij plaatsing in een gezin uit een andere etnische of religieuze groepering (Brown et al, 2009; Schwartz, 2007; Capello, 2006; Testa & Slack, 2002). Een Amerikaanse studie laat zien dat een culturele mismatch tussen pleegkinderen en pleegouders aantoonbaar negatieve effecten heeft op zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag bij de kinderen (Anderson & Oriana-Linares, 2011). Folaron & McCartt Hess (1993) beweren dat een aanpak die uitgaat van kleurenblindheid bij de plaatsing van zwarte kinderen zelfs racisme in de hand werkt en een positieve raciale identiteitsontwikkeling van het kind in de weg staat.

Het doel van een pleegzorgplaatsing is doorgaans gericht op het zo snel mogelijk herstellen van de oorspronkelijke opvoedingssituatie of het op korte termijn verkrijgen van duidelijkheid over de haalbaarheid hiervan (Hermanns & Horn, 2000). In de Richtlijn Pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming wordt als uitgangspunt geformuleerd dat het pleegkind indien mogelijk weer bij zijn of haar ouders gaat wonen (De Baat e.a., 2015). Een zo klein mogelijk verschil in de opvoedingspraktijk lijkt om die reden wenselijk (Lamhamdi, 2007).

Veel islamitische ouders hebben een voorkeur voor plaatsing van hun kind bij islamitische pleegouders, indien mogelijk specifiek bij ouders met eenzelfde etnische of culturele achtergrond. Voor de acceptatie van en communicatie met het pleeggezin is het voor veel moslimouders belangrijk dat er rekening wordt gehouden met hun religie,

taal en cultuur. Dit is zeker van belang wanneer het kind op termijn (mogelijk) teruggeplaatst kan worden in het eigen gezin (Staarman, 2012; Akrikez, 2013; Van den Berg, Bellaart & Yar, 2015). Uit onderzoek blijkt dat de kans op een geslaagde plaatsing groter is wanneer de pleegzorg door de ouders wordt geaccepteerd (Van den Bergh & Weterings, 2010; Ter Meulen et al., 2014). Voor een grotere kans van slagen van de plaatsing dienen pleegzorginstellingen om die reden rekening te houden met de voorkeuren van de ouders.

3.2.2 Etnische socialisatie

Een ander argument voor matching op basis van etniciteit of cultuur heeft betrekking op de etnische en culturele identiteitsvorming van het pleegkind, die doorgaans invulling krijgt via de etnische/culturele socialisatie. Etnische socialisatie betreft alle impliciete en expliciete boodschappen die ouders hun kinderen geven met betrekking tot het behoren bij een bepaalde culturele groep (Hughes et al., 2006). Met name in de adolescentiefase gaan jongeren op zoek naar wie zij zijn en bij wie zij thuishoren in relatie tot hun etnische en culturele afkomst (Day, Pels & Steketee, nog ongepubliceerd). In verschillende onderzoeken is een verband gevonden tussen etniciteit en identiteitsvorming. Een sterke band met de etnische en culturele herkomst blijkt jongeren houvast te geven (Phinney, 2003; Phinney & Ong, 2007; Schwartz, Zamboanga, & Jarvis, 2007; Umaña-Taylor, 2004; Umaña-Taylor, 2011). Adequate etnische socialisatie versterkt de positieve etnische identiteit van kinderen en heeft daarmee een positief effect op het zelfbeeld en psychisch welbevinden van jongeren in de pleegzorg (Yancy, 1992; Anderson & Oriana-Linares, 2012). Dergelijke bevindingen zien we ook terug in Nederland. Weliswaar niet in de specifieke context van pleegzorg, maar wel wanneer het gaat over identiteitsontwikkeling bij migrantenjongeren in het algemeen. Zo blijkt dat een sterke etnische identiteit samenhangt met een hogere zelfwaardering en minder gedragsproblemen bij jongeren (Wissink, Dekovic, Yagmur, Stams & De Haan, 2008). Mesman & Yaman (2010) wijzen in dat verband op het belang van ondersteuning via etnische/culturele socialisatieprocessen. Pleegkinderen met een migratieachtergrond kunnen voor de ontwikkeling van hun etnisch-culturele identiteit vaak niet terecht bij de ouders met wie zij hun afkomst delen, en evenmin bij de pleegouders die deze achter-

grond niet hebben. Deze laatste groep is doorgaans geïnteresseerd in de etnisch-culturele wortels van hun pleegkind, maar weet vaak niet hoe ze de ondersteuning daarvan invulling moeten geven. De pleegouders missen in veel gevallen de kennis en vaardigheden om het kind hierin te begeleiden en de gezinspraktijk is niet afgestemd op de overdracht van de (onbewuste) culturele socialisatieprocessen (Lamhamdi, 2007; Staarman, 2012; Khayati, 2013). Door te matchen op etniciteit, cultuur en/of religie wordt deze behoefte enigszins ondervangen (Carter-Black, 2002; Jayaratne, Coulborn Faller, Ortega & Vandervort, 2008).

3.3 De Nederlandse context

Afgelopen jaren is het aantal kinderen dat gebruikmaakt van de Nederlandse pleegzorg toegenomen. Ieder jaar melden zich nieuwe aspirant-pleegouders aan. Toch blijft de vraag groter dan het aanbod. In de praktijk is een pleegouder met een migrantenachtergrond bovendien lang niet altijd voorhanden (Day & Bellaart, 2015). Exacte cijfers ontbreken omdat instellingen niet registreren op etniciteit en religie. Deze gegevens zijn per gezin wel opgenomen in het dossier. Deels heeft dit tekort te maken met onbekendheid met of wantrouwen tegenover jeugdzorg bij migrantenouders, deels met problemen die zich voordoen in de weg naar het pleegouderschap, maar het valt ook terug te voeren op tekortkomingen van pleegzorgorganisaties in hun diversiteitsbeleid (Ibid.). Stichting Kinderpostzegels voerde in 2013 en 2014 het project 'Diversiteit in pleegzorg' uit, dat was gericht op voorlichting en het motiveren van ouders uit (etnische) minderheidsgroepen voor pleegzorg. De bijeenkomsten maakten duidelijk dat er inderdaad veel onwetendheid, angst en wantrouwen bestaan bij ouders, en dat onduidelijkheden of eisen tijdens de procedure drempels kunnen opwerpen (Platform Buitenlanders Rijnmond, 2014).

3.3.1 Cijfers

In relatieve zin ontvangen kinderen met een migrantenachtergrond vaker een bepaalde vorm van pleegzorg dan kinderen met een Nederlandse achtergrond. Migrantenkinderen vormen 36% van het totale aantal pleegkinderen. Het aandeel van deze groep in de totale bevolking betreft 24%. Het beeld bij kinderen met een autochtone achter-

grond is andersom; relatief gezien krijgt deze groep minder vaak pleegzorg (Gilsing, Pels, Bellaart en Tierolf, 2015). Wanneer we kijken naar de uitsplitsing in etniciteit, zien we dat kinderen van Surinaamse en Antilliaanse herkomst een oververtegenwoordiging kennen in de pleegzorg. Deze groepen vertegenwoordigen respectievelijk 2,2 en 1,2% van het totale aantal 0 tot 18-jarigen in Nederland, maar van alle pleegkinderen is maar liefst 6,2% van Surinaamse afkomst en 5,1% van Antilliaanse afkomst (Gilsing, Pels, Bellaart & Tierolf, 2015). Bijna 5% van de kinderen in pleegzorg hebben een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Ongeveer 10% van de kinderen heeft een anderszins niet-westerse achtergrond. Hoeveel van deze kinderen een islamitische achtergrond hebben is niet bekend, maar het is aannemelijk dat een groot deel binnen de Turkse, Marokkaanse en overige niet-westerse categorie van huis uit het islamitische geloof aanhangt. Dat juist expliciet aan islamitische pleegouders een tekort bestaat en minder expliciet een tekort aan ouders met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond wordt ervaren, zou verklaard kunnen worden uit signalen dat met name door Turkse Nederlanders en Marokkaanse Nederlanders ouders sterk waarde wordt gehecht aan etnisch-culturele of religieuze matching als een netwerkplaatsing niet mogelijk is (Lamhamdi, 2007, Staarman, 2012, Khayati, 2012 & Akrikez, 2013). De relatief grote afstand in opvoeddoelen en -praktijken (o.a. religieuze opvoeding, de opvoeding van jongens en meisjes) tussen deze ouders en de van oorsprong Nederlandse ouders (bijv. Distelbrink et al, 2012) speelt hierbij vermoedelijk een rol. Onderzoek naar pleegzorgervaringen van verschillende etnische groepen ouders is nauwelijks voorhanden. Een onderzoek onder Turks-Nederlandse ouders naar hun ervaringen met pleegzorg en jeugdzorg laat zien, dat een deel van deze ouders ervaart dat er in de pleegzorg onvoldoende rekening wordt gehouden met de rechten van hun kinderen om hun eigen cultuur te beleven, hun eigen godsdienst te belijden en/of hun eigen taal te gebruiken (Van den Berg, Bellaart & Yar, 2015).

3.4 Continuïteit

De werving van pleeggezinnen bestaat niet alleen uit het vinden van pleeggezinnen; ook de inzet van gezinnen in het gehele proces en op de lange termijn moet worden gewaarborgd. Het eerste contactmoment met de instelling lijkt hierbij essentieel (Keogh

en Stvensson, 1999). Pleegzorgorganisaties moeten tijdig, efficiënt en zakelijk reageren om de interesse van pleegouders te behouden (Triseliotis et al., 2000). Specifiek voor de aspirant-pleegouders met een islamitische achtergrond blijkt dat wanneer er goede samenwerking is tussen migrantenorganisaties en pleegzorgorganisaties, het mogelijk is om potentiële pleegouders te interesseren, maar gedurende het traject van aanmelding tot opname in het bestand (infoavonden, huisbezoeken, cursus, screening) is er veel uitval (Day & Bellaart, 2015). De complexiteit van aanmeldingsprocedures schrikt sommige migrantenouders af (Akrikez, 2013). Uit de praktijk is overigens ook bekend dat praktische misverstanden een rol kunnen spelen; bijvoorbeeld dat ouders denken zich te hebben ingeschreven als pleegouder, maar in feite slechts een informatiepakket hebben aangevraagd (Van den Berg, Bellaart & Yar, 2015).

Onderzoek naar het tegengaan van uitval van pleegouders en hen langer verbinden aan pleegouderschap is schaars, al helemaal voor de doelgroep van het onderhavige onderzoek. Eén van de belangrijkste redenen dat pleeggezinnen uitvallen, is dat de belasting na verloop van tijd toch te groot blijkt. Gezinnen raken overbelast. Ook blijkt dat uitval van pleegouders vaak te maken heeft met het (slechte) contact met de jeugdbeschermer en/of de pleegzorgbegeleider. De wisseling van professionals, het onbegrip bij pleegouders over besluiten die genomen worden, en weinig of geen contact met professionals, zijn factoren die hierbij een rol spelen (NVP, 2018). Het Lectoraat Jeugd van Hogeschool Windesheim adviseert sterker in te zetten op (eigen) krachtgericht en netwerkgericht werken. Deze manier van werken zou leiden tot een betere continuïteit van de plaatsing doordat pleegouders (vanuit sociale netwerken) meer praktische en emotionele steun ervaren (Roelofs, Lieben & Swart, 2016).

3.5 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we gekeken naar de bestaande literatuur over het thema pleegzorg en diversiteit. Onze focus lag voornamelijk op de thema's werving van nieuwe pleeggezinnen, matching van pleegouders met pleegkinderen op basis van etnische, culturele of religieuze achtergrond, cijfers en data over de specifieke Nederlandse pleegzorgcontext en continuïteit van pleegzorg.

Sinds de definitieve vestiging van burgers met een islamitische achtergrond heeft de Nederlandse jeugdzorg te maken met wensen, behoeften en problemen van deze groep nieuwe Nederlanders. Al sinds de jaren zeventig en tachtig zien we de diversiteit aan jongeren en hun gezinnen groeien. In de wetenschap is er om die reden veel aandacht (geweest) voor de interculturalisatie van verschillende vormen van jeugdzorg. Door middel van kennisontwikkeling wordt getracht de hulpverlening beter af te stemmen op deze (doel)groepen en de hulp aanmerkelijk te verbeteren (zie Van den Broek, Kleijnen & Keuzenkamp, 2010; Bellaart, Hamdi, Day & Achahchah, 2018). Deze specifieke aandacht zien we echter nauwelijks terug in de wetenschappelijke literatuur over pleegzorg en diversiteit. Dit is opvallend, mede omdat dit onderwerp in het publieke en politieke debat in het verleden tot hevige discussies heeft geleid. Bovendien gaat het hier om een tamelijk ingrijpende vorm van hulpverlening. Naast de veiligheid van het kind raakt dit vraagstuk (met name in het geval van langdurige pleegzorg) ook aan het thema identiteit. Tegelijkertijd zou juist de polarisatie die dit thema met zich meebrengt een mogelijke verklaring kunnen zijn voor de terughoudendheid van onderzoekers op dit gebied. Een andere mogelijke, (en in onze visie meer aannemelijke) verklaring is de blinde vlek van de Nederlandse pleegzorgonderzoekers. Een groot deel van de studies die de afgelopen tien jaar zijn uitgevoerd naar dit thema betreffen afstudeerscripties van Nederlandse studenten (Lamhamdi, 2007; Staarman, 2012; Van der Aa, 2012; Khayati, 2012; Akrikez, 2013;). Kennelijk heeft vooral deze groep de urgentie gevoeld om dit vraagstuk beter onder de loep te nemen. Internationaal dient zich een ander beeld aan. Amerikaanse, Canadese en Britse wetenschappers hebben zich de afgelopen decennia beziggehouden met het thema (*kinship foster care*) in relatie tot etnische, culturele of raciale minderheidsgroepen. In deze studies is gekeken naar verschillende aspecten van pleegzorg, mogelijke effecten op de pleegzorgposities van het kind, opvattingen en betrokkenheid van minderheidsgroepen (niet per se islamitisch) ten opzichte van het pleegzorgsysteem en de etnisch/culturele/raciale aansluiting van het pleegzorgsysteem bij deze groepen.

De studies die wij zijn tegengekomen in onze search wijzen uit dat de pleegzorginstellingen een tekort ervaren aan moslimpleegouders en dat dit hand in hand gaat met het gebrek aan kennis en deskundigheid bij hulpverleners over bereik en bediening van

deze groepen. Volgens de literatuur is pleegzorg nog redelijk onbekend onder deze groepen en bestaat in zekere mate gevoelens van angst en wantrouwen richting de jeugdzorg. Gebrek aan rolmodellen in de omgeving zou een andere factor zijn in het tekort dat wordt ervaren. Kanalen die worden gebruikt ten behoeve van de werving van nieuwe pleeggezinnen sluiten nauwelijks aan op de informatiebehoefte van deze groepen, evenmin leiden deze algemene wervingsmethoden tot nieuwe pleeggezinnen met een migratieachtergrond. Verder lijkt etnisch-culturele match niet per definitie te leiden tot een succesvolle pleegzorgplaatsing. Wel is een zo klein mogelijk verschil in de opvoedingspraktijk wenselijk en vergemakkelijkt de situatie voor zowel het kind als het pleeggezin. Een ander argument voor matching op basis van etniciteit of cultuur heeft betrekking op de etnische en culturele identiteitsvorming van het pleegkind, die door gaans invulling krijgt via de etnische/culturele socialisatie. In relatieve zin ontvangen kinderen met een migrantenachtergrond vaker een bepaalde vorm van pleegzorg dan kinderen met een Nederlandse achtergrond. Exacte cijfers over pleegkinderen met een islamitische achtergrond zijn niet bekend. De schatting is tussen de 10% en 15% van het totaal aantal kinderen die een vorm van pleegzorg ontvangen. Het zijn vooral kinderen met een Surinaamse en Antilliaanse herkomst die oververtegenwoordiging zijn in de pleegzorg. Tot slot is er nauwelijks onderzoek voorhanden naar het tegengaan van uitval van (islamitische) pleegouders en hen langer verbinden aan pleegzorg.

4 Interviews met pleegzorgaanbieders

In dit hoofdstuk beschrijven we de bevindingen uit onze gesprekken met de gecertificeerde pleegzorgorganisaties. De gesprekken zijn gevoerd met teammanagers pleegzorg, pleegzorgwerkers werving en selectie en pleegzorgbegeleiders. De gesprekken met de instellingen hebben ertoe gediend te inventariseren welke ervaringen pleegzorginstellingen hebben met het vinden en binden van pleegouders met een migratieachtergrond, in het bijzonder de ouders met een islamitische achtergrond. Hierbij hebben we good practices geïnventariseerd en probeerden we te achterhalen welke leerpunten of belemmeringen er door de instellingen op dit vlak worden ervaren. De interviews zijn afgenomen aan de hand van een topiclijst. We beginnen het hoofdstuk met een duiding van het tekort dat instellingen ervaren aan (islamitische) pleegouders. Vervolgens behandelen we de ervaringen van de pleegzorgaanbieders rondom drie verschillende trajecten uit het pleegzorgproces: 1) werving, 2) voorbereiding en screening, en 3) matching en plaatsing.

4.1 Tekort aan moslimpleegouders?

De gesprekken begonnen met de vraag of de pleegzorgaanbieder in de praktijk een tekort ervaart aan pleegouders met een islamitische achtergrond. De instellingen spreken allen de wens uit om meer ouders aan te trekken met een diverse achtergrond, ook die met een islamitische achtergrond. Hiermee hopen de instellingen het algemene tekort aan pleegouders te reduceren. Een andere belangrijke reden die door de pleegzorgaanbieders wordt genoemd, is de wens om een breder palet aan verschillende ouders tot hun beschikking te hebben, zodat bij aanmelding van een pleegkind een zo breed mogelijke matchingsmogelijkheid bestaat. De pleegzorgbestanden zijn nog tamelijk wit en vormen geen afspiegeling van de regionale multi-etnische samenlevingen.

Hoewel instellingen spreken over een tekort aan islamitische pleegouders in hun bestanden, ontlenen ze de wens voor meer bestandspleegouders met een islamitische

achtergrond niet aan de behoefte in de praktijk wanneer het gaat om plaatsing van islamitische pleegkinderen. De ervaring is dat moslimpleegkinderen voornamelijk in het eigen netwerk worden opgevangen. Deze kinderen komen vaak via netwerkpleegzorg binnen bij de pleegzorgaanbieders, de laatste jaren slechts in geringe mate via de bestandspleegzorg.

4.2 Werving

De ervaring van de meeste instellingen is dat algemene wervingsmethoden vaak ontoereikend zijn voor veel islamitische ouders. De kanalen die door de pleegzorgaanbieders worden benut sluiten niet of nauwelijks aan bij de leefwereld van deze groep. Dit geldt met name voor de ouders van de eerste generatie. Specifieke werving lijkt in veel gevallen noodzakelijk om deze doelgroep beter te bereiken. Dit wordt verklaard middels de onbekendheid over jeugd- en pleegzorg, de angst jegens instanties en in sommige gevallen ook wantrouwen en achterdocht gericht op het Nederlandse hulpverleningssysteem. Dit beeld wordt tot op zekere hoogte in stand gehouden door de tamelijk witte personeelssamenstelling van de pleegzorgorganisaties, die de herkenbaarheid niet bevordert. Hoewel volgens de pleegzorgaanbieders pleegzorg tegenwoordig meer bekendheid lijkt te genieten dan vroeger, is het beeld over pleegzorg bij veel mensen nog tamelijk negatief.

De instellingen noemen verschillende vormen van specifieke werving die ze in het verleden hebben toegepast of nog steeds toepassen. In sommige gevallen is dat gedaan in het kader van een zelf geïnitieerd project, incidenteel door aan te sluiten bij initiatieven vanuit de gemeenschappen zelf. Hieronder bespreken we de veel voorkomende methoden en benoemen we de ervaringen met de werkzaamheid van de betreffende wervingsmethode. Bij elke vorm is gevraagd naar de efficiëntie en toepasbaarheid van de specifieke aanpak.

4.2.1 Werving door middel van folders in de eigen taal

In het verleden hebben sommige instellingen folders in de eigen taal van specifieke migrantengemeenschappen laten drukken om de leden ervan te informeren over pleegzorg. Deze werden vooral uitgedeeld bij plaatsen waar veel migranten bijeenkwamen, zoals gebedshuizen en wijkcentra. De vertaalde brochures hebben destijds gefungeerd als informatieverstrekking over het Nederlandse pleegzorgsysteem, maar veel nieuwe pleegouders heeft het niet opgeleverd. Tegenwoordig wordt dit nog nauwelijks gedaan.

4.2.2 Wervingsfilm over pleegzorg specifiek voor migrantengemeenschappen

Enkele instellingen hebben korte filmpjes gemaakt met als doel pleegouders met een migratieachtergrond aan te spreken. In deze filmpjes komen bestaande pleegouders met een migratieachtergrond aan het woord of spreekt een imam over het belang van het pleegouderschap, beredeneerd vanuit een islamitisch perspectief. De instellingen die ervaring hebben met deze filmpjes beschouwen de reacties vanuit de gemeenschappen over het algemeen als zeer positief. Een belangrijke voorwaarde is om voor de communicatie de juiste (lokale) kanalen te benutten om het filmpje aan de man te brengen.

4.2.3 Netwerkvorming en voorlichting door sleutelfiguren

Vrijwel alle organisaties noemen voorlichting in samenwerking met sleutelfiguren als een beproefde wervingsvorm. De opvattingen over de effectiviteit zijn echter verdeeld en kunnen in twee aspecten worden opgedeeld: netwerkvorming en voorlichting. Het opbouwen van een netwerk van sleutelfiguren en via hen de bekendheid van pleegzorg vergroten, zien alle instellingen als een zeer waardevolle ervaring. Vaak lijkt het zelfs een belangrijke randvoorwaarde om doelmatig te kunnen werven. Wat betreft voorlichting in groepsverband lijken de condities waarbinnen activiteiten plaatsvinden voor een groot deel bepalend voor het succes. De volgende varianten van voorlichting zijn wij tegengekomen:

- Bijeenkomsten georganiseerd op eigen locatie door intermediairs waarbij pleegzorgprofessionals aansluiten.

- Sleutelfiguren uit verschillende gemeenschappen die speciaal zijn getraind om de doelgroep van informatie te voorzien.
- Een sleutelfiguur die is aangesteld als pleegzorgmedewerker verantwoordelijk voor werving.
- Een speciale voorlichtingsbijeenkomst door de pleegzorgaanbieder gericht op migrantenouders.

De eerste twee punten hebben in het verleden gezorgd voor meer bekendheid over pleegzorg bij de doelgroepen. Directe resultaten in de vorm van nieuwe aanmeldingen bleven in de meeste gevallen vrijwel uit. Het derde punt, een sleutelfiguur is aangenomen om te werven, is door weinig instellingen toegepast. Daar waar het wel is toegepast lijkt dit op termijn goede resultaten op te leveren. Over het laatste punt zijn de pleegzorgaanbieders nauwelijks enthousiast. Een aantal instellingen hebben in het verleden buiten de reguliere momenten om aparte voorlichtingsavonden georganiseerd voor bepaalde migrantengroepen, maar zijn daar weer van teruggekomen, zowel in verband met tegenvalende deelname door ouders als de feedback van de aanwezige ouders.

4.2.4 Samenwerking zelforganisaties

Een aantal pleegzorgaanbieders heeft (of had) een formele samenwerkingsovereenkomst met bepaalde zelforganisaties zoals moskeeën, vrouwengroepen of een stichting die zich onder meer inzet voor het thema pleegzorg. Via deze organisaties probeert men proactief de groep op te zoeken. Zo komen deze partijen regelmatig bij elkaar, worden er boekjes, folders en ander materiaal verspreid via deze organisaties en worden specifieke bijeenkomsten bezocht of georganiseerd om de gemeenschap te informeren over pleegzorg. Ook de social media-kanalen van deze zelforganisaties worden door enkele pleegzorginstellingen benut. Van formele samenwerkingsafspraken lijkt echter geen sprake. De partijen weten elkaar vooral op een informele wijze te vinden. De bijeenkomsten worden door de meeste professionals als positief ervaren, maar velen melden dat de samenwerking op korte termijn niet veel nieuwe pleegouders oplevert.

4.2.5 De bestaande pleegouders als ambassadeur

De pleegzorgorganisaties lijken eensgezind over de waarde van de bestaande pleegouders als ambassadeur voor de pleegzorg. Het actief inzetten van deze ouders in de werving is doeltreffend, mede vanwege de kracht van de verhalen, de ervaringsdeskundigheid van het gezin en de aansluiting bij de doelgroep. Een belangrijke kanttekening is dat het vaak veel energie kost voor de pleegouders, die in het dagelijkse leven al een enorme bijdrage leveren als pleeggezin. Het is dan ook in veel gevallen niet wenselijk om het pleeggezin zelf te vragen het zoekwerk te doen. Het lijkt efficiënter om lokaal een kleine community op te zetten en te faciliteren, waar behalve een pleegzorgwerker en pleegouder(s) ook een aantal andere personen uit de doelgroep vrijwillig deel van uitmaken en zich inzetten om het pleegouderschap onder de aandacht te brengen van specifieke groepen.

4.2.6 Kindgerichte werving

Alle instellingen zoeken in de eerste plaats een plekje dichtbij huis: bij familie en in het sociale netwerk van het kind. Lukt een plaatsing in het netwerk niet, dan wordt in veel gevallen via kindgerichte werving een passend gezin gezocht. Bij deze manier van werven staan de wensen en behoeften van het kind centraal; er is ook ruimte voor de wensen van de biologische ouders. Dit kan dus ook een match zijn naar etnisch-culturele achtergrond of religie. Met het kindgericht werven vervullen de pleegzorgaanbieders een proactieve rol bij het vinden van een geschikt pleeggezin na aanmelding van een kind. Wanneer cultuur en religie een belangrijke rol spelen voor de match, wordt toenadering gezocht met de etnische- en/of geloofsgemeenschappen. Zo worden contacten gelegd met verschillende migrantenorganisaties, kerken of moskeeën. Deze vorm van werving lijkt door de meeste instellingen die hier ervaring mee hebben als positief te worden beleefd, maar tegelijkertijd ook als arbeidsintensief en tijdrovend. Bij een crisisplaatsing is deze manier van werken moeilijk te realiseren in verband met het korte tijdsbestek waar instellingen mee moeten dealen. Kindgericht werven wordt door pleegzorgaanbieders meestal toegepast wanneer er geen match mogelijk is binnen het bestand. Sommige instellingen zeggen (indien mogelijk) direct met deze methode te beginnen omdat deze goed lijkt te werken bij pleegkinderen met een islamitische

achtergrond. Een standaard aanpak/stappenplan van kindgerichte werving is voor zover wij weten niet voorhanden.

4.3 Voorbereiding en screening

Het screenings- en voorbereidingstraject bestaat uit gesprekken thuis met het aspirant-pleeggezin. De criteria voor pleegouderschap en de daarbij behorende vaardigheden zijn de leidraad voor deze gesprekken. Hierna volgen de aspirant-pleegouders de verplichte basistraining. Hoewel taal niet als een landelijk criterium geldt, zien vrijwel alle instellingen een beperkte Nederlandse taalbeheersing als een grond voor afwijzing. Tenminste één van de ouders zou goed Nederlands moeten kunnen spreken. Dit is overigens anders dan hoe in het verleden werd gedacht over de kwestie. Het tolerantieniveau met betrekking tot de taalbeheersing laat dan ook een duidelijke verschuiving zien. De verwachting is dat de taal niet perfect gesproken dient te worden, maar omdat men als pleegouder de taak heeft een kind te helpen groot te worden en deel te nemen aan de Nederlandse samenleving, geldt een gemiddelde beheersing van de Nederlandse taal als een (praktische) eis. Dit zou ook te maken hebben met de problematiek van de pleegkinderen, die vaak ingewikkeld van aard is. Pleegouders moeten met diverse instanties in gesprek over het kind, bijvoorbeeld met de gemeente of een psychiatrische instelling. De verwachting is dat zij dit als pleegouder zelf moeten kunnen doen. Bovendien is coaching en begeleiding van de ouders nodig; als zij geen Nederlands spreken zou dit de begeleiding en communicatie ingewikkelder maken.

De landelijke criteria gelden voor alle pleegouders, ongeacht achtergrond. Hierin wordt echter wel maatwerk geleverd en in elke situatie apart gekeken hoe zwaar bepaalde aspecten wegen. Bij netwerkplaatsingen worden deze criteria lichter gewogen. Ook de taalbarrière zou bij netwerkpleeggezinnen veel minder gelden.

Verder zijn de opvattingen verdeeld over het al dan niet aanpassen van de werkwijze in het voorbereidingstraject. Zo zijn er instellingen die ervaren dat de islamitische gezinnen het bijvoorbeeld lastig vinden om in groepsverband een training te volgen. Het zou moeilijk zijn om sommige onderwerpen, zoals seksualiteit en genderidentiteit, bespreekbaar te maken in het openbaar, vooral groepen waar mannen en vrouwen geza-

menlijk aanwezig zijn. Daarom kiezen deze instellingen ervoor om in te zetten op individuele gesprekken en trainingen bij de mensen thuis. Individuele gesprekken binnen de thuisomgeving zouden beter aansluiten bij veel (aspirant-) migrantenpleegouders; de drempel voor het gesprek is laag en vertrouwd, de pleegouders staan meer open en het gesprek komt makkelijker op gang. Taboeonderwerpen zijn in de veilige thuisomgeving dus beter bespreekbaar, aldus een deel van de instellingen. Andere instellingen staan hier juist lijnrecht tegenover, mede gebaseerd op ervaringen in het verleden. In het begin hadden deze instellingen aparte voorbereidingen en cursussen georganiseerd voor potentiële pleegouders met een migratieachtergrond. Ook werd eerst een huisbezoek afgelegd om het gesprek met deze ouders aan te gaan, zodat ze rekening konden houden met bepaalde onderwerpen die eventueel gevoelig konden liggen tijdens de stapcursus. Ze kijken er nu op terug als betutteling vanuit de instelling omdat ze deze problemen nauwelijks hebben ondervonden. Veel van deze ouders vroegen zelf aan de pleegzorgaanbieder waarom ze niet mee mochten doen met de reguliere cursussen. Tegenwoordig maken deze instellingen weleens uitzonderingen, maar ze richten zich daarbij vanuit een individuele benadering op de persoon en niet op de religieuze of culturele achtergrond. Hun pleidooi is om mensen niet op voorhand apart te zetten vanwege hun culturele achtergrond (ook al is het goed bedoeld), maar inclusief beleid te voeren met een oog voor verschil.

4.4 Matching en plaatsing

Het zorgvuldig matchen van pleegkinderen en pleeggezinnen is een belangrijke voor-speller van goede pleegzorguitkomsten. De pleegzorgaanbieders benadrukken stevast dat het zoeken naar een passend pleeggezin altijd maatwerk betreft. Omdat de situatie van elk kind anders is, proberen de instellingen in te spelen op de specifieke behoeften van het pleegkind.

4.4.1 Matchingsaspecten

De primaire behoefte van een kind ligt bij een stabiele en veilige thuissituatie. Veiligheid neemt dan ook de belangrijkste plek in bij het besluit over plaatsing van een pleegkind. Dat staat in het matchingstraject voor alle pleegzorgaanbieders voorop. Wanneer we

doorvroegen wat men exact onder veiligheid verstaat, zagen we dat veiligheid vaak in brede zin wordt opgevat; het gaat niet alleen om de fysieke veiligheid van het kind maar ook om de mogelijkheid tot vrije ontwikkeling en het wegnemen van risico's op achterstanden. Het is volgens de instellingen uiterst belangrijk dat kinderen in een pleeggezin een beter perspectief krijgen. Een plaatsing dient ervoor te zorgen dat het kind op verschillende vlakken vooruit gaat. Zo ook op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling. Verschillende elementen komen daarbij aan bod, wat bij elk kind anders zal zijn.

Een tweede belangrijk aspect waar instellingen rekening mee houden is de wens van de ouders. Deze vormt een belangrijk onderdeel binnen dit traject. De instellingen zeggen bij matching een belangrijke rol toe te kennen aan de culturele en religieuze achtergrond, met name wanneer de ouders van het kind deze wens expliciet uitspreken. Een etnisch-culturele match lijkt de voorkeur te genieten boven een religieuze match. Bij een Turks-Nederlands pleegkind gaat men dus aanvankelijk op zoek naar een Turks-Nederlands pleeggezin. Zo onderkennen de organisaties de voordelen van matching op grond van cultuur of religie. In een pleeggezin met een overeenkomstige achtergrond beschikt het kind over een gedeelde culturele identiteit en taal, en is het verschil in de dagelijkse praktijk (normen, omgangsvormen) vaak minder groot. Wanneer religie een rol speelt wordt ook gekeken naar de mate van religiositeit en de stroming waartoe het pleegkind behoort.

4.4.2 Etnische/religieuze match doorslaggevend?

De problematiek van het kind en daarmee samenhangend de ontwikkelingsbehoefte lijken in veel gevallen een essentiële rol te spelen bij de plaatsing. Wanneer de opvoedvaardigheden van een pleeggezin met dezelfde culturele of religieuze achtergrond niet toereikend worden geacht voor de (complexe) problematiek van het kind, gaat de voorkeur uit naar een ander beschikbaar gezin zonder dezelfde culturele of religieuze achtergrond. Men lijkt dus met verschillende aspecten rekening te houden, maar vaak zijn de pedagogische elementen die samenhangen met de veiligheid van en gepaste ondersteuning voor het kind bepalend. Wanneer een autochtoon Nederlands pleeggezin met een betere pedagogische bekwaamheid in de omgang met het type problematiek in het

bestand aanwezig is, dat daarnaast ook respect heeft voor de culturele en religieuze achtergrond van het kind, lijkt de voorkeur te vallen op dit gezin (boven het gezin met dezelfde culturele/religieuze achtergrond zonder ervaring). In een dergelijke situatie proberen de instellingen de ouders wel mee te nemen in dit besluit om problemen in de toekomst te voorkomen. Wanneer de ouders hier bijvoorbeeld een breekpunt van maken, wordt dan vaak verder gezocht binnen de eigen gemeenschap naar een gezin dat de nodige vaardigheden bezit (bijvoorbeeld via kindgerichte werving). Bij gebrek aan pleegouders en een adequate match wordt een kind soms tegen de wil van de ouders bij een gezin geplaatst met een andere religieuze of etnisch-culturele achtergrond. Per geval wordt dit echter anders beoordeeld.

4.5 Begeleiding

In de beleving van de professionals gaat de begeleiding van islamitische pleegouders vaak hetzelfde als bij pleegouders met een andere achtergrond. Zij merken hierin geen noemenswaardige verschillen op die speciaal voor de islamitische pleegouders gelden. Binnen de begeleiding gaat het veelal om praktische en opvoedkundige zaken waarmee de gezinnen in de knel komen. Dit zou niet anders zijn bij andere groepen ouders.

5 Intermediairs

Voor dit onderzoek zijn aanvullend op de pleegzorgorganisaties vijf intermediaire organisaties geïnterviewd, die zich (vaak op vrijwillige basis) bezighouden met het thema pleegzorg binnen de islamitische gemeenschappen in Nederland. Het gaat hier om organisaties die zowel landelijk als regionaal opereren. Alle organisaties hebben in het verleden samengewerkt met één of meerdere gecertificeerde pleegzorgaanbieders ten behoeve van de werving en begeleiding van pleegouders met een islamitische achtergrond, of ze werken nog steeds samen. De interviews zijn afgenomen aan de hand van een topiclijst. In dit hoofdstuk beschrijven we de ervaringen van deze organisaties op het gebied van werving, matching en samenwerking met de pleegzorginstellingen.

5.1 Werving

De intermediairs spelen naar eigen zeggen een belangrijke rol om de doelgroep van informatie over pleegzorg te voorzien. Ze zijn in staat via stichtingen, moskeeën en migrantenorganisaties een groot aantal mensen uit de gemeenschappen te bereiken. Vaak loopt het bereik langs etnische lijnen. De organisaties waarvan het bestuur en vrijwilligers voornamelijk uit leden van een bepaalde gemeenschap bestaan, hebben als bereik meestal mensen uit dezelfde etnische en culturele groep. De organisaties hebben tientallen mensen geworven en doorverwezen naar de pleegzorgaanbieder, met wisselend succes. Sommige gezinnen die via deze organisaties bij pleegzorg hebben aangeklopt kwamen in het pleegouderbestand terecht, anderen werden afgewezen. De meeste organisaties zeggen dat de terugkoppeling van de pleegzorgaanbieder over het traject vaak nog onvoldoende was.

5.1.1 Vertrouwensrelatie

Op de vraag waarom intermediairs in staat zijn mensen uit de gemeenschap te bereiken, wordt door de organisaties tamelijk eenduidig geantwoord. De kern zou de vertrouwensrelatie zijn die deze organisaties of leden van de organisaties hebben met de doel-

groep. Via de eigen achterban of andere sleutelfiguren worden mensen bereikt om deel te nemen aan de activiteiten die zij ontplooien. Of krijgt de achterban informatie verstrekt via de social media-kanalen. Contact met sleutelfiguren uit de gemeenschap wordt door de organisatie vaak op een informele wijze gelegd. Er is sprake van veel mond-tot-mondreclame. Hiermee mobiliseert men met name de oudere generatie, de social media bereiken de jongere generatie.

De vertrouwensrelatie is in het verleden door velen benut om collectieve activiteiten te organiseren, meestal in samenwerking met de regionale pleegzorgaanbieder. De ervaring is dat wanneer de organisatie zelf of een sleutelfiguur uit de gemeenschap begint met de informatieverstrekking en de urgentie van het vraagstuk bespreekt, dit nogal efficiënter overkomt, mede in verband met de diepgewortelde angst en het wantrouwen bij de mensen jegens de instanties. Deze persoon weet vaak beter in te spelen op het gevoel van de deelnemers, door gebruik te maken van terminologie die vertrouwd is. Op deze manier wordt werving afgestemd op de beleavingswereld van de doelgroep; zowel communicatief als inhoudelijk wordt de aansluiting bij de leefwereld eerder gevonden. Een terugkerend advies om de doelgroep te overtuigen is het gebruik van goede voorbeelden en waargebeurde verhalen over de waarde van pleegzorg voor het kind. De rol van de professional is om meer toelichting te geven over de technische kant van pleegzorg, de voorbereiding en procedures. Deze combinatie is voor velen een goede werkvorm om aanwezigen te informeren.

5.1.2 Ervaringen met werven

De organisaties merken op dat mensen interesse tonen in het pleegouderschap wanneer dit op een efficiënte wijze wordt gebracht. Door directe lijntjes uit te zetten binnen de gemeenschappen, gebruik te maken van sleutelfiguren, op plekken en locaties informatie te verschaffen waar de mensen zijn en daar de gesprekken aan te gaan, hebben de organisaties veel mensen kunnen interesseren en door kunnen verwijzen naar de

pleegzorginstellingen. Dit traject zou belangrijk zijn om bestaande angsten en vooroordelen weg te nemen. De organisaties noemen verder het gebruik van het islamitische perspectief bij informatieverstrekking. Mensen vragen zich af of dit vanuit de islam toegestaan is. Het benadrukken dat dit het geval is en het wegnemen van verwarring met betrekking tot adoptie vergroot de bewustwording en daarmee de bereidwilligheid van mensen. Bovenstaande zou nog te weinig gebeuren.

Verschillende organisaties krijgen bovendien vaak te horen dat pleegouders de screening en cursussen waardoor zij daadwerkelijk gecertificeerd pleegouder worden, lang vinden duren. En nadat ze eenmaal gecertificeerd pleegouder zijn, moeten ze erg lang wachten tot ze een pleegkind krijgen. De communicatie van de pleegzorginstellingen zou nog te wensen overlaten, mede omdat er sprake zou zijn van veel wisseling van contactpersonen bij de pleegzorginstelling, waardoor steeds het aanspreekpunt verandert. Deze organisaties missen coördinatie in het contact. Dit zou leiden tot een slechte verbinding met de gemeenschappen en zou demotivatie in de hand werken.

5.1.3 Cultuursensitiviteit en eigen verantwoordelijkheid

Alle organisaties noemen het gebrek aan diversiteit bij de pleegzorgaanbieders. Dit zou op twee manieren een uitwerking hebben binnen de islamitische gemeenschap: mensen kunnen zich niet herkennen in de organisatie en een gebrek aan cultural awareness. De respondenten denken dat een diverse personeelssamenstelling bij kan dragen aan meer netwerkvorming binnen de migrantengemeenschappen, maar ook meer kennis en vaardigheden oplevert om aansluiting te vinden bij verschillende groepen. Het wantrouwen jegens instanties is al aanwezig. Dat wordt in stand gehouden wanneer ouders zich aanmelden en vreemde vragen krijgen gesteld door de pleegzorgaanbieder over hun leefstijl, en ze zich in hun beleving moeten verantwoorden voor hun geloof en gewoonten. De organisaties pleiten allen voor waarborging van cultuursensitiviteit bij de pleegzorgaanbieders.

De intermediairs horen regelmatig uit hun netwerk dat pleegzorgaanbieders een gebrek aan taalbeheersing van een van de ouders als drempel zien voor het pleegouderschap. Dit gebeurt terwijl hetzelfde gezin de eigen kinderen succesvol in de Nederlandse maat-

schappij heeft grootgebracht. Ze pleiten ervoor dat pleegzorgprofessionals een meer flexibele en proactieve houding aannemen. Door cultuursensitief te handelen zouden bepaalde tekortkomingen van een gezin kunnen worden gecompenseerd. Intermediairs geven aan dat wanneer sprake is van miscommunicatie, de verantwoordelijkheid vaak in de schoenen van de gezinnen wordt geschoven, terwijl een cultuursensitieve houding veel problemen zou oplossen. De instellingen zouden op beleidsniveau wijzigingen moeten doorvoeren om diversiteitsgevoelig werken onder het personeel te bevorderen. Ook moeten ze inzet tonen om de personeelssamenstelling diverser te krijgen.

Tot slot benadrukken de intermediairs dat, naast de verantwoordelijkheid van de Nederlandse jeugd- en pleegzorgorganisaties, de gemeenschap(pen) de hand in eigen boezem moeten steken. Ze pleiten voor een debat binnen de islamitische gemeenschap over deze kwestie. Deze zou zich moeten afvragen in hoeverre zij oprecht stappen zet om dit thema binnen de eigen gemeenschap onder de aandacht te krijgen. Dit gebeurt volgens de intermediairs nog te weinig. Er bestaan op landelijk niveau nog weinig initiatieven en het onderwerp laait slechts op wanneer bepaalde incidenten de media halen. Het is volgens de organisaties dan ook essentieel om te reflecteren op de eigen rol.

5.2 Matching

We hebben de intermediairs gevraagd naar hun opvattingen en ervaringen over matching. Wat is naar hun idee een optimale manier van matchen? En hoe ervaren ze dat in de praktijk?

5.2.1 Match op basis van etniciteit, cultuur of religie

De intermediairs zijn het unaniem met elkaar eens dat, - indien mogelijk en beschikbaar -, de match op basis van cultuur en religie dient plaats te vinden. Vaak wordt dit beargumenteerd met de pedagogische praktijk van het pleeggezin, dat dichtbij de leef- en belevingswereld van de kinderen zou staan. Herkenbaarheid van taal, omgangsvormen, gewoonten, normen en waarden en het eten (en daarmee de geur) dat thuis geserveerd wordt zijn punten die worden benoemd. Verder denken de intermediairs dat

het ook makkelijker is voor het pleeggezin zelf, omdat ze met een minimale afwijking in hun dagelijks leven het kind kunnen opnemen.

Naast religie en cultuur noemen de organisaties Nederlandse taalbeheersing, maatschappelijke positie en de motivatie van de pleegouder als belangrijke factoren om mee te nemen in de match. Dat laatste (de motivatie voor het pleegouderschap) wordt door een enkeling expliciet genoemd omdat ze in het verleden denken te hebben meegeemaakt dat sommige pleegouders zich primair hebben opgegeven om er financieel op vooruit te gaan. Het feit dat pleegouders recht hebben op pleegvergoeding zou voor sommigen de onderliggende drijfveer zijn om te starten met het pleegouderschap. Dit wordt afgekeurd, mede vanwege de ervaring dat deze ouders het bijltje er tamelijk snel bij neerleggen zodra het lastig wordt en het belang van het kind niet centraal stellen, waardoor de ontwikkeling van het kind in gevaar komt. De organisaties noemen dat het belangrijk is om mensen te selecteren op basis van hun intentie en uitgangspunt om liefde en stabiliteit te bieden aan pleegkinderen. Dat begint al bij de werving, maar mochten deze ouders toch in de kaartenbak terechtkomen, dan zou de pleegzorgaanbieder er goed aan doen bij zo'n gezin geen kinderen te plaatsen.

Een ander punt dat de respondenten veelvuldig noemen is de geloofsbeleving van veel islamitische ouders en de mismatch met de perceptie van pleegzorgprofessionals. De ervaring is dat de pleegzorgaanbieders religie over het algemeen vanuit een westerse invalshoek benaderen. Ze zien het als een van de vele factoren om op te matchen, soms ook ondergeschikt aan vele andere zaken, terwijl de rol van religie in de leefwereld van veel migrantengroepen juist een fundamentele rol heeft en daarmee een belangrijke plek inneemt. De instellingen kunnen hier rekening mee houden door goed door te vragen over de plek die zowel de ouders als de pleegouders in hun leven en de dagelijkse praktijk aan religie toekennen. Via deze weg doe je bovendien recht aan de mate van religiositeit en de verschillen die binnen de islamitische gemeenschap(pen) bestaan. De organisaties pleiten voor een 'diversiteitsbril' bij de hulpverleners, meer kennis over de islam en de verschillen in de islambeleving van veel Nederlandse moslims, zodat ze daar met name in de fase van matching en plaatsing van kinderen met een diverse achtergrond rekening mee kunnen houden.

5.3 Samenwerking met de pleegzorgaanbieders

Alle intermediairs die we voor deze studie hebben gesproken, hebben (nu of in het verleden) samengewerkt met één of meerdere gecertificeerde pleegzorgaanbieders ten behoeve van de werving en begeleiding van pleegouders met een islamitische achtergrond. In deze paragraaf bespreken we kort de ervaringen van de organisaties met betrekking tot hun samenwerking met de pleegzorginstellingen.

5.3.1 Vormen van samenwerking

De samenwerking tussen intermediairs en pleegzorgorganisaties doet zich in verschillende vormen voor. Waar de ene organisatie samen met de regionale pleegzorgaanbieder een campagne⁶ op touw heeft gezet om meer pleegouders te werven, beperkt de rol van de andere organisatie zich tot doorverwijzing van geïnteresseerden, of de aanwezigheid van een pleegzorgprofessional tijdens een infobijeenkomst op locatie van de zelforganisatie. De samenwerking met de formele instellingen wordt gewaardeerd, omdat de meerwaarde ervan wordt (h)erkend.

5.3.2 Kritiekpunten

Hoezeer de intermediairs de samenwerking met de pleegzorginstellingen ook waarderen, zijn ze tegelijkertijd kritisch over de manier waarop de samenwerking verloopt. Er is bij een enkeling zelfs sprake van frustratie en teleurstelling.

Vaak is er nauwelijks sprake van structurele overlegmomenten en een gemeenschappelijke visie op pleegzorg. De taak- en rolverdeling zijn niet vastgelegd, noch de verhoudingen rondom financiering van de activiteiten en (vrijwilligers)vergoedingen. Een gebrek aan duurzaamheid in het proces leidt regelmatig tot een moeizame communi-

6 Zo organiseren Stichting Meer Kleur en Kwaliteit (SMKK) en de Limburgse pleegzorgaanbieders Xonar en Rubicon in het kader van de campagne Kleurrijke pleegzorg geregeld informatiebijeenkomsten voor de Limburgse migrantengemeenschappen. Bijeenkomsten vinden plaats in buurthuizen, moskeeën en andere plekken waar mensen samenkomen. Er wordt informatie gegeven over pleegzorg en mensen worden uitgenodigd om zich aan te melden voor een informatiebijeenkomst bij de pleegzorgaanbieder.

catie. Ook hier noemen de organisaties de wisseling van contactpersonen als een veelvoorkomende drempel.

Sommige intermediairs hebben het gevoel dat ze niet als een gelijkwaardige partner worden gezien. Er zou weinig tot geen terugkoppeling plaatsvinden bij doorverwijzing en of afwijzing van de aangeleverde gezinnen. De ervaring is dat veel ouders worden afgewezen, maar de afwijzingsgrond blijft voor hen onduidelijk. Wanneer er bij een afwijzing wel sprake is van terugkoppeling, vinden intermediairs de afwijzing niet altijd terecht. De organisaties noemen dat ze geïnteresseerden zelf ook onderwerpen aan een selectie, bijvoorbeeld op het gebied van taal, positie in de samenleving, veiligheid en zelfredzaamheid. Uiteindelijk kiest de pleegzorgaanbieder ervoor om deze ouders niet op te nemen in het pleegzorgbestand, wat bij hen en hun achterban leidt tot onbegrip. Een ander punt is dat pleegzorginstellingen te lang wachten met contact opnemen met het gezin dat door de intermediair is doorverwezen, met als risico dat ouders geen zin meer hebben en afhaken. Ook komt het voor dat de instellingen de intermediairs niet bij de hele voorbereidingsprocedure, terwijl zij weet hebben van bepaalde gevoeligheden van het gezin en kunnen helpen met het voorkomen van misvattingen.

6 Interviews met pleegouders

Voor dit onderzoek zijn 27 (aspirant-)pleegouders geïnterviewd met een islamitische achtergrond en 3 ouders die zich hebben aangemeld maar in het proces voortijdig zijn afgehaakt of afgewezen. Het merendeel (23) zijn bestandspleegouders, 1 ouder is een opvangmoeder van Nidos (opvang amas). De meeste pleeggezinnen doen pleegzorg voor een langdurige tijd, van wie sommigen de opvoedingsvariant (pleeggezin vangt het kind op totdat het meerderjarig is) vervullen. Een paar gezinnen doen aan weekend- of vakantiepleegzorg. Voor een beknopte vergelijking hebben we ook drie netwerkpleegouders gesproken. De pleegouders zijn geworven via pleegzorginstellingen, via het netwerk van de pleegouders zelf en via het eigen netwerk van de onderzoekers. De interviews zijn afgenomen aan de hand van een topiclijst. De ouders is gevraagd naar hun motivatie en verwachtingen ten opzichte van pleegzorg en het pleegouderschap, hun opvattingen over matching naar etniciteit en/of religie, hun ervaringen over de begeleiding die ze (hebben) ontvangen, de beeldvorming binnen hun culturele/religieuze gemeenschap ten aanzien van pleegzorg, hoe zij de werving hebben ervaren, wat belemmeringen zijn en hoe het vinden en binden van pleegouders beter kan worden vormgegeven. In dit hoofdstuk bespreken we onze bevindingen. Ter illustratie van de bevindingen gebruiken we regelmatig citaten uit onze interviews.

6.1 Motivaties voor het pleegouderschap

Er zijn allerlei motieven denkbaar om pleegouder te worden. Waarom zou je voor een pleegkind willen zorgen? Waarom word je pleegouder? Waarom stel je jouw huis en hart open? Het is een grote stap die ouders zorgvuldig moeten zetten. Dit komt ook uit de interviews naar voren.

6.1.1 Besluit op langere termijn

Het merendeel van de pleegouders geeft aan lange tijd te hebben nagedacht over het pleegouderschap, voordat ze daadwerkelijk hebben besloten zich aan te melden als

pleeggezin. Pleegzorg als fenomeen was voor velen niet nieuw. Informatie over het pleegouderschap hadden ze soms al jaren terug opgedaan. Sommigen hadden zelfs meerdere informatiebijeenkomsten bijgewoond. Het idee ontstond bij velen vaak doordat men via verschillende kanalen in aanraking kwam met pleegzorg.

“Ik heb altijd interesse gehad in het pleegouderschap en wilde mij graag aanmelden, alleen dat is een lange tijd er niet van gekomen. Voor het eerst was dat bijna 15 jaar geleden. In de moskee was er laatst een informatiebijeenkomst en daar hadden ze een oproep gedaan om een kind op te vangen. Een meneer die zelf ook pleegouder was heeft toen zijn ervaring verteld. Dat heeft mij meer gemotiveerd.”

Pleegmoeder, regio Rotterdam

Pleegzorg heeft al langere tijd een plek in de hoofden van mensen wanneer ze zich aanmelden. Het volgende voorbeeld is exemplarisch voor veel pleegouders als het gaat om het begin van het pleegouderschap. Een moeder ondersteunt haar ernstig zieke, alleenstaande buurvrouw jarenlang met vertaalwerk, ook richting jeugdzorg. Het kind van de buurvrouw werd op een gegeven moment in een jeugdzorginstelling opgevangen in verband met de slechte gezondheid van de moeder. Ze kon daar echter niet aarden en jeugdzorg benaderde deze moeder of het meisje misschien in de weekenden en vakanties bij haar terecht kon. Na een paar weekenden besloot het gezin het kind permanent op te nemen. Dit gezin was al bekend met pleegzorg, maar wanneer zich een concrete casus aandient melden zij zich aan als pleegouder.

Verder werkt het stimulerend wanneer ouders bekend zijn met bestaande pleegouders in de eigen omgeving. De ouders zien aan voorbeelden in hun omgeving dat het kan, en worden soms door deze pleegouders aangemoedigd om ook te beginnen.

“Voor het eerst heb ik gehoord van een vriendin. Zij had eerst één en daarna nog een meisje als pleegkind opgenomen. Ik vond mooi dat je een kind een thuis kan bieden, om dat kind een kans te geven, veiligheid maar vooral warmte van een gezin. Dat wilden wij ook doen.”

Pleegmoeder, regio West-Brabant

“Vier jaar geleden kreeg mijn nichtje een pleegkindje. Zij heeft ons toen ook aangemoedigd om pleegouders te worden.”
Pleeggezin, regio Utrecht

6.1.2 Verantwoordelijkheidsgevoel

De keuze voor het pleegouderschap is voor velen de invulling van een innerlijk plichtsbesef om kwetsbare kinderen te helpen. Een pleegmoeder vertelt dat haar persoonlijke familiegeschiedenis aanleiding is geweest om de stap naar pleegzorg te zetten. Zij heeft in haar jeugd veel moeilijkheden moeten doorstaan, wilde altijd al iets betekenen voor kinderen die het moeilijk hebben en hen zo het gevoel geven dat ook zij ertoe doen. Samen met haar geven verschillende andere pleegouders aan dat zij zich verantwoordelijk/schuldig voelen zodra zij zich niet beschikbaar stellen om een kwetsbaar kind op te vangen. Soms wordt dit verantwoordelijkheidsgevoel (extra) getriggerd vanuit de geloofsbeleving (zie paragrafen 5.1.3 & 5.1.4). Enkele pleegouders zijn werkzaam (of in het verleden werkzaam geweest) in de jeugdzorg, zijn in het verleden in aanraking gekomen met kwetsbare jongeren of zelf een pleegkind/vluchtelingenkind geweest. Uit solidariteit steken ze de handen uit de mouwen, ook wanneer ze een complexe geschiedenis kennen met jeugdzorg.

“Ik wilde toentertijd niks met jeugdzorg en de kinderbescherming te maken hebben. Ik heb in een ouderraad van jeugdzorg gezeten en zo komen allerlei verhalen naar boven. Je moet sterk in je schoenen staan wil je geen afkeer krijgen. Maar ik wilde me voor de gemeenschap inzetten. Iemand moest iets doen. Niets doen en vanaf de zijlijn roepen was voor mij geen optie.”

Pleegmoeder regio Midden-Brabant

Bij een pleegmoeder heeft het pleegouderschap van de ouders een belangrijke rol gespeeld in haar keuze voor pleegzorg. Ze heeft in haar jeugd samen met haar ouders pleegkinderen in huis gehad. Na haar huwelijk zet zij ‘de traditie’ samen met haar man voort.

“Mijn ouders zijn ooit begonnen. Het is bij mijn moeder gestart, vooral zij vond het belangrijk. Zij is vroeger als kind opgevangen door haar eigen familie. Haar moeder is jong overleden en haar vader was als gastarbeider in Nederland. Ik wilde vanwege mijn ervaring met pleegzorg graag ook zelf pleegouder worden.”
Aspirant-pleegmoeder, regio Rotterdam

We spraken via Nidos een opvangouder die zich inzet voor de opvang van alleenstaande minderjarige asielzoekers. Ook zij put uit haar eigen levensgeschiedenis inspiratie en motivatie.

“Ik wilde een vluchtelingenkind opvangen vanwege het nieuws op tv, alle vluchtelingenkinderen die hier naartoe kwamen. Ik ben zelf ook op jonge leeftijd als vluchteling naar Nederland gekomen. Ik ben zelf een bezorgde moeder die graag kinderen wil opvangen”.
Opvangmoeder, regio Gelderland

6.1.3 Religieuze motivatie

De pleegouders zijn het met elkaar eens dat je het pleegzorgtraject moet aangaan wanneer je écht een kind wil helpen en dat dat primair het vertrekpunt hoort te zijn. Het gaat er bij de pleegouders om het kind een betere toekomst te bieden binnen een stabiele thuissituatie. Waar de één de religieuze argumentatie om een kind op te vangen op de voorgrond plaatst en deze als basis ziet, kent de ander het geloof een versterkend effect toe om pleegzorg te verlenen.

“Ik wil voor deze kinderen klaarstaan maar ik vind het ook belangrijk het geloof mee te geven aan islamitische kinderen. Ik vind dat moslimpleegkinderen horen bij moslimpleegouders.”
Pleegmoeder regio Utrecht

Een aantal pleegouders zijn echter kritisch op mensen die enkel voor het pleegouderschap kiezen om te voorkomen dat islamitische kinderen worden opgevoed in een niet-islamitische omgeving. Zo geeft een pleegmoeder aan dat de motivatie voor het pleegouderschap dient voort te komen uit het innerlijke, en dat het belangrijk is dat ouders zich ervan bewust zijn dat de zorg voor een pleegkind redelijk zwaar kan zijn. Een andere pleegmoeder geeft aan dat je de ‘islamkaart’ juist kan inzetten om het

bewustzijn bij de gemeenschap te vergroten, je bewust in te zetten voor het opvangen van een kwetsbaar kind en te benadrukken dat dit binnen de islam een nobele waarde krijgt toegedicht.

We zien dat het geloof ook een rol kan spelen na de plaatsing van kinderen, als motivatie om door te zetten. Een pleeggezin werd gevraagd in een crisissituatie drie broertjes op te vangen van wie de moeder ernstig ziek was. Twee van de drie kinderen hadden een diagnose en de opvang vond plaats net voor de kerstvakantie. Vader vertelt dat onder meer de inspiratie die zij halen uit het geloof het gezin de kracht heeft gegeven om geduldig te zijn en door te gaan met de opvang.

“Dat was best zwaar. De jongens waren 7, 11 en 13 jaar. Die van 13 jaar had een verstandelijke beperking. Hij vond het moeilijk om van ons simpele dingen te begrijpen. Die van 11 jaar had ADHD. Het was dus best een pittige periode; we hadden opeens 4 weken lang 24 uur per dag 3 jongens in huis. We hadden dus wel zoiets van ‘waar zijn we in vredesnaam aan begonnen’? Vooral in het begin was die twijfel sterk aanwezig. Maar het was een noodgeval, dus we mochten niet opgeven. In de islam geloven wij dat God ons beproevingen laat ervaren, waarvan Hij weet dat wij die aankunnen en het kunnen oplossen. Dat is onze cultuur, ons geloof. Uiteindelijk is alles ook goed afgelopen.”
Pleegvader, regio Utrecht

6.1.4 De rol van de islam

Bovenstaande laat zien dat religie in meer of mindere mate een betekenisvolle factor kan zijn voor ouders in de keuze voor en de praktijk van het pleegouderschap. Tijdens de interviews kwam de rol van de islam veelvuldig aan bod. Alle respondenten geven aan dat het pleegouderschap principieel gezien niet in strijd is met de islamitische levenswijze. Voor velen werkt het juist als een stimulans. Door een kind in huis te nemen zou je investeren in het hiernamaals en geniet je lof en tevredenheid van Allah. Verder zou ook de profeet tijdens zijn leven (wees)kinderen hebben opgevangen. Met name netwerkpleegouderschap zou passen binnen de islamitische traditie.

Religieuze verhalen hebben invloed op mensen, dat zou bevorderend zijn voor het onderwerp pleegzorg, met name wanneer iemand met gezag op het gebied van religie (zoals een imam) zich hierover positief uitlaat.

“We hadden het daar ook over met een islamgeleerde. Je doet veel dingen als moslim voor jezelf omdat je naar jannah (het paradijs) wilt. Daarom bid je en vast je bijvoorbeeld. Dat doe je niet voor je man of iemand anders, dat doe je alleen voor jezelf. De geleerde zei: ‘Wat jij wilt gaan doen (pleegzorg) is voor de gemeenschap. Dat doe je voor iemand anders en dat weegt zwaarder dan alleen iets doen voor jezelf.’”

Pleegmoeder regio Midden-Brabant

De religieuze beleving kan voor sommigen echter ook een drempel vormen voor het pleegouderschap. Twee punten zien we in dit verband naar voren komen: 1) de verwarring van pleegzorg met adoptie, en 2) de *mahram*-kwestie. Hoewel de islam mensen aanmoedigt zich over weeskinderen te ontfemen en goed te zijn voor kwetsbare kinderen, staat het tegelijkertijd niet toe dat je je door middel van adoptie andermans kind wettig eigen maakt indien de ouders nog leven. Het verbreken van familierechtelijke banden met de biologische familie is in de islamitische wetgeving niet toegestaan.

Het tweede punt heeft betrekking op de islamitische traditie dat jongens en meisjes - wanneer het gaat om individuen zonder bloedverwantschap - vanaf de puberteit zich er zoveel mogelijk van dienen te onthouden om dezelfde ruimte met elkaar te delen. De aanwezigheid van een pleegkind (dat de puberteit heeft bereikt) in de huiselijke sfeer dient samen te gaan met de aanwezigheid van een andere man of vrouw (*mahram*) thuis. Een praktisch bezwaar in dit verband is bijvoorbeeld dat vrouwen die zich volgens de religieuze regels kleden in het bijzijn van een pleegjongen de hoofddoek ook thuis dienen te dragen. Dit geldt sterker wanneer een jongen wordt geplaatst bij pleegouders die thuis dochters hebben wonen. Uit onze interviews maken we op dat deze kwestie voor sommigen een barrière kan vormen om voor het pleegouderschap te kiezen. Anderen zijn juist van mening dat men dit voor lief dient te nemen en/of er praktisch mee om hoort te gaan. De redenatie is dat hulp voor het kind én de maatschap-

pelijke behoefte aan meer pleegouders in hun ogen belangrijker zijn dan de persoonlijke geloofs- of cultuurbeleving.⁷

“Dan denk ik kom op... dat is zo... Ik heb hierover gesproken met een islamitische geleerde en die zei ook: ‘Je wilt zoiets goeds gaan doen dat je niet eens hoeft na te denken over dat hij je zonder hoofddoek gaat zien (het pleegkind). Stel hij heeft die hulp nu nodig, dan ontnem je hem dat alleen omdat hij op een dag 15 gaat worden. Dat is toch geen reden?’ Maar toch denk ik dat veel mensen hierover vallen.”
Pleegmoeder regio Zuid-Limburg

Het bovenstaande geeft aan dat de specifieke islambeleving van ouders doorslaggevend kan zijn en mogelijk kan leiden tot tegengestelde reacties ten aanzien van het pleegouderschap. Er lijkt een sterke consensus te bestaan over pleegzorg als een kwestie van liefdadigheid, maar tegelijkertijd kunnen bepaalde elementen binnen het islamitische geloof (mede) aanleiding vormen om niet te kiezen voor het pleegouderschap. Al met al speelt de interpretatie van de religieuze regels hierbij een belangrijke rol. Opgemerkt moet worden dat de drempels bij sommigen eerder een culturele lading hebben, en niet zozeer een religieuze.⁸

Wat we in dit verband zien is dat veel respondenten aanvankelijk de wens hebben uitgesproken om een jonger kind op te willen vangen. Dit geldt echter niet exclusief voor pleegouders met een islamitische achtergrond. In het hele land is er sprake van een tekort aan pleegouders voor kinderen van tien jaar en ouder.⁹ Hoewel we dit dus niet exclusief kunnen toeschrijven aan culturele of religieuze motieven, hebben ouders met een islamitische achtergrond, die de *mahram*-kwestie als drempel zien voor het pleeg-

ouderschap, een extra reden om terughoudend te zijn tegenover een puber als pleegkind.

6.2 Ervaringen met werving

Pleegzorg zet zich in om nieuwe pleegouders te vinden. Pleegzorgaanbieders maken hiervoor gebruik van algemene wervingsvormen, zoals periodieke informatiebijeenkomsten en werving via lokale, sociale en nationale media. Werving van nieuwe pleegouders is van essentieel belang om het tekort aan pleegouders aan te vullen.

Onze respondenten zijn van mening dat algemene wervingsmethoden niet toereikend zijn om binnen de islamitische gemeenschap voldoende pleegouders te werven. Zij pleiten voor specifieke wervingsmethoden, waarbij outreachend werken en netwerkvorming, oftewel proactief de mensen benaderen, centraal dienen te staan in de aanpak. We zien dat het merendeel van de respondenten zelf het initiatief hebben genomen de pleegzorginstellingen te benaderen, al dan niet via een intermediair of zelforganisatie.

6.2.1 Het eerste contact

Het eerste contact vond bij sommigen plaats uit eigen initiatief en interesse via het internet, anderen zijn in contact gekomen met een pleegzorginstelling door een stichting of door een oproep via het netwerk. Eén pleegouder geeft aan informatiebijeenkomsten van een zelforganisatie te hebben bijgewoond. Daar was ook een professional aanwezig van de plaatselijke pleegzorgaanbieder. Via deze weg had ze direct contact en is ze uitgenodigd voor de informatiebijeenkomst bij de pleegzorginstelling zelf. Een groot deel van de respondenten vindt dat de pleegzorgaanbieders vaker naar de mensen toe moeten stappen om pleegzorg onder de aandacht te brengen.

Tegelijkertijd zijn de pleegouders die we hebben gesproken kritisch ten aanzien van de eigen gemeenschap. Mensen weten vaak van het bestaan van pleegzorg af, maar verschuilen zich nog te vaak achter de waan van de dag en vermijden daarmee hun verantwoordelijkheid, is het verwijt dat veel pleegouders uiten richting de eigen omgeving. Zij worden geprezen om hun pleegouderschap, maar op het moment dat zij de vraag stellen of anderen pleegouder willen worden, wordt het vaak weggewuifd. Vrijwel

7 Imam Azzedine Karrat van de As-salaam moskee ziet het pleegouderschap als een religieuze verplichting van de gehele Nederlandse moslimgemeenschap. Hij categoriseert het pleegouderschap onder de collectieve plicht van elke moslim (*fard kifaya*). Dit is een plicht die opgelegd wordt aan de gehele gemeenschap van gelovigen. Als een voldoende grote groep de taak uitgevoerd heeft, treft de rest van de moslims die hem niet uitvoert geen blaam. Bron: Panelgesprek pleegzorg en islam door stichting Moslimpleegkind. Rotterdam, april 2017.

8 Het valt uiteraard niet te ontkennen dat de herkomstcultuur van families door de jaren heen deels gevormd is door het islamitische geloof (en zeer zeker ook andersom). Met deze zin bedoelen we primair dat de respondenten een ouder pleegkind cultureel gezien niet gepast vinden. Als hoofdargument grijpt men dus niet terug naar religieuze motivaties.

9 <https://bijonspleegzorg.nl/2014/02/ruimte-voor-pubers/>.

alle respondenten benadrukken dat de gemeenschap waar ze deel van uitmaken nog te weinig doet met pleegzorg. Het zou uiteindelijk moeten gaan om besef en verantwoordelijkheid creëren bij mensen. Op dit vlak valt nog winst te behalen en ook hier zien de pleegouders een rol weggelegd voor de professionals. Veel mensen gaan zelf niet op zoek naar informatie of antwoorden. Pleegzorginstellingen zouden veel meer moeten inzetten op de doelgroep door deze te bereiken, te voorzien van de nodige informatie over pleegzorg en door mogelijk aanwezige angst en wantrouwen weg te nemen.

“Als pleegzorginstelling moet je gebruik maken van het netwerk binnen de gemeenschap en daar de informatie uitzetten.”

Pleegmoeder, regio Zuid-Limburg

6.2.2 Positieve beeldvorming en bestaande pleegouders

Een belangrijk punt dat ouders noemen om pleegouderschap onder de aandacht te brengen is het bevorderen van positieve beeldvorming ten aanzien van pleegzorg. Het is belangrijk om de *good practices* breed uit te meten in de media, door bijvoorbeeld pleegkinderen of pleegouders te laten spreken over hun ervaringen, zowel nationaal als lokaal. Kortom, het zou gaan om het delen van succesverhalen. Daarmee kunnen pleegzorginstanties bewustwording creëren die nodig is om meer pleegouders te werven.

Verschillende pleegouders geven aan dat mond-op-mondreclame een positieve manier van werven is, maar dat dit tegelijkertijd ook een averechts effect kan hebben. Bij goede ervaringen kunnen potentiële pleegouders gemotiveerd raken, bij negatieve ervaringen kan dit potentiële pleegouders afschrikken.

“Ik denk dat mond-op-mondreclame het beste helpt. Alle reclame op tv en via bijeenkomsten is prima, maar de ervaringen van mensen slaan het beste aan. Ook wat betreft informatie over welke mogelijkheden er zijn. De gemeenschap moet elkaar meer activeren.”

Pleegmoeder, regio Rotterdam

Een deel van de respondenten geeft aan dat pleegzorg bovendien sleutelfiguren uit de gemeenschap in kan zetten als een laagdrempelige vertrouwenspersoon. Dit zijn mensen met een groot netwerk binnen de gemeenschappen, die als tussenpersoon zouden kunnen functioneren tussen potentiële pleegouders en pleegzorgaanbieders.

Het meest doeltreffend lijkt echter de inzet van bestaande pleegouders uit de gemeenschappen, of mensen die in het verleden pleegouder zijn geweest. De impact van ervaringsdeskundigheid is groter en zou efficiënter zijn in het wegnemen van het negatieve stigma. In onze interviews geven een aantal ouders aan dat ze daar ook open voor staan, mochten zij in de toekomst benaderd worden door de pleegzorginstelling.

“Ik denk dat het heel nuttig kan zijn als zij bepaalde (pleeg)gezinnen als modelgezin inzetten om meer pleegouders te werven. Ze kunnen ons bijvoorbeeld ook inzetten als wervers, we hebben een groot netwerk.”

Pleegmoeder, regio Gelderland

Een ander veelgenoemd punt is de abstractie rondom het onderwerp. Voor veel ouders is pleegzorg een ‘ver-van-mijn-bed-show’. Door pleegzorg enigszins ‘tastbaar’ te maken en in te zetten op visualisatie van het pleegouderschap, zou het mogelijk zijn om een beroep te doen op het verantwoordelijkheidsgevoel van potentiële pleegouders. Dit betekent mensen een concreter beeld geven van wat het betekent om pleegouder te zijn, door filmpjes te vertonen, pleegkinderen zelf aan het woord te laten en bezoek te regelen naar tehuizen.

“Mensen luisteren wel maar ze willen dingen zien, als je een korte video maakt dan krijg je meer betrokkenheid en empathie. Zo krijg je meer voor elkaar.”

Pleegvader, regio Gelderland

6.2.3 Werving via intermediairs

Een deel van onze respondenten kwam met pleegzorg in contact via de informatiebijeenkomsten georganiseerd door zelforganisaties. De aanwezigheid van een pleegzorgprofessional in combinatie met een sleutelfiguur en/of pleegouder wordt in die situatie als prettig ervaren. In een dergelijke setting is het mogelijk de technische aspecten van het pleegouderschap te bespreken, en bestaat eveneens de mogelijkheid om bepaalde gevoeligheden (zoals de *mahram*-kwestie) te bespreken. Velen ervaren dat deze bijeenkomsten niet direct grote aantallen aan pleegouders opleveren, maar dat ze wel bijdragen aan de overweging om hier op termijn voor te kiezen. Bij veel van onze respondenten werd pleegzorg in het verleden op een of andere manier via deze organisaties of sleutelfiguren onder de aandacht gebracht.

Volgens de respondenten zouden deze informatiebijeenkomsten goed afgestemd moeten worden op de doelgroep. Dit kan door ze te organiseren op locaties waar de doelgroep vaak over de vloer komt, en door eventueel rekening te houden met wensen van de groep ten aanzien van bijvoorbeeld de taal en de scheiding van seksen.¹⁰ Vertrouwelijke plekken zoals moskeeën, culturele centra of buurthuizen zouden in dat verband beter moeten worden benut. Dit zou nog te weinig gebeuren. En als het al gebeurt blijft het beperkt tot een enkele informatieavond, zonder enige vorm van follow-up of periodieke herhaling. De ervaring is dat deze initiatieven over het algemeen een kortdurend en niet-duurzaam karakter hebben. Bovendien zien pleegouders nauwelijks samenwerking ontstaan tussen de verschillende formele en informele organisaties om samen op te trekken ten behoeve van dit onderwerp.

6.2.4 Nieuwe generatie als pleegouder

Een deel van de respondenten geeft aan dat de jongere generaties eerder bereid (zullen) zijn om zich aan te melden als pleegouder. Zij zouden bewuster nadenken over hun positie in de samenleving als individu én als groep, en ook eerder wegwijs zijn in de manier waarop de hulpverlening in Nederland is georganiseerd. De invulling van werving bij deze groep hoeft minder specifiek vorm te krijgen dan de oudere generaties, zo is de ervaring. Het bereiken van deze groep zou het beste via social media kunnen plaatsvinden, en zou zich vooral moeten toespitsen op bewustwording over de maatschappelijke behoefte aan meer pleegouders, specifiek die met een islamitische achtergrond. Niettemin geeft een jonge pleegmoeder te kennen dat instemming van haar eigen ouders in haar geval een belangrijke voorwaarde was voor het pleegouderschap. Dit toont aan dat de rol van (groot)ouders al deel uitmaakt van de beslissing van sommige jonge koppels om te kiezen voor het pleegouderschap.

Tot slot zien we dat sommige pleegouders pleiten voor een strengere selectie, waarbij een minimum aan opleidingsniveau en opvoedingservaring worden vereist, mocht je in aanmerking willen komen voor het pleegouderschap. Het merendeel van de respon-

denten is het hier niet mee eens, inclusief veel jonge pleegouders. Het kunnen geven van liefde en stabiliteit zijn volgens deze respondenten de belangrijkste voorwaarden voor het pleegouderschap; ook mensen die de Nederlandse taal niet helemaal machtig zijn zouden hiervoor in aanmerking moeten kunnen komen.

6.3 Drempels ten opzichte van het pleegouderschap

De weg naar het pleegouderschap kent niet enkel mogelijke culturele en/of religieuze drempels, zoals beschreven in paragraaf 5.1.4. Veel vaker spelen bezwaren in de praktische (te druk) en huiselijke sfeer een rol in de bewuste keuze voor pleegzorg.

6.3.1 Thuisituatie

Voor een groot aantal pleegouders heeft aanvankelijk de eigen thuisituatie een belangrijke rol gespeeld in de uiteindelijke beslissing. Zij geven bijvoorbeeld aan rekening te hebben gehouden met de behoeften van hun eigen kinderen. Sommige ouders bespreken deze wens met de kinderen voordat ze een keuze maken, anderen wachten tot de kinderen ouder zijn om zich vervolgens aan te melden voor het pleegouderschap.

“Toen mijn jongste dochter 16 jaar werd vond ik de tijd rijp om pleegouder te worden. Ik wilde mijn eigen kinderen niet tekort doen, daarom heb ik gewacht tot mijn kinderen ouder waren geworden.”
Pleegmoeder regio Midden-Brabant

Ook de fysieke woonomstandigheden hebben invloed op de besluitvorming, zoals een verhuizing of de grootte van het huis.

“We waren net verhuisd en woonden dus net hier. En er kwam zoveel bij kijken dat ik zoiets had van nee, voorlopig even niet. Na een tijdje begon zij (echtgenote) er weer over en toen zei ik ‘we vragen informatie aan en beginnen bij het begin en kijken waar het schip strandt’. En toen hebben we het weer opgepakt.”
Pleegvader regio Noord-Limburg

Een andere belemmering is dat ouders met een laag inkomen het zich niet kunnen permitteren om zich te ontfemen over een pleegkind.

¹⁰ Dit gaat niet over de informatieavond van de pleegzorgorganisaties.

“Wij moeten accepteren dat we in de sociologische piramide aan het overleven zijn. We moeten niet verwachten dat een deel van de doelgroep het pleegouderschap kan doen. Die zeggen: we hebben al moeite met de opvoeding van onze eigen kinderen, hoe moet ik andermans kinderen opvangen en opvoeden?”

Aspirant-pleegouder, regio Gelderland

Mensen overwegen het pleegouderschap wanneer ze reflecteren op hun thuissituatie en vaststellen dat ze een stabiele thuisomgeving en de (financiële) mogelijkheden hebben om een kind op te vangen.

“We kwamen toen tot de realisatie dat onze situatie het toelaat om kinderen op te vangen, dus waarom zouden we dat niet doen?”

Pleegvader, regio Utrecht

6.3.2 Beeldvorming over en bekendheid van pleegzorg

Een ander, veel gehoord argument waarom islamitische ouders niet kiezen voor het pleegouderschap heeft betrekking op de achterdocht en het wantrouwen van ouders tegenover de Nederlandse jeugd- en pleegzorg. Ouders vinden het niet wenselijk dat een instantie over de vloer komt en zich bemoeit met het gezin. Bij sommigen is dit ingegeven door gevoelens van angst (dat mogelijk ook de eigen kinderen worden weggehaald), anderen willen er simpelweg niets mee te maken hebben.

“Het beeld van pleegzorg en jeugdzorg is dat ze je kind komen afpakken. ‘Nederland, blijf af van onze kinderen’, klinkt het. In alle trajecten ontbreekt er veel kennis bij de instanties om hiermee om te gaan”.

Aspirant-pleegouder regio Gelderland

“Heel veel mensen willen geen bemoeienis. Als je een pleegkind in huis haalt, dan haal je er ook een instantie bij.”

Pleegouder regio Rotterdam

De respondenten zien het wantrouwen naar pleegzorg duidelijk terug in hun omgeving. Dit komt vaak doordat men geen onderscheid weet te maken tussen jeugd- en pleegzorg, zo is de ervaring. Het wantrouwen zou zich vooral richten op jeugdzorg, aangezien de waarde van pleegzorg voor kwetsbare kinderen in principe wordt erkend. Een aantal pleegouders geeft aan dat zij eerst ook huiverig waren tegenover de instanties. Het eerste

contact met de instellingen vonden ze spannend en ze waren in zekere mate terughoudend in hun communicatie. Het was destijds een grote stap voor ze. Nu zij pleegouders zijn en meer kennis en ervaring hebben, is dat beeld voor een groot deel weggenomen.

“Ja, ik dacht eerst dat deze kinderen zomaar werden afgepakt en bij vreemden thuis werden geplaatst. Nu denk ik daar anders over. Het is juist goed wat pleegzorg doet voor deze kinderen.”

Pleegouder regio Rotterdam

“Ik zie ook veel vrouwen die heel erg bang zijn voor de kinderbescherming. Ik zeg ook tegen ze ‘waarom? Ze gaan jullie kinderen niet zomaar afpakken’. Ik zeg ‘dat moeten jullie niet denken.’”

Pleegmoeder, regio Den Haag

De pleegouders uit dit onderzoek denken dat pleegzorg tegenwoordig voor veel islamitische ouders, -meer dan vroeger-, relatief bekend is. Maar de kennis over hoe het pleegzorgsysteem in elkaar steekt is vaak nog vrijwel nihil of tamelijk vertekend. Deze oppervlakkige kennis van het Nederlandse pleegzorgsysteem zou deels leiden tot de aanhoudende achterdocht tegenover de instanties.

6.3.3 Negatieve ervaringen met pleegzorg

Verder zijn het de negatieve ervaringen van individuen met pleegzorg die de perceptie en beeldvorming over pleegzorg beïnvloeden. Twee situaties springen hierbij in het oog.

De eerste betreft de ouders die zich in het verleden hebben aangemeld als pleeggezin en vervolgens niet door de screening of voorbereiding zijn gekomen. Deels zou dat komen door de gebrekkige taalbeheersing van (een van) de ouders. Deze fase wordt door velen als lastig en zwaar ervaren. De gezinsonderzoeken graven tamelijk diep in de familiegeschiedenis en komen bedreigend over. Gezinnen ervaren sommige vragen als discriminatoir en missen cultuursensitiviteit bij de professionals, en vinden dat sommige afwijzingen ook niet helemaal terecht zijn.

“Tijdens de screening kregen wij rare vragen gesteld. Ze vroegen bijvoorbeeld wat wij van het christendom en het jodendom vinden. Ik denk dan ‘wat voor een beeld heb je over ons?’ Dat vond ik zeer ongepast. We horen verder in onze omgeving dat moslimouders pleegouders willen worden, alleen zeggen ze dat ze niet door het traject komen.”

Pleegouder regio Gelderland

Het tweede veelgenoemde voorbeeld heeft betrekking op pleegouders die al in het pleegouderbestand voorkomen maar lange tijd geen kinderen krijgen geplaatst. Deze ouders kunnen de berichten rondom het tekort aan pleegouders niet rijmen met wat zij ervaren.

“Wij zitten nu in het pleegouderbestand maar krijgen al drie jaar geen kind toegewezen... De mensen om ons heen zijn nu ook al erg gedemotiveerd geraakt omdat ze zien hoe lang wij al wachten.”

pleegvader regio Gelderland

“Wel hoor ik dat er mensen staan ingeschreven als pleegouders maar dat ze maar geen pleegkinderen krijgen toegewezen. Tijdens de training had ik contact met vrouwen die nu nog steeds geen pleegkind hebben gekregen.”

Pleegmoeder regio Utrecht

Ouders geven aan meer behoefte te hebben aan transparantie van de instanties. Pleegzorginstellingen zouden meer toelichting moeten geven en de ouders eerder moeten betrekken om negatieve beeldvorming enigszins te voorkomen. Incidenten in het eigen netwerk leiden tot negatieve beeldvorming over pleegzorg, en houden de bestaande achterdocht in stand. Het nieuws verspreidt zich snel en zorgt bij een deel van de gemeenschap voor een bevooroordeelde houding jegens de gehele pleegzorg.

Eén pleegmoeder geeft tot slot aan dat zij in haar gemeenschap ervaart dat mannen moeilijk kunnen doen over het pleegouderschap. Hoewel de vrouw openstaat voor pleegzorg, krijg ze geen steun van haar man. Ze pleit ervoor dat naast vrouwen ook mannen betrokken dienen te worden bij de bewustwording en informatieverstrekking over pleegzorg.

6.4 Voorbereiding en screening

Aspirant-pleegouders die na de informatieavond verder gaan, worden door de pleegzorgaanbieders voorbereid op het pleegouderschap. Voor de selectie van pleegouders is wettelijk vastgelegd dat pleegouders moeten beschikken over een verklaring van geen bezwaar, die wordt afgegeven door de Raad voor de Kinderbescherming. Daarnaast worden ouders door middel van een gezinsonderzoek beoordeeld of zij in staat zijn een veilige en stimulerende omgeving te bieden voor pleegkinderen. In het landelijke Kwaliteitskader voor voorbereiding en screening van aspirant-pleegouders staat omschreven hoe het voorbereidingstraject voor aspirant-pleegouders er globaal uitziet. Pleegouders krijgen een schriftelijk informatiepakket, nemen deel aan een voorlichtingsbijeenkomst, nemen deel aan een voorbereidingsprogramma (bijvoorbeeld STAP-training) en ontvangen een schriftelijke rapportage over hun geschiktheid. Wanneer ouders aan alle eisen voldoen, komen ze definitief in het pleegouderbestand van de betrokken pleegzorgaanbieder.

Het merendeel van de respondenten liet het voorbereidingsproces over zich heen komen. Ze geven aan dat ze het traject spannend vonden en veel vragen hadden: zouden ze door de screening en voorbereiding heenkomen, hoe zouden ze als gezin het traject gaan ervaren, hoe zou het pleegkind zijn of haar onderkomen bij het gezin gaan ervaren?

6.4.1 Hoe is de voorbereiding ervaren?

Bijna alle ouders zijn over het algemeen tevreden over de manier waarop pleegouders worden voorbereid op het pleegouderschap. De trainingen zijn leerzaam, het hoge interactiegehalte van de sessies wordt gewaardeerd en kennisoverdracht van de pleegzorgaanbieder over wat men kan verwachten als pleegouder wordt als waardevol ervaren. De gehele voorbereidingsfase biedt een goede basis voor het pleegouderschap.

“Ik vind ik dat wij heel goed geïnformeerd worden. Je kan niet zeggen van ‘goh, dat wist ik niet’ ofzo. Ze hebben wel hun best gedaan om via allerlei manieren info te geven.”

Pleegmoeder, regio Utrecht

De respondenten weten zich nog vooral praktische zaken te herinneren die ze als belangrijke informatie hebben meegekregen. Ook worden de regelgeving rondom de opvoe-

ding van het pleegkind, de communicatie met de pleegzorginstelling en de verhouding met de biologische ouders veel genoemd.

Onderwerpen gerelateerd aan cultuur en religie kwamen min of meer aan bod, maar dit nam bij de meeste trainingen een klein deel van de sessies in beslag. De boodschap was dat ouders rekening dienden te houden met de culturele wensen en behoeften van de kinderen en de biologische ouders. Een terugkerend voorbeeld in dit verband is het verbod op het eten van varkensvlees door pleegkinderen met een islamitische achtergrond. Velen kunnen zich voorstellen dat het nuttig zou kunnen zijn om meer aandacht te besteden aan de vraag hoe om te gaan met kinderen met een andere etnische of religieuze achtergrond dan zichzelf. Nu lijkt die kennisoverdracht nog tamelijk oppervlakkig. De aandacht zou dan niet zozeer gevestigd moeten worden op presentaties over bepaalde culturen; in plaats daarvan zouden de trainingen zodanig ingericht moeten worden dat interactie met mensen uit verschillende culturen centraal staat. Een diverse samenstelling van de groep trainees zou daar enorm bij helpen, is het idee. De ervaring is dat ouders nu vaak als de enigen met een migratieachtergrond aanwezig zijn tijdens de trainingen. Het gebrek aan diversiteit wordt opgemerkt en als een minpunt ervaren.

6.4.2 Voortijdig stoppen en afwijzing

Het traject voor bestandspleegouders wordt vaak voorafgegaan door een uitgebreid gezinsonderzoek. Zoals al aangegeven in paragraaf 5.2.3, wordt met name op dit vlak moeite ervaren en kunnen mensen hierdoor afhaken. Er worden bijvoorbeeld een genogram (een stamboom met meerdere persoonlijke gegevens, waarin ook onderlinge relaties en belangrijke familiegebeurtenissen worden beschreven) en een ecogram (over de omvang en kwaliteit van het sociale netwerk) gemaakt; er wordt gesproken over de motivatie om pleegouder te worden; de gezinssamenstelling wordt in kaart gebracht en de (aspirant-)pleegouders vullen eventueel een levensboek in. In dit levensboek kunnen ouders opschrijven hoe ze zelf zijn opgevoed, welke goede herinneringen zij uit hun jeugd hebben, wat zij gedaan hebben met minder goede gebeurtenissen, hoe het contact met familieleden is, et cetera. De aanpak is echter per instelling anders. Waar de één ervoor kiest om vragen samen met de ouders te beantwoorden, stuurt de andere instelling de vragenlijsten per post naar de aspirant-pleeggezinnen met een retourenvelop.

De overeenkomst is dat dit een enorme inspanning vraagt van de aspirant-pleegouders. De opvattingen hierover zijn verdeeld. Sommigen pleiten ervoor dat het nodig is om mensen met de neus op de feiten te drukken, anderen denken dat het allemaal wel minder kan en dat deze aanpak leidt tot onnodige frustratie.

“Er schijnen ook mensen te zijn die afzeggen na zo’n cursus. Maar dat begrijp ik wel, mensen moeten zich er wel bewust van worden dat het een drastische verandering teweeg kan brengen in je leven.”

Pleegmoeder, regio Utrecht

“Ja het was zwaar. Als je bijvoorbeeld een keer naar de psycholoog bent geweest, wordt dat ook meegenomen, maar waarom is dat allemaal per se zo hard nodig? Het is echt niet altijd even veelzeggend en nuttig. Ik begrijp zeker dat het nodig en goed is om te kijken of mensen bezig zijn met criminele activiteiten, bijvoorbeeld. Maar dingen zoals het opvragen van het huisartsendossier? Soms gaat dat echt te ver. Iedereen heeft wel eens wat, toch? Er wordt te veel ingezoomd op mogelijke negatieve factoren bij pleegouders.”

Pleegmoeder, regio Utrecht

“Ze vragen heel veel. Mijn zusje zei ‘wat is dat allemaal? Waarom vragen ze zoveel?’”

Pleegmoeder, regio Den Haag

De meeste respondenten hadden een duidelijk bewustzijn dat het gezin met pleegzorg een kind in huis haalt dat lastig gedrag kan vertonen en dat deze kinderen in sommige opzichten achter kunnen lopen bij leeftijdsgenoten. Ouders krijgen deze boodschap ondubbelzinnig mee tijdens de voorbereidingsfase.

“Ik ben ook gewoon gek op kinderen. Maar ik moet wel oppassen met mijn enthousiasme, de pleegzorginstelling heeft mij daar ook al voor gewaarschuwd. Immers, kinderen die bij pleegouders terechtkomen kunnen vaak lastig gedrag vertonen, ze kunnen best verdrietig en getraumatiseerd zijn door de ervaringen die ze door omstandigheden in het verleden hebben meegemaakt. Het is niet zo makkelijk allemaal, maar toch, iemand moet het doen. Ik vind het ook niet meer dan normaal!”

Pleegmoeder, regio Utrecht

“Ik was heel positief en dacht rooskleurig over opvang van een pleegkind. Na de trainingen dacht ik daar al snel anders over. Ja, dat het eigenlijk ook heel lastig kan zijn.”

Pleegmoeder, regio Amsterdam

Verder hebben we een aantal ouders gesproken die zijn afgewezen door de pleegzorginstelling uit de regio. Deze ouders mochten geen pleeggezin worden vanwege de gebrekkige taalbeheersing van een van de ouders. Dit wordt niet als fair beschouwd, omdat deze ouders ook eigen kinderen hebben grootgebracht, die het goed doen in de Nederlandse samenleving. Deze ouders verwijten pleegzorg een te nauwe blik te hanteren tijdens de screening en voorbereiding.

“We hebben toen gesprekken gehad, er is een VOG afgegeven en we hebben twee cursusdagen gevolgd. Uiteindelijk kwam er een eindgesprek bij ons thuis. Ze vertelden toen pas dat we geen pleeggezin konden worden, alleen omdat mijn vrouw niet goed Nederlands spreekt. Dat vonden wij heel hard en verdrietig. Het werd nogal direct gebracht. Waarom na twee jaar bezig te zijn geweest met allerlei voorlichting en procedures, nu pas communiceren dat de taal een struikelblok is? Dit was het enige argument dat ze noemden.”

Vader afgewezen voor het pleegouderschap, regio Zuid-Limburg

Een ander punt dat wordt opgemerkt is de eis van sommige pleegzorgaanbieders dat het pleegkind een eigen kamer moet krijgen. Vooral bij gezinnen met veel kinderen zou dat niet haalbaar zijn.

“De drempels zijn te hoog voor ouders. Ze maken het ouders heel moeilijk om pleegouder te worden. Bijvoorbeeld het verplicht stellen van een eigen kamer voor het pleegkind. Sommige potentiële pleegouders kunnen dat niet bieden, maar kunnen alsnog een heel liefdevol en warm gezin zijn. Dat is toch veel belangrijker dan een eigen kamer?”

Moeder afgewezen voor het pleegouderschap, regio Utrecht

Deze ouders ervaren de hoge eisen van pleegzorg als niet reëel, althans niet in elke context. Door de juiste context en de leefwereld van het gezin te betrekken in het oordeel, zouden pleegzorgaanbieders recht doen aan wat ouders het kind te bieden hebben. Dit zou enkel mogelijk zijn door cultuursensitief te werk te gaan.

6.4.3 Gebrek aan cultuursensitiviteit

De pleegouders zien graag dat de pleegzorgmedewerkers beter omgaan met mensen met een diverse achtergrond. Hoe ga je om met mensen uit verschillende culturen? Draag je (bewust of onbewust) vooroordelen met je mee?

“Ik vind dat de mensen die gesprekken met ons voeren extra opgeleid moeten worden. Zij moeten weten hoe ze met andere culturen om moeten gaan en beter inspelen op mensen die multicultureel zijn. Hoe benader je deze mensen? Niet zoals je Nederlandse gezinnen benadert in ieder geval. Ze moeten zich ook bewust zijn van hun gedachtegang en of ze discriminerende ideeën hebben.”

Pleegouder regio Gelderland

Door het personeel op een cultuursensitieve wijze op te leiden is de kans op een goede klik en daarmee de slagingskans groter. Een gebrek aan cultuursensitiviteit leidt tot frustraties en een ongezonde relatie tussen professional en aspirant-pleegouder. In de voorbereidingsfase is het van belang te luisteren naar ouders vanuit hun eigen perspectief door het eigen waardestelsel, de normen en waarden ‘on hold’ te zetten, of er juist gebruik van te maken met als doel de ander beter te begrijpen. Vooral in de beginfase is stereotiep denken van pleegzorgwerkers uit den boze, omdat dit kan leiden tot een vertrouwensbreuk van de kandidaat-pleegouders tegenover de pleegzorg, of tot een onterechte afwijzing.

“De medewerkers zijn wel aardig, maar ze zijn onbewust niet altijd handig. Ze zijn te direct. Ze moeten meer rekening houden met onze gevoeligheden en onze positie. Ze stellen bijvoorbeeld vragen die ik kwetsend vind: ‘Bent u wel bekend met de Nederlandse situatie?’ ‘Kunt u de informatie lezen?’ Terwijl ik het MEAO heb gedaan!”

Pleegvader, regio Zuid-Limburg

Een netwerkpleegmoeder geeft aan dat de vragen die ze gesteld kreeg tijdens de screening haar een naar gevoel hebben bezorgd. Het was voor haar zelfs aanleiding om het pleegouderschap te heroverwegen. Ze hebben uiteindelijk besloten door te gaan omdat het betrokken kind al geruime tijd bij het gezin was ondergebracht. Ze is echter niet van plan zich later als bestandspleegouder aan te melden, mede vanwege de nare ervaringen met jeugd- en pleegzorg.

“Het gesprek duurde 2 uur en het ging 1,5 uur over het geloof. We hadden het gevoel dat we ons echt moesten bewijzen, dat we geen ISIS-mensen zijn zodat we hun goedkeuring konden krijgen. Alsof ons geloof een probleem zou zijn.”

Netwerkpleegmoeder, regio Rotterdam

Vrijwel alle respondenten vinden dat het medewerkersbestand diverser moet worden samengesteld, mede om misvattingen of onjuiste interpretaties over migrantengezinnen zoveel mogelijk te voorkomen.

“Het zou best uitmaken als er medewerkers waren met een andere achtergrond. Bijvoorbeeld voor het aanbrengen van nuances in bepaalde situaties.”
Pleegmoeder, regio Utrecht

6.5 Matching en plaatsing

Pleegzorgaanbieders hebben als taak bij ieder kind een passend pleeggezin te vinden. Een goede match is cruciaal voor een geslaagde plaatsing. De respondenten zijn gevraagd naar hun opvattingen en ervaringen met betrekking tot matching en plaatsing. Hoe hebben zij de matching ervaren en hoe zouden ze het liever zien? Een belangrijke kwestie was de match op basis van etniciteit, cultuur en religie.

6.5.1 Thuiscultuur

Onder pleegouders bestaat een brede consensus over de wenselijkheid van opvang in een pleeggezin boven een leefgroep of kindertehuis. Uit de interviews komt naar voren dat het opvangen van een kind met dezelfde culturele of religieuze achtergrond de situatie vergemakkelijkt.

De respondenten voeden, - ieder op de eigen manier -, hun kinderen islamitisch op. Elk gezin heeft regels en (culturele) gewoonten die voor henzelf vaak vanzelfsprekend zijn. Idealiter wensen pleegouders bij plaatsing van een pleegkind de dagelijkse gang van zaken te waarborgen, ook om bij hun eigen kinderen verwarring te voorkomen. Een pleegkind met dezelfde etnische of culturele achtergrond sluit beter aan op de thuiscultuur. Twee pleeggezinnen hebben er om deze reden bewust voor gekozen de pleegkinderen zonder een islamitische achtergrond islamitisch op te voeden, in goed contact met de pleegzorginstelling en de biologische vader.

6.5.2 Etnische socialisatie

Het bovenstaande wordt echter niet beschouwd als een exclusiviteitscriterium. Alle ouders noemen dat ze in beginsel openstaan voor elk kind, ongeacht de etnische of culturele achtergrond, maar dat ze zich ook bewust zijn van de complexiteit die gepaard

gaat met de etnische socialisatie van het kind. Velen denken dat zij niet tot nauwelijks in staat zijn de eigen cultuur van het kind op een adequate manier mee te geven.

“Alle kinderen zijn welkom bij ons en als zij hulp nodig hebben willen we dat ook zeker geven. Maar datgene wat Surinaamse of Nederlandse kinderen van hun ouders leren en meekrijgen, dat kan ik niet bieden... Misschien willen die kinderen naar de kerk, of bepaalde dingen leren, maar dat weet ik gewoon niet. Globale dingen daar kom ik wel uit en ik kan ze naar de kerk brengen, maar als het gaat om opvoeding en dingen toelichten, ja dat weten wij gewoon niet. Ik kan het kind zijn eigen cultuur niet bieden.”
Pleegvader, regio Utrecht

Met het oog op de thuistaal en culturele gebruiken gaat de voorkeur van veel pleegouders in de eerste plaats uit naar een kind met dezelfde etnische of culturele achtergrond. Hiermee zou de match beter aansluiten op het gevoel van herkenbaarheid van het kind.

“Ik denk dat het qua cultuur makkelijker is als een Turks kindje bij een Turks gezin terecht komt, en een Marokkaans kindje bij een Marokkaans gezin. Dat denk ik... Dat heeft met allerlei dingen te maken, zoals de thuistaal, de geur in huis, de gerechten die worden klaargemaakt, enzovoort.”
Pleegmoeder, regio West-Brabant

“Het is prettig voor het kind om bij een gezin te komen waar ook de taal wordt gesproken die hij of zij met zijn of haar eigen ouders sprak. Dat geldt voor alle kinderen, niet zozeer alleen moslimkinderen.”
Pleegmoeder, regio Rotterdam

Verder geven de pleegouders aan dat pleegzorg in beginsel een tijdelijke maatregel is en dat men rekening dient te houden met een mogelijke terugkeer. Wanneer kinderen in een gezin worden geplaatst dat in de beleving van het kind dichtbij het eigen gezin staat, voorkomt dat tot op zekere hoogte problemen die zich later kunnen voordoen.

“Ja, we vinden dat kinderen niet uit hun context getrokken moeten worden. Als ze later naar hun biologische ouders teruggaan, kan er conflict ontstaan bijvoorbeeld. Daarom is het in eerste instantie belangrijk om te kijken of het kind bij moslimpleegouders terecht kan.”
Pleegmoeder, regio Utrecht

Pleegouders geven aan dat ze zich bewust zijn van het feit dat pleegkinderen in verwarring en onrust hebben geleefd. En dat het kind een stabiel en begripvol thuis nodig

heeft. Zij wensen een veilig, rustig en liefdevol thuis aan te bieden. Een match op het gebied van normen, waarden en culturele gebruiken zou het kind meer rust geven, met name wanneer dat een belangrijke wens is van de ouders. De wens van de ouders is voor velen een belangrijke randvoorwaarde voor een geslaagde plaatsing. De beleving is dat een slechte relatie tussen pleegouders en ouders leidt tot nadelige resultaten voor alle betrokkenen, wat vaak een versterkend effect heeft op loyaliteitsproblemen bij de pleegkinderen.

“Religie en cultuur spelen voor mij een belangrijke rol. Maar het gaat op de eerste plaats om de wens van de biologische ouders. Als wij in de clinch zitten met de ouders van het kind is dat voor niemand gunstig.”
Pleegouder, regio Den Haag

6.5.3 Plaatsing

Nadat matching heeft plaatsgevonden, worden kinderen geplaatst bij het pleeggezin. Onze respondenten noemen geen belangrijke punten ten aanzien van de plaatsing en zijn over het algemeen tevreden met de manier waarop plaatsing gebeurt. Slechts één pleegmoeder was kritisch over hoe de plaatsing in het verleden bij haar is verlopen. Ze kreeg een 8-jarig meisje toegewezen van de pleegzorgaanbieder en in haar beleving werd zij op een onverantwoorde manier bij haar afgezet. Ze pleit voor een plaatsing waarbij meer aandacht is voor het kind en het pleeggezin.

“Ze werd bij me voor de deur afgeleverd en klaar. Ik had een andere omgangsvorm verwacht, niet zomaar het kind voor je deur neerzetten en dat is het. Ze zijn niet naar binnen geweest, ze hebben geen informatie over het kind gegeven. Ze hebben hem gewoon afgeleverd als een soort pakketje door de postbode, niet ok.”
Pleegmoeder, regio West-Brabant

Een aantal pleegouders merkt op dat de informatieverstrekking en communicatie wellicht beter kunnen, zodat de plaatsing van het kind soepeler verloopt. Een pleegmoeder geeft aan dat bij plaatsing het kind werd afgezet door iemand van jeugdzorg, niet iemand van de pleegzorginstelling. Terwijl zij de pleegzorgmedewerker verwachtten, kwam zo een onbekende opdagen met het kind. Deze informatie was niet op de juiste manier gecommuniceerd met het pleeggezin.

6.6 Begeleiding

Na plaatsing krijgt elk pleeggezin een pleegzorgbegeleider toegewezen. De pleegzorgbegeleider is het eerste aanspreekpunt voor alles wat met het verloop van de plaatsing te maken heeft. Vooral in de beginperiode doen pleegouders regelmatig een beroep op de pleegzorgbegeleider voor ondersteuning. Van de pleegzorginstellingen verwachten de pleegouders dat ze klaarstaan voor de pleegouders, mochten zij vragen of problemen hebben; ze moeten duidelijkheid geven over de situatie rondom het pleegkind en het contact met de biologische ouders in goede banen leiden.

Over het algemeen zijn de respondenten tevreden over de kwaliteit en frequentie van de begeleiding die ze krijgen. Pleegzorgbegeleiders zijn toegankelijk bij vragen of problemen en bieden de nodige ondersteuning aan het gezin. Desondanks wordt door velen gemeld dat goede ondersteuning te vaak nog persoonsafhankelijk is. Een aantal pleegouders heeft in het verleden zelf de pleegzorginstelling gevraagd om een nieuwe pleegzorgbegeleider, vanwege een mismatch tussen hen en de aan hen toegewezen begeleider.

“Het is net toevallig wie je hebt. De contactpersonen zijn erg verschillend van elkaar. De ene is zakelijker dan de ander. Met de ene kan je betere afspraken maken. Ik heb drie contactpersonen gehad, elke persoon was anders. Eentje daarvan vond ik niet zo prettig. Ik kreeg weinig gehoor en we hadden het idee dat ze niet luisterde.”
Pleegvader, regio Utrecht

6.6.1 Match tussen pleegouders en professionals

Vrijwel alle pleegouders uit ons onderzoek pleiten voor de borging van diversiteit binnen de organisaties. Meer medewerkers met een migratieachtergrond zouden de cultuursensitiviteit van de organisatie en medewerkers goed doen. De pleegouders hebben op voorhand niet altijd een voorkeur voor een begeleider met dezelfde etnische of culturele achtergrond. Wel erkennen en ervaren ze dat het de situatie soms kan vergemakkelijken, maar aansluiting op cognitief niveau wordt belangrijker gevonden. Met name vooroordelen en subtiele opmerkingen over het geloof of de cultuur, waardoor ouders het gevoel krijgen dat de pleegzorgwerker vanuit een vooringenomen positie het gesprek aangaat, worden als zeer vervelend ervaren.

“Elke keer wanneer we bij ons thuis een afspraak met haar hadden was ik erg gespannen. De manier hoe ze erbij zat, en de vragen die ze stelt over de islam en onze levensstijl. Je merkte overduidelijk dat ze er niets mee had en dat ze het ook veracht ofzo. Ik kreeg er werkelijk maagpijn van. Gelukkig is de nieuwe begeleider compleet anders.”
Pleegmoeder, regio Rotterdam

Een aantal ouders geven aan dat de begeleiders vaker contact mogen zoeken met het gezin om te vragen hoe het gaat. Nu zijn het vooral de ouders die aan de bel trekken wanneer zich problemen voordoen. Een klacht die regelmatig terugkomt is dat pleegzorginstellingen pleegouders serieuzer moeten nemen als het gaat om bijvoorbeeld herkenning van problemen bij kinderen. Een pleegmoeder verwijt de pleegzorgaanbieder dat er te laat actie is ondernomen bij een melding door pleegouders. Het pleeggezin zag dat het kind specialistische hulp nodig had, maar dat werd tegengehouden door de pleegzorginstelling en uiteindelijk eindigde de plaatsing in een breakdown.

“Wij hebben meerdere keren aangegeven dat het meisje echt problemen heeft, maar we kregen dan te horen dat ondersteuning geen zin had omdat ze geen stabiele omgeving had op dat moment. Dat klopte gewoon niet volgens ons. Misschien waren dingen wel anders gelopen als ze wel was geholpen en misschien was ze dan nog wel bij ons.”
Pleegmoeder, regio Rotterdam

Verder zien pleegouders dat er regelmatig sprake is van in- en uitstroom van begeleiders. Een pleeggezin had binnen twee jaar vier begeleiders gewisseld vanwege omstandigheden bij de pleegzorgaanbieder. Het is steeds weer wennen aan elkaar en sommigen vinden het vervelend om nogmaals van begin af aan alles met de nieuwe begeleider door te moeten nemen, en onzeker te zijn over wanneer zij of hij vertrekt. Deze pleegouders missen de continuïteit in de relatie met een vaste begeleider.

6.6.2 Contact met ouders

Uitgangspunt van pleegzorg is dat een kind weer bij haar of zijn ouder(s) gaat wonen. De ouders blijven vaak gewoon in beeld. Mocht terugplaatsing echt niet kunnen, dan nemen de pleegouders de opvoeding over. Ook dan zullen de ouders, - indien mogelijk en gewenst -, een rol spelen in het leven van het kind. Een goede verstandhouding met

de ouders lijkt dan ook een belangrijke voorspeller voor een succesvolle pleegzorgplaatsing.

De respondenten gaan hier verschillend mee om. Ze onderhouden contact met de ouders, meestal afgestemd op de situatie van het kind, variërend van geen contact tot intensief wekelijks contact. Sommige pleegouders zeggen dat het een bewuste keuze voor ze is geweest om ervoor te kiezen het contact met de ouders aan te moedigen, omdat de islam hierover zegt dat de familiale band niet mag worden verloochend. Anderen geven aan dit liever via de pleegzorgbegeleider te regelen. We zien bij velen dat naarmate het kind langer bij het pleeggezin woont en zij elkaar beter leren kennen, het contact tussen ouders en pleegouders nauwer wordt. Hierdoor ontstaat er meer directe communicatie. De pleegzorginstelling zit er in dat geval minder vaak tussen.

6.6.3 Voogd

Bij een uithuisplaatsing is vaak sprake van beperking van het ouderlijk gezag. Ouders hebben dan niet meer alleen de verantwoordelijkheid voor hun kind, maar delen die met een gezinsvoogd. Als het perspectief voor het pleegkind op terugkeer naar de eigen ouders niet meer aanwezig is, dient de vraag zich aan of het kind permanent in het gezin kan blijven. Pleegouders kunnen dan overwegen pleegoudervoogd te worden. Bij toewijzing van het voogdijschap krijgen de pleegouders het gezag over het kind. Enkele van onze respondenten zijn pleegoudervoogden, het merendeel heeft te maken met een voogd van de jeugdzorg. In dat laatste geval hebben pleegouders juridisch geen zeggenschap over het pleegkind.

In tegenstelling tot de positieve geluiden ten aanzien van de begeleiding door pleegzorg, is een deel van de pleegouders kritisch over de uitvoering van het voogdijschap door jeugdzorg. Pleegouders geven aan dat de voogd een prominenter rol mag spelen in de ontwikkeling van het kind. Ze zouden moeilijk benaderbaar zijn en te weinig betrokken. Een pleegmoeder opperde zelfs het idee dat een voogd eens in de maand in gesprek moet gaan met het pleegkind om de voortgang te evalueren.

6.7 Netwerkleegzorg

Veel islamitische kinderen worden via het eigen netwerk opgevangen. Zodoende heeft netwerkleegzorg een belangrijke plek in de opvang van deze groep. Het is bekend dat bij netwerkleegzorg minder intensief door leegzorgaanbieders wordt aangestuurd op de voorbereiding van leegouders. De regels zijn minder streng. Dat zien we ook terug in onze gesprekken met de drie netwerkleegouders die we hebben gesproken. Zo geven alle drie de netwerkleegouders aan dat de instellingen het in hun geval niet noodzakelijk achtten dat ze de cursus te volgden. Ze werden enkel geïnformeerd over het bestaan van de trainingen, deelname was geheel vrijblijvend. Alle drie de ouders hebben ervoor gekozen de trainingen niet bij te wonen.

Twee netwerkleegouders zijn familie van het kind dat in hun gezin geplaatst is en vangen het kind voor langere tijd op. De derde leegmoeder is via haar werk in aanraking gekomen met de moeder van het kind en heeft uiteindelijk gekozen om het kind in het weekend en tijdens vakanties op te vangen en de moeder daarmee te ontlasten. Net als bij de bestandsleegouders, zien we ook bij deze ouders dat ze in het verleden al het idee hadden opgedaan om een kind op te vangen (via adoptie of leegzorg), of dat ze zelf een hulpverleningsachtergrond hebben waardoor ze in hun dagelijks werk te maken hebben met kwetsbare kinderen. Alle drie de leeggezinnen staan open om in de toekomst, mits de omstandigheden dat toelaten, te starten als bestandsleegouders. Hun ervaring met netwerkleegzorg heeft dat idee voor een belangrijk deel versterkt.

7 Samenvatting en conclusies

In deze studie is gekeken naar succes- en faalfactoren bij de werving en begeleiding van pleegouders met een migratieachtergrond, specifiek met een islamitische achtergrond. We hebben dit gedaan door een literatuur- en documentenstudie uit te voeren en kwalitatieve interviews af te nemen bij verschillende betrokkenen: pleegzorgaanbieders, (aspirant-)pleegouders en intermediairs. In dit hoofdstuk geven we antwoord op de centrale onderzoeksvraag:

Op welke manier kunnen pleegzorginstellingen die een tekort ervaren aan islamitische pleegouders specifiek deze groep pleegouders effectiever werven en begeleiden in het hele traject, van werving tot en met plaatsing (vinden en binden)?

Om een goed antwoord te kunnen geven op deze complexe, centrale vraag is deze opgedeeld in enkele kleinere, samenhangende deelvragen, waarbij elke deelvraag het perspectief van de specifieke groep als uitgangspunt neemt.

1. Welke ervaringen hebben pleegzorginstellingen met het vinden en binden van pleegouders met een islamitische achtergrond, nu of in het recente verleden? Zijn er specifieke inspanningen gepleegd en welke resultaten zijn hiermee behaald? Welke good practices kunnen worden geïdentificeerd en welke leerpunten of belemmeringen zijn er?
2. Welke ervaringen hebben intermediaire organisaties of personen die nu of in het recente verleden zijn betrokken om pleegouders met een islamitische achtergrond te werven en toe te leiden naar pleegzorgorganisaties? Welke resultaten hebben zij behaald? Welke good practices zijn te identificeren en welke leerpunten of belemmeringen zijn er?
3. Welke belemmerende en bevorderende factoren ervaren (aspirant-)pleegouders met een islamitische achtergrond in het traject van informatie aanvragen tot aan de eventuele plaatsing van kinderen? Welke factoren zijn specifiek te relateren aan de religieuze en/of etnisch-culturele achtergrond van de (aspirant-)pleegouders?

In dit hoofdstuk beschrijven we op een beknopte wijze de resultaten van de literatuurstudie en behandelen we achtereenvolgens en overeenkomstig de deelvragen, het perspectief van de pleegzorginstellingen, dat van de pleegouders en dat van de intermediairs.

7.1 Literatuurstudie

Bevindingen uit bestaand onderzoek en documentatie bieden een eerste (informatie) kader ten behoeve van dit onderzoek. De studies die wij zijn tegengekomen in onze search wijzen uit dat de pleegzorginstellingen een tekort ervaren aan moslimpleegouders en dat dit hand in hand gaat met het gebrek aan kennis en deskundigheid bij hulpverleners over bereik en bediening van deze groepen. Volgens de literatuur is pleegzorg nog redelijk onbekend onder deze groepen en bestaat in zekere mate gevoelens van angst en wantrouwen richting de jeugdzorg. Gebrek aan rolmodellen in de omgeving zou een andere factor zijn in het tekort dat wordt ervaren. Kanalen die worden gebruikt ten behoeve van de werving van nieuwe pleeggezinnen sluiten nauwelijks aan op de informatiebehoefte van deze groepen, evenmin leiden deze algemene wervingsmethoden tot nieuwe pleeggezinnen met een migratieachtergrond. Verder lijkt etnisch-culturele match niet per definitie te leiden tot een succesvolle pleegzorgplaatsing. Wel is een zo klein mogelijk verschil in de opvoedingspraktijk wenselijk en vergemakkelijkt de situatie voor zowel het kind als het pleeggezin. Een ander argument voor matching op basis van etniciteit of cultuur heeft betrekking op de etnische en culturele identiteitsvorming van het pleegkind, die doorgaans invulling krijgt via de etnische/culturele socialisatie. In relatieve zin ontvangen kinderen met een migrantenachtergrond vaker een bepaalde vorm van pleegzorg dan kinderen met een Nederlandse achtergrond. Exacte cijfers over pleegkinderen met een islamitische achtergrond zijn niet bekend. De schatting is tussen de 10% en 15% van het totaal aantal kinderen die een vorm van pleegzorg ontvangen. Het zijn vooral kinderen met een Surinaamse en Antilliaanse herkomst die

oververtegenwoordiging zijn in de pleegzorg. Tot slot is er nauwelijks onderzoek voorhanden naar het tegengaan van uitval van (islamitische) pleegouders en hoe hen langer te verbinden aan pleegzorg.

7.2 Het perspectief van de pleegzorginstellingen

Voor dit onderzoek hebben we tien gecertificeerde pleegzorgaanbieders geïnterviewd.

7.2.1 Werving

De instellingen spreken allen de wens uit om meer ouders aan te trekken met een diverse achtergrond. Ze hopen daarmee het algemene tekort aan pleegouders te reduceren en een breder palet aan verschillende ouders tot hun beschikking te hebben ten behoeve van een bredere matchingsmogelijkheid. De pleegzorgbestanden zijn nog tamelijk wit en vormen geen afspiegeling van de regionale, multi-etnische samenlevingen. Geconstateerd wordt dat algemene wervingsmethoden vaak ontoereikend zijn voor veel islamitische ouders. De kanalen die door de pleegzorgaanbieders worden benut sluiten niet of nauwelijks aan bij de leefwereld van deze groep. Dit geldt met name voor de migrantenouders van de eerste generatie. Specifieke werving lijkt in veel gevallen noodzakelijk om deze doelgroep beter te bereiken. Pleegzorg lijkt tegenwoordig meer bekendheid te genieten dan vroeger, maar het beeld over pleegzorg is bij veel mensen nog tamelijk negatief. De instellingen hebben te maken met angst, achterdocht en wantrouwen vanuit verschillende migrantengemeenschappen. Het negatieve beeld wordt in stand gehouden of zelfs versterkt door de dominante witte personeelssamenstelling. De instellingen willen graag een diverser personeelsbestand, maar specifiek beleid blijft bij de grote meerderheid tot nu toe uit.

Twee effectieve methoden met betrekking tot de werving van pleegouders zijn het gebruik van de reeds aanwezige islamitische pleegouders in de werving en netwerkvorming onder de lokale gemeenschappen. Het opbouwen van een netwerk van sleutelfiguren is vaak zelfs een belangrijke randvoorwaarde om doelmatig te kunnen werven. De ervaringsdeskundigheid van de reeds bestaande pleegouders maakt hen tot een rolmodel en spreekt mensen zeer aan, in plaats van alleen informatieoverdracht. Films

en andere creatieve vormen van kennisuitwisseling doen het bij de doelgroep goed, mits deze via de juiste kanalen de mensen kunnen bereiken. Veel van deze campagnes/acties hebben op korte termijn niet geleid tot directe resultaten in de vorm van grote aantallen aanmeldingen, maar hebben gediend als een belangrijke stimulans voor de bekendheid van pleegzorg onder deze gemeenschappen.

7.2.2 Screening en voorbereiding

In tegenstelling tot vroeger zijn pleegzorgaanbieders tegenwoordig strenger op het gebied van taalbeheersing bij de screening. Een beperkte Nederlandse taalbeheersing wordt gezien als grond voor afwijzing. Tenminste één van de ouders dient goed Nederlands te spreken. Een gemiddelde beheersing van de Nederlandse taal wordt als een (praktische) eis opgevoerd. Instellingen verwachten van pleegouders dat ze het kind zullen ondersteunen om deel te nemen aan de Nederlandse samenleving, én dat ze in staat zijn in goed contact te staan met diverse instanties uit het hulpverleningstraject. De taalbarrière zou bij netwerkpleeggezinnen veel minder gelden.

De voorbereidingsfase laat een diversiteit aan ervaringen en opvattingen zien. Sommige pleegzorgaanbieders passen de werkwijze aan op de wensen van bepaalde islamitische ouders, die het lastig vinden om in een gemengd groepsverband mee te doen aan een training waarin thema's als seksualiteit en genderidentiteit worden besproken. Ze bieden de training dan thuis aan. Andere instellingen doen daar niets mee.

7.2.3 Matching

De pleegzorginstellingen benadrukken stevast dat het zoeken naar een passend pleeggezin altijd maatwerk betreft. De situatie van elk kind is anders. Geprobeerd wordt de specifieke behoefte van het kind zo goed mogelijk in kaart te brengen en een passend gezin te vinden. Bij de matching staat de veiligheid van het kind voorop. Veiligheid wordt breed ingevuld en niet enkel beperkt tot fysieke veiligheid. De matchers kijken ook naar de mogelijkheden tot een vrije ontwikkeling en het wegnemen van achterstanden, zodat het kind in het pleeggezin zicht krijgt op een beter toekomstperspectief. De instellingen zeggen bij matching een belangrijke rol toe te kennen aan de culturele en religieuze achtergrond, met name wanneer de ouders van het kind deze wens expliciet uitspreken.

De voorkeur lijkt eerder te liggen bij de etnisch-culturele match dan bij de religieuze. De pleegzorgaanbieders houden bij de matching rekening met verschillende aspecten, maar vaak zijn de pedagogische elementen die samenhangen met de veiligheid van en gepaste ondersteuning voor het kind bepalend. Wanneer de opvoedvaardigheden van een pleeggezin met dezelfde culturele of religieuze achtergrond niet toereikend worden geacht voor de (complexe) problematiek van het kind, gaat de voorkeur uit naar een ander beschikbaar gezin zonder dezelfde culturele of religieuze achtergrond. Te allen tijde wordt dit besluit besproken met de ouders.

7.2.4 Begeleiding

De begeleiding van pleegouders met een islamitische achtergrond is in de ervaring van de pleegzorgbegeleiders niet anders dan bij andere pleegouders. Veelal gaat het om praktische en opvoedkundige zaken waar de gezinnen ondersteuning bij nodig hebben.

7.3 Het perspectief van de intermediairs

De intermediairs spelen een belangrijke rol in het verstrekken van informatie over pleegzorg aan hun achterban. Ze zijn in staat via stichtingen, moskeeën en migrantenorganisaties een groot aantal mensen uit de gemeenschappen te bereiken. Vaak loopt het bereik langs etnische lijnen en wordt gebruik gemaakt van verschillende sleutelfiguren, die met hun netwerk een belangrijk deel van de gemeenschappen kunnen bereiken.

7.3.1 Bereik doelgroep

De vertrouwensrelatie die deze organisaties of leden van de organisaties hebben met de doelgroep vormt de kern van het bereik. Via de eigen achterban of andere sleutelfiguren worden mensen bereikt om deel te nemen aan de activiteiten die zij ontplooiën, of krijgt de achterban informatie verstrekt via de social media-kanalen. Contact met sleutelfiguren uit de gemeenschap wordt door de organisatie vaak op een informele wijze gelegd. Er is sprake van veel mond-tot-mondreclame.

7.3.2 Collectieve activiteiten

In het verleden is door de intermediairs ervaring opgedaan met het organiseren van collectieve activiteiten om de doelgroep te voorzien van informatie. Vaak betrekken de intermediairs de regionale pleegzorgaanbieder bij de activiteit door een pleegzorgprofessional te vragen om deel te nemen. De ervaring is dat wanneer de intermediair begint met de informatieverstrekking en de urgentie van het vraagstuk bespreekt, dit veel efficiënter overkomt, mede in verband met de diepgewortelde angst en het wantrouwen bij de mensen jegens de instanties. De rol van de professional is om meer toelichting te geven over de technische kant van pleegzorg, de voorbereiding en procedures. Deze combinatie is een goede werkvorm om aanwezig te informeren en bewustwording te creëren.

7.3.3 Effectieve werving

Effectiviteit in het bereik van ouders met een islamitische achtergrond is volgens de intermediairs gebaseerd op een specifieke manier van werving en het herhaaldelijk onder de aandacht brengen van pleegzorg. Directe lijntjes uitzetten binnen de gemeenschappen, gebruik maken van sleutelfiguren, en op plekken en locaties informatie verschaffen waar de mensen zijn, hebben in het verleden tot veel interesse voor pleegzorg geleid. Door ook aan te sluiten op de beleving van de ouders, bijvoorbeeld door antwoorden te formuleren op wat de islam over pleegzorg zegt, kan de bereidwilligheid en interesse van de doelgroep voor pleegzorg verder worden gestimuleerd.

7.3.4 Eigen verantwoordelijkheid

Naast de verantwoordelijkheid van de Nederlandse jeugd- en pleegzorgorganisaties, dienen volgens de intermediairs de gemeenschap(pen) de hand in eigen boezem te steken. Het thema leeft nog te weinig binnen de gelederen van de gemeenschappen. Ze pleiten voor een intern debat over hoe de Nederlandse moslims meer kunnen betrekken voor de opvang van kinderen via pleegzorg.

7.3.5 Cultuursensitiviteit

De intermediairs pleiten ervoor dat pleegzorgprofessionals een meer flexibele en proactieve houding aannemen om beter aan te sluiten bij de doelgroep. Door cultuursensitief te handelen zouden bepaalde tekortkomingen van een gezin kunnen worden gecompenseerd, bijvoorbeeld bij een matige taalbeheersing. Intermediairs geven aan dat wanneer er sprake is van miscommunicatie, de verantwoordelijkheid nog te vaak in de schoenen van de gezinnen wordt geschoven, terwijl een cultuursensitieve houding veel problemen zou oplossen. De aanbevelingen zijn om op beleidsniveau wijzigingen door te voeren om diversiteitsgevoelig werken onder het personeel te bevorderen en meer inzet te tonen om de personeelssamenstelling diverser te krijgen.

7.3.6 Matching

De intermediairs zijn het unaniem met elkaar eens dat, - indien mogelijk en beschikbaar -, de match op basis van cultuur en religie dient plaats te vinden. Vaak wordt dit beargumenteerd door te wijzen op de pedagogische praktijk van het pleeggezin, dat dichtbij de leef- en belevingswereld van de kinderen zou staan. Herkenbaarheid van de taal, omgangsvormen, gewoonten, normen en waarden en het eten (en daarmee de geur) dat thuis geserveerd wordt, zijn punten die worden benoemd. Verder is het ook makkelijker voor het pleeggezin zelf, omdat ze met een minimale afwijking in hun dagelijks leven het kind in het gezin kunnen opnemen. Het is belangrijk om mensen te selecteren op basis van hun intentie om liefde en stabiliteit te bieden aan pleegkinderen. Gezinnen die dit uitgangspunt niet nastreven worden als niet geschikt beschouwd.

7.3.7 Mismatch in geloofsbeleving

De intermediairs merken op dat de pleegzorgaanbieders religie over het algemeen vanuit een westerse invalshoek benaderen. Ze zien het als een van de vele factoren om op te matchen, soms ook ondergeschikt aan vele andere zaken, terwijl religie in de leefwereld van veel migrantengroepen juist een fundamentele rol heeft en daarmee een belangrijke plek inneemt. De pleegzorgaanbieders moeten beter nagaan wat de plek is die zowel de ouders als de pleegouders in hun leven en de dagelijkse praktijk aan religie toekennen, om een mismatch en mogelijke misvattingen op dit gebied te voorkomen.

7.3.8 Samenwerking met de pleegzorginstelling

De samenwerking tussen intermediairs en pleegzorgorganisaties manifesteert zich in verschillende vormen. Waar de ene organisatie samen met de regionale pleegzorgaanbieder een campagne op touw heeft gezet om meer pleegouders te werven, beperkt de rol van de andere organisatie zich tot doorverwijzing van geïnteresseerden, of de aanwezigheid van een pleegzorgprofessional tijdens een lokale infobijeenkomst van de zelforganisatie. De samenwerking met de formele instellingen wordt gewaardeerd, omdat de meerwaarde ervan wordt (h)erkend.

Er zijn echter ook kritiekpunten. Er is nauwelijks sprake van structurele samenwerking, waarbij partijen een gezamenlijke visie met elkaar delen. Ook bestaat er in sommige gevallen onduidelijkheid over de taak- en rolverdeling. Tot slot hebben sommige intermediairs het gevoel dat ze niet als een gelijkwaardige partner worden gezien. Er zou weinig tot geen terugkoppeling plaatsvinden bij doorverwijzing en of afwijzing van de aangeleverde gezinnen. Ze voelen zich weinig serieus genomen.

7.4 Het perspectief van de pleegouders

Voor dit onderzoek zijn 27 (aspirant-)pleegouders met een islamitische achtergrond geïnterviewd en drie ouders die zich hebben aangemeld maar in het proces voortijdig zijn afgehaakt, dan wel zijn afgewezen.

7.4.1 Keuze voor het pleegouderschap op een later moment

De (aspirant-)pleegouders zijn in het verleden via verschillende kanalen in aanraking gekomen met pleegzorg, maar ze maakten de stap om te beginnen met pleegzorg pas op een later moment. Dit heeft bij sommigen zelfs jaren geduurd. Dat moment is afhankelijk van de persoonlijke (thuis)situatie, de levensfase en de samenstelling van het gezin. Bij sommigen zijn de eigen geschiedenis en familiegeschiedenis aanleiding geweest voor interesse in pleegzorg, bij anderen is het een kwestie van socialisatie: de ouders waren pleegouders, dus kiezen ook zij voor het pleegouderschap. De aanwezigheid van en het bekend zijn met pleeggezinnen in het eigen netwerk hebben voor velen een versterkend effect gehad op hun keuze voor het pleegouderschap.

7.4.2 De dubbele rol van de islam

Hoewel zorg en opvang van kwetsbare kinderen in de islam hoog in het vaandel staat en daarmee de keuze voor pleegzorg kan stimuleren, kan een specifieke religieuze beleving er juist ook toe leiden dat men bewust niet voor het pleegouderschap kiest. De functie van het islamitische geloof als stimulans of als drempel hangt gedeeltelijk samen met de mate van orthodoxie en deels met onwetendheid. Zo wordt pleegzorg door sommigen verward met adoptie. Dat laatste is verboden in de islam vanwege het verbod op het verbreken van de familierechtelijke band tussen ouders en kinderen. Deze verwarring leidt tot de overtuiging dat ook het pleegouderschap verboden zou zijn. Een groot deel van de moslims ziet dit echter als een onterechte theologische gevolgtrekking.

Een andere drempel is de *mahram*-kwestie, die afhangt van de mate van orthodoxie van een moslim en de keuzes die zij/hij maakt. Kinderen die de puberteit hebben bereikt dienen vanuit de islamitische geloofsleer zoveel mogelijk gescheiden te leven van mensen van het andere geslacht als er geen sprake is van bloedverwantschap. Bij de aanwezigheid van een pleegkind zou constant een *mahram* (iemand van hetzelfde geslacht) aanwezig moeten zijn. Een ander, hieraan gerelateerd bezwaar is dat hoofddoekdragende vrouwen ook thuis de hoofddoek moeten dragen indien zij een pleegzoon zouden hebben. We zien dus dat de islam zowel een stimulerende als remmende uitwerking kan hebben op de keuze voor het pleegouderschap.¹¹

7.4.3 Drempels voor het pleegouderschap

Andere redenen om niet te kiezen voor het pleegouderschap betreffen de persoonlijke situatie, de levensfase van het gezin en de (negatieve) beeldvorming ten opzichte van pleegzorg. De fysieke woonomstandigheden, eigen kinderen en de sociaaleconomische status zijn voor veel mensen doorslaggevende factoren bij het maken van een keuze. Het

gaat voornamelijk om stabiliteit; een stabiele thuissituatie verhoogt de kans om de stap naar het pleegouderschap te maken.

Kenmerkend voor een deel van de islamitische ouders is de negatieve beeldvorming over pleegzorg. Hoewel in eerder onderzoek is geconstateerd dat pleegzorg nog weinig bekendheid geniet onder islamitische Nederlanders, zien wij dat pleegzorg bij veel moslims bekend is. De kennis over het pleegzorgsysteem blijft echter steken in oppervlakkigheden, of is tamelijk vertekend. Mede om die reden bestaat onder een deel van de mensen achterdocht, wantrouwen en angst tegenover instanties. Mensen willen niets te maken hebben met de Nederlandse jeugd- en pleegzorg en vinden het niet wenselijk dat instanties over de vloer komen en zich bemoeien met het gezin. De achterdocht bij sommigen lijkt hardnekkig, al dan niet versterkt door negatieve ervaringen met jeugd- en pleegzorg in het verleden. Specifiek voor pleegzorg geldt dat het wantrouwen wordt versterkt en de motivatie voor het pleegouderschap afneemt, wanneer mensen bekend zijn met anderen in hun omgeving die in het verleden niet door de screening en/of voorbereiding zijn gekomen, of als ze ouders kennen die officieel gecertificeerd zijn en in het pleegouderbestand voorkomen, maar lange tijd geen kind krijgen toegewezen.

7.4.4 Effectieve werving

De respondenten stellen dat de pleegzorgaanbieders vaker naar de mensen toe moeten stappen om pleegzorg onder de aandacht te brengen. De instanties dienen zich vaker onder de mensen te begeven en herhaaldelijk pleegzorg onder de aandacht te brengen. Hoewel respondenten ook kritisch zijn ten opzichte van de eigen gemeenschap, omdat deze nog te weinig verantwoordelijkheid zou nemen met betrekking tot het pleegouderschap, zien zij de meerwaarde van specifieke werving door de pleegzorgaanbieders. De respondenten noemen de inzet van bestaande pleegouders en sleutelfiguren uit de gemeenschap of samenwerking met (lokale) intermediairs als belangrijke methoden om mensen te mobiliseren en mogelijk over de streep te trekken.

7.4.5 Voorbereiding

De voorbereidingsfase biedt een goede basis voor het pleegouderschap. Over het algemeen zijn de respondenten tevreden over de trainingen en de kennisoverdracht. Een

11 De hier genoemde theologische argumentaties zijn gebaseerd op de uitspraken van onze respondenten. De discussie over de legitimiteit van deze argumentaties (de islamitische kijk op wel of niet kiezen voor het pleegouderschap) laten we als sociale wetenschappers over aan (islamitische) theologen.

verbeterpunt is meer aandacht voor hoe om te gaan met kinderen met een andere etnische of religieuze achtergrond. Het aanbod op dit vlak wordt nu als tamelijk oppervlakkig ervaren. De aandacht zou niet zozeer gevestigd moeten worden op presentaties over bepaalde culturen of leefwijzen. De behoefte is om in dialoog te gaan met mensen met diverse achtergronden over de cultuur, opvoeding, levenswijze, waarden en normen die ze hanteren. Een belangrijke randvoorwaarde is de samenstelling van de groep trainees. De ervaring is dat ouders tijdens de trainingen vaak als de enigen met een migratiegeschiedenis aanwezig zijn.

7.4.6 Cultuursensitiviteit

Vrijwel alle respondenten vinden dat het medewerkersbestand diverser moet worden samengesteld, en ook dat pleegzorgwerkers beter moeten worden getraind in cultuursensitiviteit, om misvattingen of onjuiste interpretaties zoveel mogelijk te voorkomen. Dit geldt met name in de voorbereidings- en screeningsfase, wanneer ouders worden getoetst op geschiktheid voor het pleegouderschap. Stereotiep denken en vragen die uit dat denken voortvloeien leiden tot een vertrouwensbreuk of een verslechterde communicatie tussen beide partijen. Pleegzorgwerkers die deze gesprekken voeren zouden meer kennis en nabijheid moeten ontwikkelen tot de belevingswereld van ouders met een migratieachtergrond, ook om voortijdige uitval enigszins te kunnen voorkomen.

7.4.7 Matching en plaatsing

Onder pleegouders bestaat een brede consensus over de wenselijkheid van opvang in een pleeggezin boven een leefgroep of kindertehuis, en aanvullend dat de opvang gebeurt door een gezin met dezelfde etnisch-culturele of religieuze achtergrond. Dit vergemakkelijkt de opvoedsituatie omdat een kind met dezelfde achtergrond beter past in de thuiscultuur. Met het oog op de thuistaal en culturele gebruiken gaat de voorkeur van veel pleegouders op de eerste plaats uit naar een kind met dezelfde etnische of culturele achtergrond. Hiermee zou de match beter aansluiten op het gevoel van herkenbaarheid voor het kind en is bij een mogelijke terugkeer de afstand tussen de biologische ouders en hun kind minder groot. Bij matching wordt een belangrijke rol toegekend aan de wens van de ouders. De beleving is dat een slechte relatie tussen pleegouders

en ouders leidt tot nadelige resultaten voor alle betrokkenen, wat vaak loyaliteitsproblemen bij het pleegkind versterkt.

7.4.8 Begeleiding

De respondenten zijn over het algemeen tevreden over de kwaliteit en frequentie van de begeleiding die ze krijgen. Pleegzorgbegeleiders zijn toegankelijk bij vragen of problemen en bieden de nodige ondersteuning. Toch merken pleegouders dat goede ondersteuning nog te vaak persoonsafhankelijk is. De borging van diversiteit en cultuursensitiviteit ontbreekt. Op voorhand gaat de voorkeur niet per se uit naar een begeleider met dezelfde etnische of culturele achtergrond. Wel erkennen en ervaren pleegouders dat dit de situatie en het wederzijdse begrip soms kan vergemakkelijken, maar aansluiting op cognitief niveau wordt belangrijker gevonden. Een veelvoorkomende klacht is de constante wisseling van begeleiders. Pleegouders missen continuïteit in de begeleidingsrelatie.

7.5 Slotconclusie en eindbeschouwing

De keuze voor het pleegouderschap is geen impulsieve beslissing. Door pleegouder te worden geven pleegouders invulling aan het innerlijk plichtsbesef om kwetsbare kinderen te helpen, zich over hen te ontfermen en een stabiele thuisomgeving aan te bieden. Maar de weg ernaartoe is er één van de lange adem. Deze studie laat duidelijk zien dat pleegzorg al langere tijd een plek heeft in de hoofden en harten van mensen, nog voordat ze daadwerkelijk een begin maken met het pleegouderschap, en dat ze soms pas jaren later het besluit nemen zich aan te melden als pleeggezin. Door betrokkenen zelf wordt dit gedeeltelijk verklaard door persoonlijke en externe drempels die zich voordoen op de weg naar het pleegouderschap, deels schrikt de enorme verantwoordelijkheid die pleegzorg met zich meebrengt mensen af. Wanneer men in de loop van de tijd vaker in aanraking komt met pleegzorg en gesprekken voert met ervaringsdeskundigen (al dan niet uit de eigen omgeving), zien we dat de stap naar het pleegouderschap dichterbij komt. Deze analyse vormt een belangrijke basis voor de beantwoording van de onderzoeksvraag, en dan met name wat het element werving betreft. Er is behoefte aan een structureel/duurzaam karakter van de werving, uitgevoerd door zowel pleegzorg-

aanbieders als intermediairs. In het geval van ouders met een islamitische achtergrond dient de kracht van herhaling samen te gaan met verschillende vormen van wervingsactiviteiten, die op een integrale wijze en via verschillende kanalen worden ingezet om potentiële pleegouders beter te bereiken én te bedienen. Good practices voor het verkrijgen van een inclusief pleegzorgbestand zijn: het verkrijgen van meer inzicht in de belevingswereld van verschillende groepen in de Nederlandse samenleving; inzet op netwerkvorming; en het aanwakkeren van bewustwording door gebruik te maken van de ervaringsdeskundigheid van bestaande pleegouders met een islamitische achtergrond, zodat herkenning wordt gestimuleerd. Het aanbod van de Nederlandse pleegzorg om specifieke groepen te werven en te behouden blijft nog te vaak steken in projectenbeleid en vormt hiermee de belangrijkste belemmering. Mede om die reden zijn de pleegzorgbestanden anno 2018 nog tamelijk wit en vormen ze nauwelijks een afspiegeling van de hedendaagse, pluriforme samenleving.

Vanwege de scope van dit onderzoek kunnen we vooral uitspraken doen over patronen die zich voordoen binnen een specifieke groep in de Nederlandse samenleving, namelijk de Nederlandse moslims. We doen geen uitspraken over andere sociale groepen, maar het is uit eerder onderzoek bekend dat ook niet-islamitische burgers de nodige tijd nodig hebben voordat ze de definitieve keuze maken om pleegouder te worden. Onderscheidend aan de doelgroep van deze studie is dat (islamitische) religieuze verhalen invloed hebben gehad op hun besluitvorming. Koranische principes, de verhalen over de geschiedenis van de profeet als weeskind en zijn handelen ten opzichte van kwetsbare kinderen, vormen voor veel moslims een aanmoediging om te kiezen voor het pleegouderschap. Tegelijkertijd zien we ook de keerzijde van de religieuze beleving met betrekking tot de keuze voor het pleegouderschap. Bepaalde orthodoxe invullingen hiervan kunnen ertoe leiden dat mensen op grond van religieuze motieven juist niet deelnemen aan pleegzorg. Het is essentieel voor de werving en het behoud van pleegouders, en ook voor een passende match, om inzicht te verkrijgen in de religiositeit van individuen: welke plek kennen zij toe aan religie (of cultuur) in het dagelijks leven? Een dergelijke aanpak doet eveneens recht aan de enorme diversiteit onder Nederlandse moslims.

Wat betreft het behoud van de bestaande pleegouders, merken we op dat pleegouders nog te vaak te maken krijgen met professionals die onbewust onbekwaam zijn op het gebied van cultuursensitief handelen, terwijl een goede relatie tussen professional en pleegouder essentieel is voor een succesvol pleegzorgtraject. Een respondent verwoordde het gebrek aan diversiteitgevoeligheid van de instellingen als volgt: *'ze denken wit en begeleiden wit'*. Dit uit zich in sommige gevallen in de begeleiding die pleegouders ontvangen. Al is deze verklaring niet toereikend om het geheel aan uitval van islamitische ouders te verklaren, de bevinding biedt hoe dan ook aanknopingspunten voor de pleegzorgaanbieders. Borging en verankering van diversiteit en diversiteitgevoeligheid in het handelen binnen de Nederlandse pleegzorg is broodnodig. Inclusieve pleegzorg is een vereiste, wil de Nederlandse pleegzorg het draagvlak onder verschillende sociale groepen behouden en daarmee de continuïteit van het pleegzorgsysteem waarborgen. Ook blijft het gebrek aan diversiteit en inclusiviteit binnen de Nederlandse pleegzorg een belangrijke voedingsbodem voor het wantrouwen dat onder een belangrijk deel van de islamitische gemeenschap leeft. Hoewel deze studie uitwijst dat de bekendheid van pleegzorg onder deze groep de laatste jaren aan terrein heeft gewonnen, en daarmee binnen de onderzoeksliteratuur een nieuwe bevinding aan het licht brengt, is de achterdocht jegens instanties (inclusief pleegzorg) nog duidelijk aanwezig. Hoe sterk en hoe hardnekkig het wantrouwen is, is op basis van deze studie niet te zeggen.

In relatie tot het matchingtraject constateren we een perceptieverschil tussen islamitische (pleeg)ouders en pleegzorginstellingen als het gaat om geloofsbeleving en de rol van cultuur in de opvoeding. Beide partijen redeneren vanuit verschillende waardensystemen over de rol van religie in het dagelijks leven, waardoor botsingen (kunnen) ontstaan over bijvoorbeeld de invulling van de religieuze ontwikkeling van het kind. Voor pleegzorgaanbieders speelt de problematiek van het kind en daarmee samenhangend de ontwikkelingsbehoefte een bepalende rol bij de plaatsing, meer dan de etnische, culturele of religieuze achtergrond. Wanneer de opvoedvaardigheden van een pleeggezin uit het bestand met dezelfde culturele of religieuze achtergrond niet toereikend worden geacht voor de problematiek van het kind, gaat de voorkeur uit naar een ander beschikbaar gezin zonder dezelfde culturele of religieuze achtergrond. Bij pleegouders en intermediairs leidt dit tot de perceptie dat culturele codes en identiteitssymbolen

die ingebed zijn in de gezinscontext, die niet altijd bewust of expliciet worden uitgedragen maar eerder deel uitmaken van de impliciete opvoeding, in een dergelijke situatie niet de nodige aandacht krijgen. Beide partijen gaan uit van het belang van het kind, maar leggen verschillende accenten in de invulling ervan. Het verdient aanbeveling om bedacht te zijn op de waarde van etnische en culturele socialisatie. Desondanks zijn situaties denkbaar dat de pedagogische kwaliteiten van ouders en de opvoedomgeving doorslaggevend zijn, met name wanneer er sprake is van een complexe stoornis bij het kind. Door vaker en beter te communiceren zouden misvattingen kunnen worden omzeild en kunnen afwegingen worden toegelicht. We constateren dat deze communicatie tussen de partijen nog te vaak stroef en oppervlakkig verloopt.

Tot slot zien we de opkomst van een nieuwe generatie pleegouders van de tweede of derde generatie. Deze generatie is in aantal nog sterk ondervertegenwoordigd in het pleegouderschap ten opzichte van de eerste generatie migranten, maar is vaak wel bewuster bezig met de positie in de samenleving en beter op de hoogte van de Nederlandse hulpverleningspraktijk. Inzet op de bewustwording van deze specifieke groep zou de toekomstbestendigheid van de pleegzorgbestanden een boost kunnen geven, mits er sprake is van een structurele inbedding van diversiteit en inclusiviteit in de Nederlandse pleegzorg.

8 Handreiking

Op basis van de bevindingen uit ons onderzoek formuleren we concrete aanbevelingen voor verbeteringen in beleid en praktijk. We maken hiervoor gebruik van de bevindingen die voortvloeien uit de werkbijeenkomst (zie hoofdstuk 2).

Deze handreiking is primair bedoeld voor pleegzorgorganisaties die verantwoordelijk zijn voor de werving en begeleiding van (nieuwe) pleegouders. Het betreft concrete tips voor pleegzorginstellingen om in samenwerking met regionale partners op een effectieve wijze islamitische pleegouders te werven en te begeleiden. De tips zijn onderverdeeld in de verschillende fasen van het pleegzorgproces. We eindigen met een korte profielschets en handige links ten behoeve van de werving.

Werving

- Bouw een netwerk van sleutelfiguren uit islamitische gemeenschappen op. Doe dit in samenwerking met de gemeente.
- Zet in op een meerjarenplan: ontplooiing van wervingsactiviteiten op een structurele en duurzame manier. Met een infobijeenkomst in de moskee kom je er niet.
- Maak pleegzorg beter bekend onder islamitische gemeenschappen in de regio. Organiseer bijeenkomsten samen met sleutelfiguren. Gebruik voor de uitleg audiovisueel materiaal, eventueel in de eigen taal.
- Ga tijdens de voorlichting in op specifieke aspecten die met cultuur en religie samenhangen. Wees bijvoorbeeld heel duidelijk over het verschil tussen pleegzorg en adoptie. Dat laatste is verboden volgens de mainstream islam vanwege het verbod op verbreken van de familierechtelijke band tussen ouders en kinderen.
- Bespreek de beelden over pleegzorg en jeugdzorg en neem eventuele negatieve vooroordelen weg. Doe dit samen met sleutelfiguren uit de gemeenschappen.
- Zorg ervoor dat het niet bij voorlichting blijft, maar dat er een follow-up is voorbereid. Zorg dat er al voor de bijeenkomsten starten plannen klaarliggen om geïnteresseerde kandidaat pleeggezinnen te begeleiden.
- Maak zo mogelijk gebruik van reeds aanwezige islamitische pleegouders als rolmodellen voor de werving en netwerkvorming onder de lokale gemeenschappen.
- Breng kandidaat pleegouders die nog twijfelen op een laagdrempelige wijze in aanraking met pleegzorg door hen eerst weekend- of vakantiepleegzorg te laten ervaren. Geef daarbij extra begeleiding en bekijk dan samen of pleegzorg voor hen een optie is.
- Zet in op werving van steungezinnen in de buurt. Versterk de lokale pedagogische civil society van de ouders, zodat uithuisplaatsing wordt voorkomen. Wanneer toch sprake is van uithuisplaatsing, is de stap voor pleegzorg voor een steungezin minder groot. Ga hiervoor samenwerking aan met het sociale wijkteam.
- Ondersteun initiatieven voor een regionaal/lokaal islamitisch gezinshuis. Het eerste islamitisch gezinshuis in Nederland heeft in 2018 de deuren geopend.¹²

12 <https://bijonspleegzorg.nl/2018/03/eerste-islamitische-gezinshuis-van-nederland-in-breda/>

Screening, voorbereiding en training

- Zorg voor goede communicatie over de procedure en tracht geen verkeerde verwachtingen op te roepen.
- Bepaal voorafgaand aan de screening wat het minimale niveau is van Nederlandse taalbeheersing en hoe dit bij de kandidaat pleegouders wordt beoordeeld. Als er meer eisen worden gesteld aan de taalvaardigheid dan aan netwerkpleeggezinnen, dan moet dit worden onderbouwd.
- Wees duidelijk naar de kandidaat pleeggezinnen over de taaleisen. Voorkom dat zij het hele traject doorlopen en dan pas horen dat ze vanwege de taalbarrière worden afgewezen.
- Houd tijdens de screening rekening met taal- en cultuurverschillen.
- Nieuwe pleeggezinnen vinden het vaak prettig om op weg geholpen te worden door een 'pleegouderbuddy': ervaren pleegouders, indien gewenst met eenzelfde achtergrond qua herkomst en religie.
- Houd ook bij groepsbijeenkomsten en trainingen rekening met taal- en cultuurverschillen. Sommige ouders zijn onzeker in groepsverband en hebben moeite met het participeren bij thema's als seksualiteit en genderidentiteit. Besteed aandacht aan cultuur, opvoeding, levenswijze, waarden en normen in een open dialoog binnen de groep.
- Zorg voor voldoende diversiteit onder personeel. Dat vergroot het vertrouwen bij kandidaat pleeggezinnen, maakt het makkelijker cultuurverschillen te overbruggen en kan bijdragen aan het vergroten van het kennisniveau van het gehele team.
- Zorg voor voldoende deskundigheid bij de professionals wat betreft cultuursensitiviteit en kennis van achtergronden en de belevingswereld, om misvattingen of onjuiste interpretaties zo veel mogelijk te voorkomen.

Matching

- Bepaal als pleegzorginstelling de visie ten aanzien van matching van islamitische pleegkinderen. Zorg ervoor dat professionals goed zijn toegerust om de meerwaarde van matching op religie en culturele achtergrond in te kunnen schatten ten opzichte van andere criteria, zoals gezinssamenstelling, woonruimte en pedagogische kwaliteiten van de pleegouders.
- Houd in het besluitvormingsproces van matching rekening met de toegevoegde waarde van etnische en culturele socialisatie (zie hoofdstuk 3.2.2). Neem dit punt expliciet op in het matchingsformulier.
- Houd er rekening mee dat veel islamitische pleegouders de voorkeur hebben voor pleegkinderen met dezelfde etnisch-culturele of religieuze achtergrond als zichzelf. Met het oog op de thuistaal en culturele gebruiken. Sommige pleegzorginstellingen stellen dat pleeggezinnen open moeten staan voor kinderen met allerlei achtergronden en religies. Neem de tijd voor een gesprek hierover en maak duidelijke afspraken.

Begeleiding

- Probeer wisseling van pleegzorgbegeleiders te minimaliseren.
- Zorg ervoor dat alle begeleiders beschikken over de basiscompetenties waarmee zij zich kunnen instellen op de leefsituatie, migratieachtergrond en culturele kenmerken van het pleeggezin, zodat de begeleiding goed aansluit op diens wensen en behoefte.

Samenwerking met sleutelpersonen en intermediairs

- De samenwerking tussen intermediairs en pleegzorgorganisaties hoeft niet beperkt te blijven tot de werving van pleeggezinnen.
- Behandel uw samenwerkingspartners gelijkwaardig. Laat uw waardering merken voor hun vrijwillige inzet en beschouw dat niet als vanzelfsprekend.

- Betrek de intermediairs bij het vergroten van het intercultureel vakmanschap van pleegzorgprofessionals.
- Intermediairs vinden het vaak prettig om structureel samen te werken. Bespreek met elkaar hoe de samenwerking duurzaam kan worden en formuleer een gezamenlijke visie. Omdat er tussen professionals en vrijwilligers veel verschillen zijn is het van belang om de taak- en rolverdeling helder te hebben.
- Is geïnspireerd geraakt door religieuze/levensbeschouwelijke verhalen en principes over opvang en zorg van kwetsbare kinderen (hoewel anderen de keuze voor het pleegouderschap juist afwijzen op grond van religieuze motivaties, zie rapportage voor de ambivalente rol van islambeleving op het pleegouderschap).

Profielschets

Ieder mens is uniek in karakter, levenservaring en ambities. De thuissituatie speelt een bepalende rol in de keuze voor het pleegouderschap en voor iedereen is dit anders. Er bestaat dan ook geen blauwdruk van het profiel van de pleegouder, ook niet van de pleegouder met een islamitische achtergrond. Wel kunnen we op basis van alle inzichten uit dit onderzoek een profielschets samenstellen. Niet als omschrijving van 'de islamitische pleegouder' (nogmaals: deze bestaat niet), maar om de patronen die terugkomen bij de pleegouders die we hebben gesproken inzichtelijk te maken. Deze profielschets kan pleegzorgprofessionals helpen zicht te krijgen op de achtergronden en motivaties van mensen om te kiezen voor het pleegouderschap, en daarmee als hulpmiddel dienen bij de ontwikkeling van een wervingsstrategie.

De pleegouder:

- Heeft zelf of in de familie te maken gehad met opvang buiten het ouderlijk huis.
- Heeft of had een hulpverleningsachtergrond.
- Heeft een sterk gevoel van maatschappelijke of gemeenschappelijke betrokkenheid.
- Heeft in het verleden al kennis genomen van pleegzorg, maar kiest pas op een later moment daadwerkelijk voor het pleegouderschap.
- Wordt geconfronteerd met een concrete casus die zich aandient en ziet dit als een belangrijke trigger om een start te maken met het pleegouderschap.

Documentatie en filmpjes

Het verdient aanbeveling om de werving levendig in te richten en daarmee in te spelen op gevoelens van herkenning bij deelnemers. Hiervoor kunnen wervers gebruik maken van audiovisueel materiaal, artikelen en andere type geschreven materiaal. Op basis van een beknopte deskresearch hebben we links verzameld van handige materialen die ingezet kunnen worden op bijvoorbeeld social media of tijdens (plenaire) bijeenkomsten. Deze staan weergegeven in de onderstaande schema

Documentatie

Titel: Diversiteit in pleegzorg.

Auteur: Stichting Kinderpostzegels

Omschrijving: Pilot samenwerking tussen pleegzorginstellingen en migrantenorganisaties door gebruik te maken van sleutelfiguren.

Link: http://meandsociety.com/wp-content/uploads/2017/06/LR_PBR_Brochure_Methodiek2.pdf

Titel: Jij boft dat je mij hebt! Openhartige gesprekken over pleegzorg.

Auteur(s): Marga Baas & Anja Breijer (2011).

Omschrijving: in dit boek vertelt een islamitische pleegouder haar verhaal.

Link: <https://www.bibliotheek.nl/catalogus/titel.40143785X.html/jij-boft-dat-je-mij-hebt-openhartige-gesprekken-over-pleegzorg/>

Titel: Hoe gaan pleegzorginstellingen in Amsterdam om met etnische diversiteit bij pleegzorgplaatsingen?

Auteur: KeTJA Kennisportaal

Omschrijving: interview met pleegzorgprofessionals.

Link: https://neja.nl/wp-content/uploads/2016/07/160725_Pleegzorg-Spirit-vraag-en-antwoord-KeTJA-pdf.pdf

Titel: Diversiteit in pleegzorg.

Auteur: Landelijk pleegzorgpanel

Omschrijving: enquête onder pleegouders met een Nederlandse achtergrond over opvang kinderen met migratieachtergrond.

Link: <http://www.pleegzorgpanel.nl/wp-content/uploads/2018/03/Resultaten-vraag-31-diversiteit-in-pleegzorg.pdf>

Titel: Pleegzorg en de islam.

Auteur: Aysen Konuk & Gozde Susurlu

Omschrijving: Artikel over pleegzorg en islam

Link: <https://bijonspleegzorg.nl/2009/01/pleegzorg-en-de-islam/>

Titel: Keuze voor pleeggezin: gebaseerd op belang van het kind.

Auteur: Mariska de Baat Omschrijving: blog nav Yunus-kwestie.

Link: <http://www.nji.nl/nl/Over-het-Nederlands-Jeugdinstituut/Keuze-voor-pleeggezin-gebaseerd-op-belang-van-het-kind>

Titel: Nazha.

Auteur: Supergewonemensengezocht.nl

Omschrijving: Verhaal van een islamitisch pleeggezin.

Link: <https://www.supergewonemensengezocht.nl/verhalen/nazha/>

Titel: De profeet was zelf een pleegkind.

Auteur: Emine Karanfil

Omschrijving: tekort aan islamitische pleegouders in Vlaanderen.

Link: <http://blikophulp.nl/de-profeet-was-zelf-een-pleegkind/>

Filmpjes

Omschrijving: Moslimomroep heeft een documentaire uitgebracht om kennis over pleegzorg binnen de moslimgemeenschap te vergroten (2014).

Link: https://www.npo.nl/mo-doc-pleegzorg-onze-zorg/24-05-2014/NPS_1247630

Omschrijving: Salaheddine (cabaretier) heeft een reeks filmpjes gemaakt over het 'schrijnend tekort aan islamitische pleeggezinnen in Nederland' in samenwerking met stichting SMKK en de Limburgse pleegzorgorganisatie Xonar (2014).

Link: <https://www.youtube.com/watch?v=i0Kc0F-oTXQ>

Omschrijving: EenVandaag. Nog steeds tekort aan islamitische pleegouders (2013).

Link: http://www.eenvandaag.nl/binnenland/46395/nog_steesd_tekort_islamitische_pleeggezinnen

Omschrijving: Ervaringen (pleeg)ouders met plaatsing islamitische kinderen in een pleeggezin. Programma Verbroedering van de NTR (2014).

Link: <https://www.youtube.com/watch?v=kSjHvQ7p7sw>

Omschrijving: Wervingsfilmpje door stichting Jeugdformaat voor pleegouders in alle kleuren (2012).

Link: <https://www.youtube.com/watch?v=0VgQUgpcUNo>

Omschrijving: Stichting Moslimpleegkind en Flexusjeugdplein Rotterdam een bijeenkomst gehad over de werving van moslimpleegouders (2015).

Link: <https://www.youtube.com/watch?v=awhXiwy7m8>

Omschrijving: bijeenkomst van Stichting Moslimpleegkind en Flexusjeugdplein Rotterdam over de werving van moslimpleegouders (2015).

Link: <https://www.youtube.com/watch?v=awhXiwy7m8>

- Abdus Sattar, S.M., (1993). *Moslimpleegkinderen in Nederland: wie vangt hen op?* Den Haag: Islamitische stichting bevordering integratie.
- Akrikez, K. (2013). *Afstudeeropdracht: Pleegzorg binnen islamitische Marokkaanse gezinnen*. Amsterdam: Hogeschool INHolland.
- Anderson, M. & Oriana-Linares, L. (2011). The role of cultural dissimilarity factors on child adjustment following foster placement. *Children and Youth Services Review*, 34, 597-601.
- Brown, George, Sintzel & St. Arnault, 2009. Benefits of cultural matching in foster care. *Children and Youth Services Review*, 31, 1019-1024.
- Baat, M. de. (2014). *Selectie, voorbereiding en matching in pleegzorg: wat werkt?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Baat, M. de, & Bartelink, C. (2012). *Wat werkt in de pleegzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Baat, M. de, Spoelstra, J., Ter Meulen, G., Stoltenborgh, M., & Vinke, A. (2014). *Matching van langdurig uithuisgeplaatste jeugdigen aan een pleeggezin of gezinshuis. Hoe werkt het in de praktijk?* ADOC, Nederlands Jeugdinstituut & Gezinspiratieplein.
- Baat, M. de, van den Bergh, P. & de Lange, M. (2015). *Richtlijn Pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Bellaart, H., Hamdi, A., Day, M. & Achahchah, J. (2018). *Wijkteams voor alle groepen effectief. Een diversiteitskader met praktische tips*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- Berg, G. van den, Bellaart, H., & Yar, H. (2015). *Een betere match tussen vraag en aanbod*. Utrecht: NJI.
- Bergh, P. M. van den, & Weterings, A. M. (2010). Inleiding. In P. M. van den Bergh, & A. M. Weterings (Eds.), *Pleegzorg in perspectief: Ontwikkelingen in theorie en praktijk*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Bergh, P. van den (2013). *Pleegouders, een investering waard. Een onderzoek naar redenen voor beëindiging van pleegouderschap*. Leiden: Universiteit van Leiden, afdeling Orthopedagogiek.
- Capello, D. C. (2006). Recruiting Hispanic foster parents: Issues of culture, language, and social policy. *Families in Society*, 87(4), 529-535.
- Carter-Black, J. (2002). Transracial adoption and foster care placement: worker perception and attitude. *Child Welfare*, 2, 337-370.
- Cousins, J. (2011). *10 top tips: making matches*. London: BAAF.
- Dando, I. & Minty, B.I. (1987). What makes good foster parents? *British Journal of Social Work*, 17, 383-399.
- Day, M. & Bellaart, H. (2015). *De rol van etniciteit, cultuur en religie in de pleegzorg. Een verkenning*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- Distelbrink, M., Pels, T., Jansma, A. & van der Gaag, R. (2012). *Ouderschap versterken. Literatuurstudie over opvoeding in migrantengezinnen en de relatie met preventieve voorzieningen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Dries, van den, L., Juffer, F., van IJzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2009). Fostering security? A meta-analysis of attachment in adopted children. *Children and Youth Services Review*, 31(3), 410-421.
- Folaron, G. & McCartt Hess, P. (1993). Placement considerations for children of mixed African American and Caucasian parentage. *Child Welfare*, 2, 113-125.
- Gilsing, R., Pels, T., Bellaart, H. & Tierolf, B. Grote verschillen in gebruik jeugdzorg naar herkomst. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving/Verwey-Jonker Instituut.
- Groza, V., McMillen, J.C. & Haines-Simeon, M. (1993). Families who foster children with HIV: A pilot study. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 10(1), 67-87.
- Hermanns, J., & Horn, T. (2000). Pleegzorg in een veranderende jeugdzorg. Een visie op ontwikkeling. *Nederlands tijdschrift voor Jeugdzorg*, 4, 29-45.

- Hughes, D., Rodriguez, J., Smith, E.P., Johnson, D.J., Stevenson, H.C. & Spicer, P. (2006). Parents' ethnic-racial socialization practices: a review of research and directions for future study. *Developmental Psychology*, 42(5), 747-770.
- Jayaratne, S., Coulborn Faller, K., Ortega, R.M. & Vandervort, F. (2008). African American and white child welfare workers' attitudes towards policies involving race and sexual orientation. *Children and Youth Services Review*, 30, 955-966.
- Keogh, L., & Stvensson, U. (1999). *Why don't they become foster carers: A study of people who inquire about foster care*. *Children Australia*, 24(2), 13-19.
- Khayati, A. (2013). Masterscriptie: *De rol van religie bij moslimpleegzorg*. Amsterdam: UvA.
- Korz-Noor, O. (1998). Project pleegzorg moslimkinderen. *Mobiel, het tijdschrift voor pleegouders*, 4.
- Lamhamdi, L. (2008). Scriptie: Een visie op pleegzorg voor moslims. Den Haag: Haagse Hogeschool. Nederlands Centrum Buitenlanders, (1992). *Fatima bij de familie Jansen: een verkennende studie naar de situatie van allochtone pleegkinderen*. Utrecht: Nederlands Centrum Buitenlanders.
- Mesman J. & Yaman A. (2010), *Opvoeden in twee culturen*. In: Jong J. de, Colijn S. (red.) Handboek transculturele psychotherapie en psychiatrie.. Utrecht: De Tijdstroom Uitgeverij. 151-164.
- Meulen, G. ter, Vinke, A., de Baat, M., & Spoelstra, J. (2014). *Matching van langdurig uithuisgeplaatste jeugdigen aan een pleeggezin of pleeghuis: Een overzicht uit de literatuur*. ADOC, Nederlands Jeugdinstituut en Gezinspiratieplein.
- NVP, (2018). *Waarom doe ik wat doe? Gesprekken tussen pleegouders, jeugdbeschermers en pleegzorgbegeleiders*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen.
- Oijen, S. van (2010). Proefschrift: *Resultaat van pleegzorgplaatsingen. Een onderzoek naar breakdown en de ontwikkeling van adolescente pleegkinderen bij langdurige pleegzorgplaatsingen*. Rijksuniversiteit Groningen: Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen.
- Pels, T., Gruijter, M. de, & Los, V. (2013). *Bouwstenen voor gemeentelijk beleid. Vroegsignalering en hulp bij internaliserend probleemgedrag van adolescenten uit migrantengezinnen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Phinney, J. (2003). Ethnic identity and acculturation. In K. Chun, P. Ball, & G. Marin (Eds.), *Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research* (pp. 63-81). Washington DC: American Psychological Association.
- Phinney, J., & Ong, A. (2007). Ethnic identity development in immigrant families. In J. Landsford, K. Deater-Deckard, & M. Bornstein (Eds.), *Immigrant families in America* (pp. 51-68). New York: Guilford Publications.
- Platform Buitenlanders Rijnmond. (2014). *Pilot Diversiteit in Pleegzorg*. Stichting Kinderpostzegels Nederland. Rotterdam: Platform Buitenlanders Rijnmond.
- Pleegzorg Nederland (2018). Factsheet pleegzorg 2017. Utrecht: Pleegzorg Nederland.
- Rhodes, P. J. (1992). The emergence of a new policy 'racial matching' in fostering and adaption. *New community*, 18, 191-208.
- Roelofs, D.H.J., Lieben, E. & Swart, J.J.W. de (2016). Samen de schouders eronder. Visie op netwerkgericht werken in de pleegzorg. Zwolle: Hogeschool Windesheim.
- Sinclair, I., & Wilson, K. (2003). Matches and mismatches: *The contribution of carers and children to the success of foster placements*. *British Journal of Social Work*, 33(7), 871-884.
- Strijker, J., & Zandberg, T. (2001). Matching in de pleegzorg: Hulpvraag versus hulpaanbod. Amsterdam: SWP.
- Schut, L. (2015). *Developing a recruitment strategy for potential Muslim parents in Oslo. A qualitative measurement based on the theory of planned behaviour*. Amsterdam: Graduate School of Communication, University of Amsterdam.
- Schwartz, A. (2007). "Caught" versus "Taught": Ethnic identity and the ethnic socialization experiences of African-American adolescents in kinship and non-kinship foster placements. *Children and Youth Services Review*, 29(9), 1201-1219.
- Schwartz, S.J., Zamboanga, B.L. & Jarvis, L.H. (2007). Ethnic identity and acculturation in Hispanic early adolescents: mediated relationships to academic grades, prosocial behaviors, and externalizing symptoms. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 13(4), 364-373.
- Staarman, M. (2013). Masterscriptie: Moslimpleegzorg en cultuur. Leiden: Universiteit Leiden.
- Testa, M. F., & Slack, K. S. (2002). The gift of kinship foster care. *Children and Youth Services Review*, 24, 79-18.

- Triseliotis, J., Borland, M., & Hill, M. (2000). *Delivering foster care*. London: BAAF.
- Tyebjee, T. (2003). *Attitude, interest and motivation for adoption and foster care*. Child Welfare League of America, 82(6), 685-706.
- Umaña-Taylor, A. J. (2004). Ethnic identity and self-esteem: examining the role of social context. *Journal of Adolescence*, 27(2), 139-146.
- Umaña-Taylor, A.J. (2011). Mexican-origin adolescent mothers' stressors and psychosocial functioning: examining ethnic identity affirmation and familism as moderators. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(2), 140-157.
- Van der Aa, R. (2012). *Masterscriptie: Pleegzorgplaatsingen in moslimgezinnen*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Van den Broek, A., Kleijnen, E. & Keuzenkamp, S. (2010). *Naar Hollands gebruik? Verschillen in gebruik van hulp bij opvoeding, onderwijs en gezondheid tussen autochtonen en migranten*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Weterings, A. (1998). Pedagogisch model voor pleegzorg. In A. Weterings, Pleegzorg in balans. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- Wissink, I.B., Dekovic, M., Yagmur, S., Stams, G.J. & De Haan, M. (2008). Ethnic identity, externalizing problem behaviour and the mediating role of self-esteem among Dutch, Turkish-Dutch and Moroccan-Dutch adolescents. *Journal of Adolescence*, 31(2), 223-240.
- Yancy, K.B. (1992). *Identity formation and social maladaptation in foster adolescents*. Adolescence, 27(108), 819-831.
- Zeijlmans, K. (2015). *Wat werkt bij het werven van pleeggezinnen?: De ontwikkeling van een succesvolle wervingscampagne voor pleegzorg*. Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk, 54(4), 161-171.

Woord van dank

Dit rapport had niet tot stand kunnen komen zonder de medewerking van alle betrokkenen: pleegouders, pleegzorginstellingen, intermediairs en de leden van de Begeleidingscommissie. In het bijzonder willen wij via deze weg de pleegzorgaanbieders bedanken. Wij zijn de tien betrokken instellingen zeer erkentelijk voor het feit dat zij de urgentie van dit onderzoek inzagen en hun deuren voor ons hebben opengesteld. Zij hebben ook geholpen met de werving van respondenten. Tevens willen wij bij dezen alle (pleeg)ouders bedanken voor de welwillendheid om met ons in gesprek te gaan en de openhartigheid tijdens de interviews.

Namens het onderzoeksteam,

Mehmet Day

Bijlage A Leden van de Begeleidingscommissie

Naam	Organisatie
Janette Reukers	Pleegzorg Nederland
Mariska de Baat (voorzitter)	Nederlands Jeugdinstituut
Kirti Zeijlmans	Rijksuniversiteit Groningen
Jet Rip	Rijksuniversiteit Groningen
Amal Khayati	Stichting Moslimpleegkind
Caecilia van der Meer	Stichting Kinderpostzegels Nederland

Bijlage B Topiclijsten

1. Topiclijst interviews instellingen

Inleiding

Het Verwey-Jonker Instituut doet in opdracht van Stichting Kinderpostzegels Nederland onderzoek naar de werving en begeleiding van moslimpleegouders door pleegzorginstellingen. De interviews met de instellingen dienen ertoe te inventariseren welke ervaringen pleegzorginstellingen hebben met het vinden en binden van pleegouders met een islamitische achtergrond. Ook kijken we middels de interviews welke good practices kunnen worden geïnventariseerd en welke leerpunten of belemmeringen er door de instellingen worden ervaren bij het vinden en binden van moslimpleegouders.

Praktische vragen

1. Heeft u documentatie over dit thema (bijvoorbeeld interne verslagen over visie) die u met ons mag delen?
2. Hoeveel pleeggezinnen met een islamitische achtergrond heeft u momenteel in het bestand?
3. Heeft u afgelopen twee jaar islamitische pleeggezinnen in het traject gehad die zijn uitgevallen? Zo ja, heeft u daar ook adressen/contactgegevens van?

Opvattingen over matching naar etniciteit of religie

1. Wat zijn uw opvattingen over matching naar etniciteit of religie? Is dit volgens u belangrijk en waarom wel/niet?
2. Wat geeft bij X (organisatie) uiteindelijk het meest de doorslag bij plaatsing? Wat is het belang van cultuur en religie in het proces?

Ervaringen met werving pleegouders

3. Heeft X (organisatie) ervaringen met het werven van islamitische pleegouders?
4. Heeft X in het verleden in specifieke groepen geworven (*doorvragen op moslimpleegouders, of meer algemeen niet-westerse pleegouders*)? Waarom niet/waarom wel?
5. Kunt u iets vertellen over de beelden en verwachtingen die islamitische pleegouders hebben van pleegzorg? Zijn deze anders dan bij andere ouders?

Aandachtspunten werving

6. Wat lijkt te werken bij (eventueel specifieke) werving van islamitische pleegouders? Wat zijn succesfactoren?
7. Wat lijkt niet te werken bij (eventueel specifieke) werving van islamitische pleegouders?
8. Waar wordt momenteel nog tegenaan gelopen/wat zijn specifieke aandachtspunten met betrekking tot de *werving van deze doelgroep*? Wat ervaart u als belemmerende factoren bij het vinden en binden van islamitische pleegouders?
9. Wat ziet u als specifieke aandachtspunten bij de *voorbereiding en begeleiding* (dus nadat de ouders zich hebben aangemeld) van deze doelgroep? *Worden er bijvoorbeeld aanpassingen gemaakt in eisen die gelden bij screening, of zou dat moeten, om ouders wel binnen te krijgen?*
10. Heeft u verder nog leerpunten/aanbevelingen voor het effectief vinden en binden van pleegouders met een islamitische achtergrond die u graag wilt meegeven?

Resultaten indien specifieke wervingsacties

11. Kunt u iets vertellen over de resultaten van eerdere specifieke wervingsacties gericht op de doelgroep islamitische aspirant-pleegouders? *Ingaan op: bereikcijfers, uitval in verschillende fasen of op grond van specifieke inclusiecriteria.*

Afsluitende vraag

12. Werkt X al samen met intermediairs/informele wervers? Zo ja, hoe ziet die samenwerking eruit? Mogen wij hier de naam en contactgegevens van? We willen namelijk ook een aantal intermediairs spreken voor het onderzoek.

Bedanken en afsluiten.

1. Topiclijst interviews intermediairs

Inleiding

De interviews met intermediairs dienen ertoe te inventariseren welke ervaringen zij hebben met het vinden en binden van pleegouders met een islamitische achtergrond. Ook kijken we middels de interviews welke *good practices* kunnen worden geïnventariseerd en welke leerpunten of belemmeringen er worden ervaren bij het vinden en binden van moslimpleegouders.

Opvattingen over matching naar etniciteit of religie

1. Wat zijn uw opvattingen over *matching* naar etniciteit of religie? Is dit volgens u belangrijk en waarom wel/niet?
2. Heeft X (organisatie) ervaring met *matching* naar etniciteit of religie? Zo ja, kunt u daar iets over vertellen?

Beeld over pleegzorginstellingen en pleegzorg

3. Kunt u iets vertellen over uw beeld van pleegzorginstellingen en pleegzorg?

Ervaringen met werving pleegouders

4. Heeft X (organisatie) ervaring met het werven van islamitische pleegouders? Zo ja, hoe worden/werden deze ouders geworven? Ook *ingaan op netwerk- en bestandspleegzorg*
5. Kunt u iets vertellen over de beelden en verwachtingen die islamitische pleegouders hebben van pleegzorg? Zijn deze anders dan bij andere ouders?

6. Wat ziet u als specifieke aandachtspunten bij de werving van deze doelgroep (zowel bij netwerk- als bestandspleegzorg)?

Resultaten

7. *Indien van toepassing*: Kunt u iets vertellen over de resultaten van wervingsacties gericht op de doelgroep islamitische aspirant-pleegouders? *Ingaan op: bereikcijfers, uitval in verschillende fasen of op grond van specifieke inclusiecriteria.*
8. In hoeverre komen islamitische ouders die uw organisatie werft, ook daadwerkelijk terecht bij pleegzorginstellingen?

Wat werkt (niet)?

9. Wat lijkt volgens u te werken bij werving van pleegouders met een islamitische achtergrond voor pleegzorginstellingen? *Ingaan op good practices*
10. Wat lijkt niet te werken bij werving van islamitische pleegouders?
11. Is samenwerking met informele organisaties volgens u cruciaal in de werving van deze groep ouders? Op welke punten wel/niet?
12. Wat zijn volgens u redenen dat ouders afhaken of niet terechtkomen in het bestand/ worden benut als pleegouder?
13. Welke redenen zijn volgens u bepalend dat ouders juist wel doorgaan en daadwerkelijk pleegouder worden?
14. Waar wordt momenteel nog tegenaan gelopen? Wat ervaart u als belemmerende factoren bij het vinden en binden van islamitische pleegouders?
15. Heeft u leerpunten/aanbevelingen voor het effectief vinden en binden van pleegouders met een islamitische achtergrond die u graag wilt meegeven?

Praktische vragen

16. Kunnen wij via uw organisatie in contact komen met ouders voor een interview? Islamitische ouders die:
 - a. Graag pleegouders willen worden.
 - b. Dat wilden worden maar gaandeweg zijn uitgevallen.
 - c. Momenteel in de selectieprocedure zitten.

3. Topiclijst interviews pleegouders

Inleiding

Het Verwey-Jonker Instituut doet in opdracht van Stichting Kinderpostzegels Nederland onderzoek naar factoren die succes bij het vinden en binden van moslimpleegouders door pleegzorginstellingen in de weg staan en naar oplossingen voor deze belemmeringen. De interviews met (aspirant-)pleegouders dienen ertoe te achterhalen welke ervaringen pleegouders met een islamitische achtergrond hebben met het pleegzorgtraject; van het aanvragen van informatie tot aan eventuele plaatsing van kinderen. Ook wordt er gekeken naar de motivaties van moslimpleegouders om pleegouder te worden, wat zij vinden van culturele en/of religieuze matching en hoe zij het contact en samenwerking met pleegzorginstellingen ervaren. Door middel van de interviews kan er inzicht worden verkregen in leerpunten en/of belemmeringen die (aspirant-)moslimpleegouders ervaren wanneer zij het pleegzorgtraject (willen) intreden.

Inleidende vragen

1. U bent opgenomen in het pleegzorgbestand. Zijn er nu of in het verleden kinderen bij u geplaatst?
2. Welke achtergrond hebben/hadden deze kinderen?
3. Kunt u iets vertellen over hoe u voor het eerst informatie heeft gezocht/contact heeft gekregen met pleegzorginstellingen? *Doorvragen: Hoe ervaren?*
4. Kunt u kort vertellen hoe het pleegkind/de kinderen bij u terecht zijn gekomen. Wat was/waren uw motivatie(s). *Wanneer het geloof niet wordt benoemd, dan doorvragen naar de rol van het geloof.*

Motivaties en verwachtingen

1. Wat was voor u doorslaggevend om daadwerkelijk voor het pleegouderschap te gaan?
2. Wat waren/zijn uw verwachtingen ten aanzien van het pleegouderschap? *Doorvragen: zijn deze verwachtingen uitgekomen?*

3. Verwacht u/heeft u liever dat de pleegzorginstelling enkel moslimpleegkinderen bij u plaatsent? Waarom wel/niet? *Indien ja, hoe kijkt de pleegzorginstelling hier tegenaan?*

Opvattingen over matching naar etniciteit of religie

4. Is matching/plaatsing van kinderen in een gezin met dezelfde (a) culturele of (b) religieuze achtergrond volgens u belangrijk? Waarom wel/niet? Verschil tussen cultuur en religie? *Doorvragen naar eigen situatie/voorbeelden*

Beelden over de Nederlandse pleegzorg

1. a. Hoe ervaart u de manier waarop pleegzorg in Nederland is geregeld?
b. Had u een ander beeld van pleegzorg voordat u in aanraking was gekomen met (en informatie had verkregen over) pleegzorginstellingen?
2. Kunt u iets vertellen over de algemene beeldvorming van (a) pleegzorg en (b) pleegzorginstellingen binnen de islamitische gemeenschap/uw omgeving? *Doorvragen: Hoe en waarom denkt u dat dit beeld is ontstaan? Denkt u dat dit beeld bevorderend/belemmerend werkt voor de werving van pleegouders met een islamitische achtergrond?*
3. Wat is nodig om de kennis en beeldvorming ten aanzien van pleegzorg te vergroten/verbeteren? Is het überhaupt nodig? Wat zou de pleegzorginstellingen kunnen doen en wat de moslimgemeenschap?

Ervaring met werving pleegzorginstellingen en (migranten)zelforganisaties

1. Heeft u informatieavonden bijgewoond van pleegzorginstellingen? Of zelforganisaties? Zo ja: heeft een informatieavond invloed gehad op uw keuze om pleegouder te worden? Waarom wel/niet?
2. Zijn er zover u weet in uw omgeving speciale inspanningen geweest van pleegzorginstellingen om pleegouders met een islamitische achtergrond te werven/benaderen? Zo ja, hoe ervaren?
3. Zijn er zover u weet inspanningen geweest vanuit de gemeenschap (migrantenorganisaties, moskee etc.) om pleegzorg onder de aandacht te brengen bij de gemeenschap? Heeft dit geholpen, waarom wel/niet?

4. Wat is volgens u de beste manier om mensen met een islamitische achtergrond te motiveren en te werven voor pleegouderschap? *Doelvragen: via welke kanalen, etc.*

Ervaringen met voorbereiding door pleegzorginstellingen

5. Kunt u iets vertellen over uw ervaringen met de screening en voorbereiding/training vanuit uw pleegzorginstelling? Hoe heeft u deze fase ervaren?
6. Zijn er elementen in de *voorbereiding* waarvan u zou willen dat de pleegzorginstelling dit zou veranderen/hier meer rekening mee zou houden?

Ervaringen met begeleiding door pleegzorginstellingen

7. Hoe ervaart u de begeleiding vanuit de pleegzorginstelling?
8. Hoe is/was de relatie met de biologische ouders? Wat was de rol van de pleegzorginstelling hierin?
9. Zijn er elementen in de *begeleiding* waarvan u zou willen dat de pleegzorginstelling dit zou veranderen/hier meer rekening mee zou houden?

Afsluitende vragen

10. Heeft u verder nog leerpunten/aanbevelingen voor het effectief vinden en begeleiden van pleegouders met een islamitische achtergrond die u graag wilt meegeven?
11. Kent u misschien nog andere pleegouders met een islamitische achtergrond die geïnteresseerd zouden zijn in een interview met ons? Mogen wij hun contactgegevens overnemen en ze benaderen?

Bedanken en afsluiten

Bijlage C Respondentenlijst pleegouders

No.	Sekse	Huidige status (bestand, net- werk, afgehaakt)	Culturele ach- tergrond	Regio
1.	V	Bestand	Marokkaans	Utrecht
2.	V	Bestand	Turks	Hengelo
3.	V	Bestand	Turks	Rotterdam
4.	M + V	Bestand	Turks	Harderwijk
5.	V	Bestand	Marokkaans	Utrecht
6.	V	Bestand	Turks	Schiedam
7.	M + V	Bestand	Turks	Nijmegen
8.	V	Bestand	Tunesisch	Maastricht
9.	V	Bestand	Marokkaans	Rotterdam
10.	V	Bestand	Marokkaans	Amsterdam
11.	V	Bestand	Marokkaans	Tilburg
12.	V	Bestand	Marokkaans	Tilburg
13.	V	Bestand	Turks	Roosendaal
14.	V	Bestand	Somalisch	Ede
15.	M	Bestand	Turks	Utrecht
16.	V	Bestand	Turks	Utrecht
17.	V	Bestand	Somalisch	Den Haag
18.	V	Bestand	Marokkaans	Maastricht
19.	V	Bestand	Turks	Rotterdam
20.	V	Bestand	Marokkaans	Geleen
21.	V	Bestand	Marokkaans	Heerlen
22.	V	Bestand	Turks	Rotterdam
23.	V	Bestand	Marokkaans	Den Haag
24.	M + V	Bestand	Nederlands	Den Haag
25.	M + V	Netwerk	Somalisch/ Nederlands	Schiedam

26.	M + V	Netwerk	Marokkaans	Maastricht
27.	V	Netwerk	Marokkaans	Utrecht
28.	M + V	Afgehaakt	Marokkaans	Geleen
29.	V	Afgehaakt	Turks	Utrecht
30.	M	Afgehaakt	Marokkaans	Den Haag

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

Colofon

Opdrachtgever
Cofinancier
Auteurs

Stichting Kinderpostzegels
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
M. Day, MSc

Met medewerking van

Dr. M. Disltelbrink
Drs. H. Bellaart
A. Sahraoui
M. van Dijk
A. Wróblewska
S. Duysak

Omslag
illustratie omslag
Uitgave

Ontwerppartners, Breda
Mona Lima
Verwey-Jonker Instituut
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-907-5

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2018.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

In opdracht van Stichting Kinderpostzegels Nederland deed het Verwey-Jonker Instituut onderzoek naar effectieve werving en behoud van islamitische pleegouders.

De vraag naar pleegzorg is de laatste jaren fors gestegen.

Tegelijkertijd kampt de pleegzorg met een tekort aan pleegouders, waaronder pleegouders met een migratieachtergrond.

Pleegzorgbestanden zijn nog tamelijk wit, en vormen nauwelijks een afspiegeling van de regionale multi-etnische samenleving.

Dit rapport biedt inzicht in de verschillende perspectieven van pleegzorginstellingen, intermediairs en (aspirant-)pleegouders en biedt aanknopingspunten voor beleid en praktijk in het werven en behouden van islamitische pleegouders.